326

CLAR DE FEMEIE

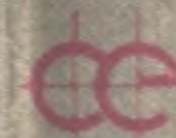
Romain Gary

O carte închinată cuplului, vieţii simple, matrimoniale; o pledoarie pentru valorile etice cele mai înalte: dăruire, generozitate, altruism — iată ce este în ultimă instanţă Clar de femeie.

EDITURA UNIVERS
GLOBUS

Lei 4

11

ROMAIN GARY
CLAR DE FEMEIE
1979

ROMAIN GARY

Clar de femeie

Colecţia GLOBUS / Editura Univers

COPERTA COLECȚIEI DE ION STATE
Grafica : Viorel Popescu. Ilustrația : Ștefan Cîlțea

ROMAIN GARY
CLAIR DE FEMME

GLOBUS

Romain Gary

Clar de femeie

Traducere de
ANCA BOGDAN

Prefață de
NARCIS ZĂRNESCU

EDITURA UNIVERS
București
1979

ROMAIN GARY SAU CRUCIADA SPERANŢEI

LA 8 MAI 1914 — cu aproape două luni înaintea începerii primului război mondial — se năştea la Moscova Romain Gary. Sub semnul lui Marte. Romain Gary îşi începe „aventura“ sa — tipică pentru mulţi dintre scriitorii secolului al XX-lea — de o profundă şi semnificativă substanţă picarescă. După o scurtă şedere în Polonia, alege Franţa — ţară de adopţiune, front pentru viitoarele bătălii în numele omului şi al speranţei. Licenţiat al Facultăţii de Drept din Paris, mobilizat în 1939, aviator în F.F.L. (1939—1944), ofiţer al Legiunii de onoare, combatant — pînă în 1945 — în Campania franceză de eliberare, R. Gary *se angajează*, îşi asumă responsabilitatea, *scrie* — alături de mulţi alţii, celebri sau anonimi — istoria Franţei. După război, neobositul propovăduitor al fraternităţii umane, care este Gary, va îmbrăţişa cariera diplomatică. Secretar de ambasadă la Sofia, apoi la Berna, consul general la Los Angeles (1956), Romain Gary îşi concepe viaţa şi opera, asemenea lui Malraux, la „scară planetară“, visînd la nobleţea unei conştiinţe „totale“, încercînd să zidească o epopee a iubirii şi speranţei, a revoltei prometeice şi triumfului.

„Apatrid“ şi cetăţean al lumii, ca Stendhal şi Saint-John Perse, obsedat de spectrul unui exil permanent,

dar — în același timp — tatuat de nostalgia unei patrii-mume, Romain Gary s-a „îmbarcat" — în 1945 — pentru desțelenirea — prin cuvînt — a libertății și adevărului, pentru anexarea de noi teritorii de eternitate și demnitate ființei umane.

În plină criză a romanului, Romain Gary debutează cu *Educația europeană* (1945, Premiul Criticilor)[1] — adevărat poem în proză oscilînd între document, alegorie și simbol, sfielnic imn — închinat rezistenței, luptei și morții eroice, fraternității și nădejdii. Mesajul acestei prime scrieri — reluat cu alte modulații în fiecare nouă carte — redescoperă, într-un timp al inflației valorilor, măreția și permanența lui „homo humanus" : oamenii, asemeni fluturilor, vor ieși întotdeauna din crisalidele durerii și înfrîngerii, înălțîndu-și zborul în speranță.

Într-o epocă în care se afirmă romanul de idei (Sartre, Camus), proza document (Capote) și romanul oniric (Pinget), narațiunea de structură clasică (Remarque, Pasolini), parabolele moralizatoare (Wickert, Werfel) sau narațiunea-anchetă (Dürenmatt, G. Greene) și romanul reportaj (Malaparte, Böll), Romain Gary — receptînd S.O.S.-urile dramatice ale contemporanilor, primind investitura unui ethos de înaltă vibrație (Saint-Exupéry, Malraux) sau polemizînd cu „reificarea" antiromanului (Robbe-Grillet, Butor, A. Schmidt) — se dovedește a fi un „realist" — cu nostalgia lui Balzac și Tolstoi —, un „cazac al literelor" din familia spirituală a lui Hervé Bazin și Roger Vailland, Robert Merle, Pierre Gascar sau P. A. Lesort.

---

[1] Roman tradus în românește de Geo Dumitrescu cu titlul *Groapa Bunei Speranțe* (Univers, 1974).

Arborînd culorile lui Don Quijote și Don Juan, generozitatea iluziei și scepticismul ironiei, Romain Gary — acest personaj aparent cosmopolit, cu respirație planetară — va declanșa și continua, pe parcursul întregii sale creații, *cruciada* împotriva romanului „înstrăinării", al subdimensionării ființei umane (Kafka, Céline, Camus, Sartre)[1]. Pentru Gary, omul nu mai este un „animal lovit de catastrofă", o „malformație patologică a neantului", ci, un *picaro* — îmbolnăvit de „virusul speranței" și al viitorului —, evoluînd pe *scena lumii*. Ca atare, și literatura va înceta de a mai fi o plagă pe marginea istoriei sau a universului cadaveric, transformîndu-se într-o imensă ventuză absorbantă a „cosmosului". Romanul va fi nu numai *devenire, traversare* picarescă prin „mediul" valorilor și al identităților, ci, în primul rînd, luptă împotriva universului concentraționar, a „Puterii" anistorice și a „Ceremonialului". Fiind *deschidere* fundamentală, romanul propus de Romain Gary nu va mai comunica un adevăr final, nu se va mai claustra într-o situație iremediabilă, ci, construit din *rivalitate* și *diferență*, se va „dispersa", „ramifica", refuzînd orice „oprire" sau „convergență către un punct final" (p. 468).

Într-adevăr, întreaga creație garyană este o odisee a fraternității, refuzînd frontierele, construind o conștiință planetară din toate *culorile* lumii. Romancier al *evenimentului*, Romain Gary dezvăluie destinul unui *om unic* într-o situație limită — depășită prin revoltă —, schimbînd mereu constelațiile și meridia-

---

[1] Romain Gary, *Frère Océan, Pour Sganarelle, Recherche d'un personnage et d'un roman*, Paris, Gallimard, NRF, 1965 (paginația din paranteză va trimite pe tot parcursul prefeței numai la această scriere teoretică a autorului).

nele : Polonia *(Groapa Bunei Speranțe*, 1945), Paris *(Marele Vestiar*, 1949), Nisa *(Culorile zilei*, 1952), Africa *(Rădăcinile cerului*, 1956), America *(Mîncătorii de stele*, 1966 ; *Adio Gary Cooper*, 1968), etc. În acest entuziast *theatrum mundi*, personajul își va „mima propria-i identitate", epoca, „aventura istoriei", anticipînd astfel —, prin ironie, parodie —, nașterea unui univers descătușat de iremediabil și tragic. *Deformarea*, demolarea unei lumi absurde preced — în viziunea lui R. Gary — *reformarea*, construcția realului (pp. 138, 144, 319, 466 etc.).

Clar de femeie — povestea unei iubiri, *love story '77*, moartea și transfigurarea cuplului. Așadar, un subiect cu „succes de public", o obsesie constantă a literaturii, o „ereditate" încărcată : Romeo și Julieta, Tristan și Isolda, Paolo și Francesca, Faust și Margareta etc. Pentru Romain Gary, cuplul este însăși esența umanului, singura șansă de a salva lumea și a o transforma în iubire. „Moartea celuilalt" se purifică, încet-încet — printr-o înfruntare ironică a destinului și a batjocurii „regizorului" anonim — de toate spasmele și spaimele tradiționale. Eliberat de „întuneric", de superstiția eșecului, omul își asumă patetic responsabilitatea acelui „voi continua", filigranat în paginile întregului roman : curcubeul speranței se înalță fragil peste înfrîngere, profanînd misterele neantului. Acesta este *mesajul etic* — codificat în metaforă și parodie —, „surîsul" încurajator al cărții.

Anamneză, rememorare a trecutului, romanul este, în fond, un monolog liric, recitat la persoana întîi. Însă, departe de orice egotism, eul naratorului — brăzdat de dialoguri și destine necunoscute — se constituie din prezența celorlalți. Această generozitate a eului

care se oferă lumii și o primește, totodată, în sine, reprezintă una din coordonatele determinante ale moralei garyene.

Undeva, pe o plajă, în apropierea „oceanului frate" — simbol al „eternei întoarceri", al triumfului vieții — povestitorul își amintește și (se) scrie (pe sine). Naufragiat al cuplului, exilat, lipsit de o „patrie feminină", cel-ce-povestește se lasă purtat, în derivă, de fluxul capricios al conștiinței. Pare o *voce din off*, emisă din culisele prezentului și, răsunînd în trecut, pentru că *totul acolo se întîmplă*. În universul-amintire, creat prin verb de Michel Folain-naratorul, se rotesc pe diverse orbite, intersectîndu-se, amintirile Lydiei, Yannikăi, Soniei, señorului Galba. Această difuză polifonie temporală — expresie a fraternității întru suferință și speranță, dincolo de spirala timpului — este circumscrisă de spațiul unei singure nopți. Noaptea ca revers al zilei, noaptea anonimă, individuală, arhetipală, noaptea — metaforă pentru haosul primordial, pentru forțele obscure, iraționale care amenință omul — iată doar cîteva repere pentru o lectură plurală, sugerată de text.

Cele zece capitole ale cărții — imprimînd un anumit ritm duratei nocturne — marchează etapele inițierii în posibilitățile cuplului și ale durerii, strategia „domesticirii" — în sensul lui Saint-Exupéry — celuilalt. Fluxul și refluxul memoriei, hazardul afectiv — modulînd la nivelul individului tema oceanului originar —, sincopele timpului, incoerența suferinței, hiatusul — între efect și cauză — reiterat, accentuat de parodie, dus pînă la „jargonafazia" tragic-derizorie a lui Alain, deschid un orizont genezic, instabil, aparent amorf. Dar, cu cît cititorul pătrunde mai adînc

pe traseele *nopții*, devin tot mai clare semnele unei ordini narative ascunse. Substanța „poematică" se cristalizează într-un număr de structuri, închipuind un desen mitic : *orizontala* și *verticala* — axe fundamentale ale oricărei „cosmogonii" — ritmează evenimentele-limită (căderea, înălțarea, înaintarea etc.) ; *dublul* — comprimă motivul cuplului (perechea originară) și al oglinzii, „schisma" interioară și varianta androginului ; *triplul, triunghiul* (trei femei — Yannik, Lydia, Sonia — și trei bărbați — Michel, Alain, Galba — prizonieri ai unei drame similare), multiplicat la diverse nivele romanești (cele trei saloane ale Soniei, trilogia lui Wagner, etajul al III-lea, unde locuiește Lydia, cele trei zile ale agoniei Yannikăi etc.), dilată simbolistica textului.

Însă, pentru că Romain Gary este susținătorul *devenirii*, al transformării neîntrerupte, chiar și aceste „puncte cardinale" — încărcate cu referințe mitologice — vor fi supuse parodiei și desacralizării. În felul acesta, „filosofia" sa — foarte veche dealtfel —, după care renașterea urmează morții, înălțarea căderii — într-un ciclu infinit —, pătrunde pînă în fibrele tehnicii narative. Ca urmare, „istoria" și personajul vor oscila continuu între comic și tragic, grotesc și sublim, exemplaritate și impostură, definind, astfel, precaritatea condiției umane dar și permanenta deschidere către remediabil, posibil și speranță.

Traversarea *zonei de noapte* — după un anumit ritual (v. itinerariul inițiatic : Ulise, Dante, Faust etc.) — are evidente accente parodice. Prima frază a cărții este revelatorie în acest sens. Enunțată într-un registru stilistic neutru, fraza ascunde o „geologie" simbolică nebănuită, amendată în permanență de banalitatea

descrierii-clișeu. Descifrarea celor două straturi — *fenomenal* și *numenal* — se impune, întrucît fragmentul comprimă cîteva din dimensiunile esențiale ale romanului : a) *coborîrea* din taxi a unui bărbat = scenă „desacralizată" a căderii lui Icar-Lucifer sau a exilului adamic etc. ; b) *ciocnirea* brutală dintre bărbat și o femeie necunoscută = „întîlnirea" a două principii contrare — element de bază al gîndirii mitice — condiție a genezei ; c) anonimatul inițial al celor două personaje = nonidentitatea — consecință a „căderii" din „paradisul" iubirii — punctează motivul cuplului, similaritatea dramei (ambii își „pierd" partenerul), tipizînd situația ; d) în urma șocului, pachetele (pîine, lapte, ouă) femeii se împrăștie pe jos = femeia — *Magna Mater* —, simbol al fecundității, repetă actul mitic al însămînțării pămîntului ; e) prezența învăluitoare a ploii = nuanțează imaginea genezei și a fecundității, codifică „lacrimile" (drama) și feminitatea.

De fapt, acest scurt fragment nu este decît o verigă în lanțul mutațiilor valorice și afective care au loc în retortele *nopții*. Fraza inițială a romanului se potențează astfel, și se desăvîrșește semantic în perspectiva întregului romanesc : spațiului-timp umed, ploios, neliniștit al începutului, îi corespunde — în ultima pagină — soarele triumfător. Mirabila sămînță a iubirii-speranță dă rod. Lungul drum al nopții către ziuă, al „haosului" către „cosmos", al „întunericului" către „lumină" ia sfîrșit. Omul își cucerește demnitatea. De aici, eternitatea devine posibilă.

Așadar, tensiunea între termeni — aparent antinomici — se rezolvă după legi ascunse în miezul de permanență al ființei umane. Revolta împotriva acelui implacabil „paso doble" al destinului, împotriva „dre-

sajului" — exercitat de tot ceea ce asuprește voința omului și îl înstrăinează de sine însuși —, revolta acestor Prometei anonimi (Michel, Lydia, Sonia, Alain) țîșnește din *absență*, din spațiul alb al tăcerii, din clipa de suspendare a sensului, din neantul care se cască în cuvînt sau în trupul iubirii. Într-adevăr, romanul pare a voi să demonstreze puterea de regenerare și transfigurare a absenței esențiale — moartea.

Ființă a memoriei — Yannik —, personaj dezvăluindu-se doar în *timpul amintirii*, reprezintă *golul* în jurul căruia gravitează textul. Mai mult, această viziune narativă devine emblematică pentru însăși actul scrierii, închizînd simbolul cărții : „orice capodoperă este mai întîi *ceea ce nu este*" (p. 108), altfel spus, opera revelează, aduce în conștiință indeterminatul și invizibilul realității.

Cartea „trăiește" drama vidului. Absența inaugurează imperiul ambiguității : grandios sau / și derizoriu ?

Nostalgia „zborului" se face durere și angoasă. Michel (aviator) și Yannik (stewardessă) au eșuat. Înălțarea — zborul frînt — prăbușirea (axa verticală) intersectează dialogul-monolog, deplasările în taxi (axa orizontală) ale cuplului (Michel-Lydia), închipuind profilul unei Golgothe interioare și desțelenind — totodată — cîmpul posibilului. Eșecul iubirii sparge universul. Întregul roman poartă rănile acestui cataclism al *ființei unice* (Michel — Yannik) : planuri juxtapuse, colaj de fraze, montaj de imagini fracturate flash-back-uri etc.

De la motivul „scară — ascensor" (substitute parodice ale „înălțării", ale „zborului" încătușat) pînă la „jargonafazia" lui Alain — sfărîmînd gîndul din cuvinte și „babilonizînd" fonemele — Romain Gary scrie o ironică *dramă a sensului*. Aruncate brutal în trecut (Michel, Lydia) sau într-un haos semantic (Alain), personajele se *ridică*, învață de la început alfabetul speranței, itinerariul către o viitoare Ithacă a fericirii. Astfel, *absența, golul* (esența degradată a zborului), pe care părea că se zidește cartea, se dovedește a fi, în cele din urmă, o mirifică prezență a luminii, o împlinire tainică a rodului : „ceea ce *nu este* devine singura nădejde a ceea ce *este*." (p. 401)

Cu *Clar de femeie*, Romain Gary își realizează romanul visat, în care „eu", „el", „noi" se topesc într-o „identitate mai vastă, o devenire constantă, o comunitate de speranță, de depășire neîntreruptă și de fericire" (p. 476), identitatea *Omului* — adevăratul și singurul personaj al epopeii.

Clar de femeie nu este, așadar, doar o diafană „cîntare a cîntărilor", ci, în primul rînd, un poem despre fragilitatea și măreția umană.

NARCIS ZĂRNESCU

I

COBORAM DIN TAXI şi, deschizînd portiera, am lovit-o : pîine, ouă, lapte se-mprăştiară pe trotuar — aşa ne-am întîlnit, sub o ploaie măruntă şi deasă ce ţîrîia plictisit.

Eram probabil cam de-o seamă. Chipul ei părea că aşteptase părul alb, ca să desăvîrşească acel ceva, schiţat abia, ca o făgăduială, de tinereţea şi de farmecul trăsăturilor. Părea cu sufletul la gură, parcă alergase de teamă să n-ajungă prea tîrziu. Nu cred în presimţiri, dar nici pe „necredinţele" mele de mult nu mai pun preţ. Şi „nu mai cred" e tot o certitudine or, nimic nu-i mai amăgitor.

Am încercat să adun ce mai rămăsese din alimentele împrăştiate la picioarele mele şi era cît pe ce să cad. Eram probabil cam ridicol.

— Lăsaţi...

— Îmi pare rău,... zău... scuzaţi-mă...

Rîdea. Riduri i se adînceau în jurul ochilor, iar anii s-aşterneau, veneau să-şi reia locul.

— Nu s-a spart mare lucru. Putea fi şi mai rău...

Da să plece și mă temeam că întîlnirea noastră va eșua din prea multă bună-cuviință, respect pentru conveniențe și bunele maniere.

Ne-a salvat șoferul. S-a aplecat spre mine cu un ușor zîmbet :

— Scuzați-mă domnule, știți cumva unde e strada Bourgogne ?

— ...Chiar aici !

— Și poate, unde-i o tutungerie-n colțul străzii Varenne ?

— ...Acolo...

— Și-atunci, ce așteptați ca să-mi dați banii ?

M-am scotocit prin buzunare. Nu mai aveam nici un franc francez. Îi schimbasem pe toți la aeroport. Am dat să plătesc cu dolarii pe care-i aveam la mine, dar am fost informat că „ne aflăm în Franța". Nu știam ce să fac și mi-a venit în ajutor ea, o femeie cu păr alb tumultuos, într-un palton gri, amplu, o femeie care a plătit cursa și s-a întors apoi spre mine mai mult ironică decît plină de solicitudine.

— Vi s-a întîmplat ceva...

Și eu care-mi imaginam că din afară nu se vedea prea tare ! Nu eram în uniforma de comandant, dar știusem dintotdeauna să-mi păstrez în fața pasagerilor și a echipajului aerul liniștit al celui ce are vieți omenești în grijă și e obișnuit să se descurce în încercări grele. Aveam fizicul potrivit, cum se spune : umerii zdraveni și privirea pătrunzătoare. Cu fiecare clipă ce trecea, eram tot mai puțin cel de-altădată. Dar azi și cauciucurile sfîșiate țin încă zeci de kilometri.

— Da doamnă, mă aflu într-un moment dintre acelea cînd în vechile romane se recurgea la un duhovnic, necunoscut de preferință.

N-am izbutit s-o amuz. Ochii mei cerșeau și ea a simțit-o probabil. Nu mai fusesem pînă acum într-un impas atît de mare. Mai tîrziu, cînd am întrebat-o pe Lydia ce gîndise în primele momente, a încercat să se eschiveze : „Mă gîndeam că am împrumutat 100 de franci unui tip complet beat și că n-am să-i mai văd înapoi". Adevărul era că viața se lepădase și de mine și de ea, or, asta se numește de obicei o „întîlnire".

— Vreau să vă înapoiez banii.

— N-are nici o importanță.

— Am să vă completez un cec, dacă-mi permiteți.

Veneam de la Rossy. Mă dusesem la aeroport după prînz să iau avionul de Caracas, cum hotărîsem. Mă așezasem într-un colț, cu pălăria trasă pe ochi, cu fața spre perete, și stătusem așa, ascultînd anunțurile de plecare. După șaptesprezece ani petrecuți în Air France mă știau mai toate echipajele. Voiam să evit întîlnirile, întrebările amicale. „Ce cauți aici, ca pasager ? Nu mai spune, șase luni de concediu, exagerezi. Și Yannik? Așa deci, mai nou îți iei concediul fără ea !" Eram într-așa hal de năucit, că toate hotărîrile luate se materializau subit în fapte potrivnice. Am auzit apelul pentru Caracas, am traversat holul, am luat un taxi și i-am dat adresa noastră : strada Vaneau. Mi-am revenit în ultimul moment și am rugat șoferul să mă lase în

fața chioșcului cu țigări din colțul străzii. Eram prea aproape. În cartierul ăsta locuiam de ani de zile. Cineva mă putea recunoaște. „La ce oră v-ați despărțit? — La trei după-amiaza. Plecam în America de Sud și avionul meu... — Ați fost văzut totuși la 17,20 pe strada Varenne. — Da, m-am întors. — Și nu v-ați dus acasă ? Erați doar la doi pași ? — Nu, m-am oprit la timp. Ne înțelesesem... — Ce ? — N-am nimic să-mi reproșez. Nu mai era nimic de făcut. — În asemenea cazuri, domnule, nu ai josnicia să rămîi în viață. Ai eleganța să-ți zbori creierii. De cînd mă știu abuzasem de ironie în relațiile cu mine însumi. Și cum acest interogatoriu avea să dureze ani de zile, trebuia să mă obișnuiesc cu el cît mai curînd. Nu va mai conteni. Și totuși singurul lucru pe care mi-l puteam reproșa era faptul că nu mă urcasem în avion. Nu eram un asasin venit să dea tîrcoale-n locul crimei ; asasin străvechi e însuși locul de cînd se învîrte în jurul soarelui.

Stăteam în ploaie printre de-ale gurii.

— Vezi, nu mai putem să ne despărțim, am spus.

A rîs. Pe obraz îi apărură și mai multe riduri, liniștitoare.

Cafeneaua se numea *La Arys*. La bar, un bărbat elegant, într-un costum de păr de cămilă și purtînd o pălărie Borsalino ținea în lesă un caniș royal gri, tuns ca o grădină de Le Nôtre. Printr-o întîmplare din acelea pe care niciodată nu ești sigur c-o poți numi astfel, nici dacă ascunde o jignire sau dimpotrivă, o delicatețe, un adolescent asculta la tonomat — și încă pe banii lui — o bucată de Chopin.

— Ar fi mai bine, poate, să vorbim, altfel lucrurile o vor lua prea repede într-aiurea și va trebui s-o pornim iar de la capăt. „Nu știu ce caut într-o cafenea cu un individ pe care nu-l cunosc." Asta-i, nu ?

— Da.

Venise chelnerul să ia comanda.

— Două cafele cu frișcă, i-am spus, și m-am întors spre ea.

— Așa, acum avem un motiv să fim aici.

În zîmbetul ei luci un licăr de cruzime.

— Eu tot aștept cecul acela.

— Dumnezeule !

Carnetul era în geanta de voiaj.

— Pe ce nume ?

— ... La purtător.

— Aș vrea totuși să știu cum vă numiți... dacă vreodată...

— Lydia Towarski.

Omul cu canișul veni spre noi.

— Scuzați-mă, domnule, doamnă, și cu un gest elegant, doar din încheietura mîinii își scoase și-și puse la loc pălăria.

— Sînt dresor de cîini... și am impresia...

— Las Vegas, 1975, am spus.

Păru încîntat.

— Aveți un număr de... ?

— Eram barman la *Sand's*.

— Oh, da, acum îmi amintesc.

Mi-a întins cartea de vizită : Señor Galba şi dedesubt adresele unor agenţii din New York, Paris, Londra.

— Ştiţi, aşa-i cînd călătoreşti necontenit, ajungi să nu mai cunoşti pe nimeni.

Tăceam. A înţeles. Părea că îşi pierduse toată avuţia la ruletă. Şi-a scos pălăria, şi-a aşezat-o la loc şi şi-a dus cîinele la bar.

— Ce căutai ca barman în 1975, la Las Vegas ?

— Nimic. Nici n-am pus piciorul pe-acolo. Dar individul ăsta avea nevoie de existenţa unui cunoscut.

Mă privi curios şi nu fără răceală.

— Cînd dintr-o privire pui diagnosticul „singurătate" unui străin...

— Doamnă, sper că nu ne vom lansa în confidenţe de acest gen, i-am răspuns cu o imensă demnitate.

A început să rîdă, iar fantomele din jurul meu s-au mai împuţinat parcă.

— Spun „doamnă" ca să marchez clar faptul că respect distanţele. Sîntem doar doi străini unul pentru celălalt şi vă rog să credeţi, doamnă, că nu voi exagera nicidecum importanţa unei cafele. V-am lovit adineauri cînd ieşeam din taxi şi cu asta basta.

— Eşti drăguţ că încerci să fii amuzant.

— Dacă aş putea să te fac să rîzi doar cîteva momente pe socoteala mea m-aş simţi mai bine: să-i faci pe oameni să rîdă ; ce poate fi mai generos. Şi la dumneata... merge ?...

Prin faţa geamurilor treceau maşini — era bineînţeles o stradă în sens unic — şi o zi morocănoasă. La bar, dresorul de cîini se îmbăta cu repeziciune şi în curînd nu avea să mai aibă nevoie de nimeni. Canişul îl privea îngrijorat, că nu-i uşor să înţelegi un om.

Tăceam amîndoi şi era concludent : tăcerea nu devenea insuportabilă. Îmi părea descumpănită sau aveam doar nevoie de-o speranţă.

— Iartă-mă. Nu sînt... Sînt...

— Am înţeles. Mă pricep oarecum la semnale S.O.S. Le-am studiat codul, imaginează-ţi. Mi-am pierdut bărbatul şi fetiţa acum şase luni într-un accident de maşină. Ei bine, acum cred că ne putem despărţi.

Mi-a întins o mînă înmănuşată.

— Curaj. O să treacă... poate.

— La începutul anului voi reveni cu siguranţă în Franţa şi... dacă-mi dai voie.

— Sigur. Pleci departe ?

— La Caracas.

A căutat îndelung în poşetă şi nu a găsit nici pix, nici hîrtie. M-am dus să iau ceva de scris de la casă. Pe bonul roz de 6,30 franci cu remiză cu tot a notat : Lydia Towarski, o adresă şi un număr de telefon.

Am băgat hîrtia în buzunar. Mi-a zîmbit frumos, a lichidat în felul ăsta toate socotelile şi s-a dus.

Nu eram sigur că-i voi ţine minte chipul aşa că am ieşit în urma ei. S-a întors, a aşteptat.

— Nimic, am spus. Ca data viitoare să te pot recunoaşte.

Avea părul alb, lung, coborînd pe umeri și nu știam, poate-l purta astfel pentru că era tînără pe dinlăuntru sau poate se gîndea la ea ca la o amintire. Ochii negri, din cauza pometților proeminenți, înalți, păreau ciudat de depărtați, cufundați în adîncuri, retrași în regatul lor de umbre. Sprîncenele, foarte drepte, cu o cută adîncă la mijloc păreau o pasăre ce-și poartă trupul.

Și-a așezat un moment mîna pe brațul meu, cu prietenie.

— Ar trebui să te duci acasă să te culci. Dă-mi un telefon într-o zi, după ce ne vom întoarce din ținuturile îndepărtate unde ne aflăm acum fiecare.

Un taxi a trecut și totul a luat sfîrșit.

Reușisem să mai omor o jumătate de oră. M-am întors la cafenea. Scaunul era dezolant de pustiu. Cineva pusese pe el o scrumieră. Prietenul meu de la Las Vegas era tot la bar ; m-am dus să-i ridic cît de cît moralul : Un pahar de *calva,* de *fine.* Părul de cămilă cu gulerul ridicat, pălăria Borsalino cea veche cu boruri mari, trasă șmecherește pe ochiul drept, părul vopsit cu grijă lăsînd un gri frumos pe la tîmple, erau mai vîrstnice cu trei decenii decît cele mai vechi amintiri ale mele : Bugatti, Delage, la cinema Gina Manès și Jean Murat. Avea un nas important, mefistofelic, adăpostind niște nări superbe. În ochii, măsline negre, se citeau nu știu ce bătrîneți de Casanova și în contrast cu teama din privire nasul părea să o ia înainte în căutarea unui ajutor. Făcea un număr de dre-

sură la Clapsy's și, a doua zi, pleca cu trupa — un asistent, un cimpanzeu și opt canișì — în Mexic și America de Sud.

— Un număr cunoscut în toată lumea. Ani de eforturi. Opera unei vieți. Dar din nefericire am probleme cu asigurările. Aici, știi...

Își atinse inima.

— Trei infarcturi. *Smrt.*

— Poftim ?

— *Smrt,* în sîrbă — înseamnă moarte. Vorbesc șapte limbi, dar numai slavii au găsit cuvîntul cel mai potrivit, sunetul cel mai adevărat pentru asta. În sîrbă *smrt, smiert* în rusă, *śmiereć in* poloneză. Viperin, reptilesc. La noi în Occident sună prea nobil : moartea, *la muerte, todt.* Pe cînd *smrt...* Ai spune un pîrț josnic ce-o șterge pe picior la vale... mai veninos decît un scorpion veninos. Eu cred că în general se dau prea multe onoruri morții.

— Și *death,...* e destul de șuierat, am spus.

— Exact. Și ce-ați mai făcut de la Las Vegas încoace ?

— N-am fost niciodată la Las Vegas.

— A, da, era probabil altcineva, altundeva. Dar tot îmi face plăcere. Veniți să mă vedeți în seara asta la *Clapsy's.* Am să vă rețin o masă. Doar nu ne revedem în fiecare zi, nu ?... Sau haideți să mîncăm împreună după spectacol. Ce ziceți ? Uitați cartea mea de vizită.

— Mi-ați mai dat-o o dată.

— Locuiesc la Quillon, pe strada Beaux-Arts. Prima reprezentație se termină la douăspre-

zece jumătate noaptea. Am o intrare în scenă la unsprezece şi apoi la unu. Avem cu siguranţă prieteni comuni, acolo...

— Am avion peste puţină vreme.

— Unde plecaţi ?

— La Caracas.

Alături de noi, un tînăr cerea o fisă de telefon. Dar cum să sun ? Nici nu putea fi vorba. Cum să-i mărturisesc că eram încă aici, atît de aproape, că nu plecasem.

— Ea... era încîntătoare, adineauri. N-aş vrea să fiu indiscret... părea să fie vorba de o ruptură.

— Ce ochi perspicace aveţi !

— Oh, nici nu era greu. Mi-am spus imediat: e pe cale să se termine.

— Exact. *Cheers !*

— În sănătatea dumneavoastră. Băiete, încă un rînd. Am cunoscut la viaţa mea atîtea femei încît am fost, cum s-ar zice, mereu singur. Prea mult, înseamnă nimeni.

— Profundă observaţie.

— Aşa mi-a venit şi ideea cu numărul meu... Veniţi neapărat.

— Poate, odată, am spus.

— Din păcate voi fi obligat în curînd să părăsesc afişul. Asigurările astea sînt o chestie cu adevărat tîmpită. Te lasă baltă cu prima ocazie. În povestea asta, singurul lucru care mă îngrijorează e Matto Grosso.

Canişul ciuli urechile şi-şi ridică botul lui gri şi golaş.

— Aţi observat poate, e tot timpul cu ochii pe mine. Parcă mi-ar şti necazul.

— *Smrt*,... am spus.

— Da. Se teme că rămîne singur. Cîinii ăştia sînt nişte mari anxioşi. Există şanse să se prăpădească înaintea mea, la vîrsta lui... Merge pe paisprezece ani...

— Drace ! Şi sînteţi împreună de mult timp ?

— De treisprezece ani. Era al unei femei pe care am iubit-o tare mult. A plecat cu un cascador de douăzeci şi doi de ani. Ce vreţi, femeilor le place să ajute debutanţii — mi l-a lăsat pe Matto Grosso să nu fiu atît de singur... Nu-i din trupa mea, nu-i un profesionist, mi-e prieten. Am opt canişi şi un cimpanzeu... Ce păcat că plecaţi.

A căutat în portofel şi a scos o carte de vizită.

— Mi-aţi mai dat-o, am repetat.

Sporea dovezile că există.

A oftat. L-am lăsat să plătească... Ne-am strîns mîinile îndelung.

— Poate tot aici, sau aiurea, în lume... Am fost încîntat să vă revăd. Încîntat.

— Şi eu.

Am ieşit, m-am dus pînă la staţia de taxi. Am scos bucăţica de hîrtie din buzunar, i-am dat şoferului adresa. Aveam momente de panică, de gol, ecoul rîsetelor, crîmpeie de amintiri ; oboseala scormonea în crematoriul memoriei şi scuipa la suprafaţă zdrenţe de fericire. În rest, doar teamă, remuşcare. Minutele se scurgeau ca smulse dintr-un timp împietrit. Scosesem ceasul de la mînă şi-l băgasem în buzunar dar era

parcă şi mai rău. Mi l-am pus la loc. Era şase seara. Nici nu ştiam, începuse sau se şi terminase. Acum ar fi trebuit să fiu departe, deasupra oceanului, să fi atins punctul de neîntoarcere, cum îl numesc piloţii.

O clădire veche, pe strada Saint-Louis-en-l'Ile. Pe cutia de scrisori, numele ei şi, dedesubt, etajul trei pe stînga. Am urcat. O mochetă roşie şi plante cărnoase. Mi-a deschis şi m-a privit cu răceală.

— Mă cam aşteptam la aşa ceva. Intră.

Salonul era foarte luminos. Castanii se înălţau pînă la geamuri. Flori, nu buchete... probabil singură şi le cumpărase. Dintr-o altă cameră străbătea o arie de flaut indian măcinînd singurătatea. Fără suflu, extenuată, ca ieşită dintr-un sanatoriu. Mi-a luat impermeabilul, bagajul, pălăria şi mi le-a dus în altă parte. Mi-am plimbat privirea pe pereţi ; îşi păstra probabil fotografiile mai aproape de ea. M-am aşezat într-un fotoliu gri-verzui, din pluş. S-a întors şi a rămas în picioare...

— Ai cîine ? am întrebat-o. Fii liniştită, nu-i o candidatură. Cîinii sînt acum foarte la modă. Niciodată nu s-a cerut mai mult de la ei. Am citit asta într-un ziar.

Mă observa cu atenţie, aproape medical. Curiozitatea îi era îndreptăţită ; cînd ai în faţa ta un individ care prezintă toate caracteristicile unui naufragiat... Se întreba, poate, dacă mai erau şi alţi supravieţuitori.

— Arăţi ca cineva interogat o noapte întreagă la poliţie şi, bineînţeles, nu aveai alibi. Cu siguranţă nu-i vorba de aşa ceva, dar pe-aproape. Eşti... urmărit.

— Exact.

— Ţi-am făcut adineauri la cafenea o confidenţă... şi te agăţi de prima suferinţă ieşită în cale. Ai văzut, nu ? Nici la mine nu-i prea vesel... Dacă asta te poate consola cu ceva.

Fixam mocheta albastră la picioare. Îmi venea să mărturisesc tot.

— Îţi aminteşti de prietenul meu din Las Vegas, cel de la bar ? Cu canişul ăla ciudat, gri ? Îl cheamă señor Galba şi colecţionează infarcturi. Îşi face griji din cauza cîinelui. Nu vrea să-l lase singur. Şi cîinele nu-l scapă din ochi, de parc-ar şti. Atunci señor Galba se îmbată iar cîinele îl priveşte înspăimîntat. Mă gîndeam că ar putea să te intereseze.

— Ai nimerit la ţanc. Am un magazin de curiozităţi pe strada Bourgogne. Dar nu am unde să te aşez. Ocupi prea mult spaţiu.

Cînd surîdea, o cu totul altă viaţă apărea pe chipul ei ; fusese multă vreme fericită, probabil.

A trecut în cealaltă cameră, a pus din nou acelaşi disc şi a dat mai tare ca şi cum ar fi vrut să mă îndepărteze de ea. S-a întors.

— În sîrbă asta se numeşte *smrt* şi-i cam acelaşi lucru cu flautul tău indian. Señor Galba mi-a dezvăluit asta, pentru că e şi poliglot. Acum că ştii tot pot să plec.

Am aşteptat, dar ea n-a spus nimic.

— Nu-s beat. Şi iubesc o femeie... Aşa cum poate fi iubită o femeie... uneori. Nu cred că e

nevoie să-ți explic, o știi: avem aproape aceeași vîrstă.

— Am patruzeci și șapte de ani.

— Patruzeci și trei am spus.

Am văzut-o aproape roșind.

— Cum naiba de știi ?

— Întotdeauna se exagerează. Te faci că-ți spui că s-a sfîrșit. Asculți o arie leșinată de flaut indian. Trăiești de unul singur ca să-ți dovedești că ești în stare, dar te uiți la un străin cu speranța că mai este posibil. Și-ți atrag atenția că o mai știu și pe asta : nu-i suficient ca doi oameni să fie nefericiți pe cont propriu, ca împreună să fie fericiți. Din două disperări care se-ntîlnesc poate lua naștere o speranță. Dar asta nu dovedește decît că speranța este capabilă de orice... N-am venit aici ca să cerșesc...

Mințeam, ăsta-i și el un fel de-a cerși. S-a dus la ușă și am urmat-o. Mi-am luat lucrurile. Mi-a întins mîna.

— Nutresc speranța că totuși ne vom revedea, am spus luînd un aer foarte protocolar.

— Și eu.

— Îți datorez o explicație.

— Nu-mi datorezi nimic. Și dealtfel o s-o citesc mîine în ziare, explicația.

Eram afară. M-a privit și am știut că era cu lacrimile în gît.

— Nu pari totuși o lichea, a spus cu vocea frîntă. Și a închis ușa.

Ar fi trebuit să insist. Mi-ar fi dat poate ceva...

II

LA AEROPORT mi-am răsfoit pașaportul. În anul ăsta fusesem în Africa, în Australia, în cele două Americi și vizele mai erau încă valabile. Ascultam vocea stewardeselor fantomă, nehotărîndu-mă între 19,55 cu destinația Camerun și 23,50 Ecuadorul, 22,10 către Brazilia și un hotel în Montmartre unde aș putea să mă închid și să aștept sfîrșitul. Am ales cursa de 19,55 către Yaoundé și pădurea ecuatorială, mi-am schimbat biletul și m-am întors să aștept. Însoțitoarea de bord, trecînd, îmi aruncă o privire intrigată. Mă recunoscuse probabil. „Auziți, l-am văzut pe comandantul Folain. Răvășit, nebărbierit... Ce-i cu el ?“

— „Nu vreau să fiu o jucărie, Michel, ce poate fi zdrobită în bucăți. E degradant. Peste o anumită limită e vorba de demnitate. Pleacă, du-te departe, cum ai promis. Hai, pune-ți capul aici, la locul tău. Nu te afunda în nefericire, nu te gîndi tot timpul la mine, nu vreau să ajung mistuitoare... Sînt obligată să te părăsesc. Îți voi fi o altă femeie. Du-te spre ea, găsește-o, dă-i ce-ți las, asta trebuie să dăinuie. Fără feminitate nu vei putea trăi aceste ore, acești ani, această sfîșiere, această bestialitate pe care cu atîta pompă și lingușire o numim destin. Sper din toată dragostea mea că o vei întîlni și că ea va veni în ajutorul a tot ceea ce, din cuplul nostru, nu poate și nu trebuie să moară. Asta nu înseamnă uitare, nu-mi vei «trăda memoria»

cum obişnuiesc să spună cu pioşenie cei ce-şi păstrează mila doar pentru moarte şi disperare. Nu, din contra, va fi o celebrare, o certitudine a permanenţei, o sfidare faţă de tot ceea ce ne calcă în picioare. O afirmare a imortalităţii. Ea trebuie să te ajute să profanezi nefericirea: destul «respect» i-am arătat cu toţii de milenii. Prea umil şi prea uşor ne plecăm capul în faţa ei, iar ea ne tratează cu atîta indiferenţă şi sălbăticie. Pentru mine e o problemă de mîndrie feminină. De supravieţuire aproape. O revoltă, un fel de luptă pentru onoare, refuzul de-a fi umilită. Du-te în întîmpinarea acestei surori necunoscute, spune-i ce multă nevoie am de ea. Voi dispărea, dar vreau să rămîn femeie..."

Am auzit anunţîndu-se plecarea pentru Yaoundé, am intrat într-un magazin să schimb nişte dolari şi m-am trezit pe autostradă în drum spre Paris. Cînd i-am dat adresa şoferului, am adăugat mecanic: „Etajul trei pe stînga".

A dat din cap în semn de aprobare.

— O să ajungem sigur şi la asta, a spus. Că francezul nu vrea să se mai dea jos din maşină. Dar deocamdată nu s-a pus la punct. Poate au lift.

Mi-a căutat privirea prin retrovizor, să se asigure că rîdeam. Am rîs.

Cînd am ajuns pe strada Saint-Louis-en-l'Ile, se înnoptase. Am urcat şi am sunat. Îmi părea rău că lăsasem taxiul să plece, aş fi putut să mă duc să-l văd pe señor Galba care aştepta şi el.

Tocmai voiam să cobor cînd a deschis. Avea ochii roşii. A avut o tresărire batjocoritoare văzîndu-mă, de parcă mai putea fi vorba de păstrarea aparenţelor.

— Despre ce e vorba de fapt ? Instinctul vînătorului ? Te-nşeli, nu e aici, presupunînd că există undeva... Nu vei găsi nimic... Nici măcar un colac de salvare.

Am intrat şi-am luat-o în braţe. I-am simţit unghiile în ceafă. Plîngea. Ştiam, nu era vorba nici de mine, nici de ea. Era doar nevoia. Era doar un moment de întrajutorare. Aveam nevoie amîndoi de uitare, de un popas înainte de a pleca mai departe cărîndu-ne neantul din bagaje. A mai trebuit să străbatem acel deşert în care fiecare haină căzînd, rupe, alungă şi brutalizează, în care privirile se ascund ca să evite o goliciune nu doar trupească, în care tăcerile pun piatră peste piatră. Două fiinţe dezorientate mergînd umăr la umăr în singurătatea lor, iar viaţa aşteaptă să treacă şi asta. Tandreţea aceea disperată : nevoia de tandreţe. Uneori, ochii noştri se căutau în penumbră ca să braveze neliniştea. Fotografia unei fetiţe pe noptieră. Fotografia unei fetiţe care rîdea pe şemineu. Un portret stîngaci, făcut fără îndoială din memorie. Ce aveam în comun aparţinea altora, dar ne unea pe timpul unei revolte, unei lupte scurte, unui refuz al nefericirii. Nu între noi se dădea lupta, ci noi contra nefericirii. Refuzul de a spune „amin", refuzul de a te lăsa tras pe roată. Îi simţeam lacrimile pe obrajii mei. Nu

fusesem niciodată capabil să plîng și ea îmi oferea astfel o ușurare. Cînd apărură la ea regretul, poate remușcarea, căderea, jena și vinovăția, s-a ridicat, și-a pus un halat și s-a chircit într-un fotoliu, cu genunchii la gură. Nu mă mai văzusem atît de intrus în ochii vreunei femei.

— Te rog, a spus.

— Bine.

Hainele mele erau azvîrlite pe mochetă, am început să le trag pe mine.

— Nu știu deloc de ce am făcut-o.

— O mică sinucidere, am spus.

A încercat să zîmbească.

— Asta trebuie să fie. Nu-mi purta pică, sînt momente...

— Preaplinul de toate și mai cu seamă de nimic. Am fi putut să mai rămînem puțin împreună.

— Nu-mi doresc să mai fiu fericită.

— Dar cine-ți vorbește, Lydia, de fericire ? Eu nu-ți vorbesc decît de întrajutor.

— Ai văzut și tu că nu sînt... bună de nimic.

— Cred și eu, cînd o faci ca și cum te-ai azvîrli de la etajul șapte !

— Nu mă judeca prea aspru.

— Te rog !

Mi-am băgat cravata în buzunar. E puțină nesimțire, parcă, să-ți înnozi, după, cravata.

— Cînd s-a întîmplat ?

— Acum șase luni. Dar nu trece deloc. Mă-ntreb dacă nu prelungesc eu deliberat amintirea... ca să-mi fac din amintire o rațiune de existență. Fără asta ce-aș mai căuta pe lume. Au fost și martori. Spun că bărbatul meu a pierdut dintr-odată controlul mașinii. Totuși nu conducea cu viteză. N-am ce să-i reproșez. Așezase copilul pe scaunul din spate. Așa făcea întotdeauna. Poate între el și mine se terminase totul înainte și am nevoie de această scuză ca să nu-l iert.

Și-a sprijinit fruntea pe genunchi. Nu-i mai vedeam decît părul alb. Apoi și-a ridicat capul. Ochii ei își recăpătaseră expresia hăituită.

— În asemenea cazuri e recomandabil să pleci departe, am spus.

În sfîrșit am avut dreptul la un pic de veselie pe buzele ei.

— La Caracas ?

— La Caracas.

— E prea departe, prea repede și cum bine ai spus adineauri, la cafenea, tot trebuie să te întorci.

S-a dus la bucătărie să caute o sticlă de whisky și un pahar.

— *One for the road,* a spus.

— *Tchin-tchin.*

Am băut. Mă privea cu prietenie.

— E... recent ?

— Ce ?

— Ești orfan de o femeie.

M-am uitat la ceas.

— În curînd se va împlini un secol, am spus și am plecat.

III

INTRAREA ARTIŞTILOR era într-o fundătură, printre coşuri de gunoi, în faţa grilajului ruginit al unui atelier de fotogravură. Din cabina proiecţionistului se auzeau rafale de mitralieră şi scrîşnete de frînă. O pisică roşcovană veni degrabă miorlăind şi se frecă de picioarele mele cu coada băţ. Am scărpinat-o după urechi. Am stat un moment împreună după care m-a părăsit. Am deschis uşa. Portarul scruta preocupat jurnalul de curse.

— Îl caut pe señor Galba. Sînt aşteptat.

A continuat să studieze posibilii cîştigători. Nici nu mă băga în seamă iar eu aşteptam cu simpatie, cu solicitudine chiar. Lumina de neon îi lipea pe obraz năduşeli vineţii. Ghereta avea cam doi metri pe un metru jumătate. Alături de ziar era o sticlă goală de poşircă şi nişte haine roase şi împuţite, aşteptînd parcă şi ele să se termine odată. Aveau singurătatea rîncedă a obiectelor pierdute.

— Aţi încercat să puneţi un anunţ ? am întrebat.

Păru satisfăcut că în sfîrşit pricepusem.

— În fundul coridorului, după culise, a doua uşă pe dreapta. Sînteţi veterinarul ?

— Da, dar acum sînt grăbit ; o să trec să vă consult la plecare.

Am trecut pe lîngă fete cu sînii goi şi pitici cascadori. În scenă am zărit un rajah cu turban pe cap compunînd din degete pe un ecran profilul lui Kissinger. M-am oprit un moment : acum îl făcea pe Groucho Marx cu trabucul în gură. Eram un mare amator de umbre chinezeşti. M-am uitat la ceas : era ora 23. Făcusem cu siguranţă jumătate din drum. Un tînăr cu păr foarte lung şi o bărbuţă blondă stătea pe un scaun înconjurat de canişi. Ţinea pe genunchi un cimpanzeu. Iar cimpanzeul lingea un cornet de îngheţată. Canişii erau albi cu toţii, în afară de unul, care era roz. M-am oprit.

— N-am mai văzut un caniş roz, i-am spus.

— Mîna omului. Cu şampon. Merită să încercaţi.

— Unde-i señor Galba ?

Îmi arătă cu degetul o uşă. Señor Galba şedea răsturnat într-un fotoliu şi-şi tampona delicat fruntea cu o batistă. Era în frac şi, de deasupra plastronului, nasul — poate pentru că noaptea nasurile par mai mari — se preschimbase într-un organ precursor, anticipator, explorator, nu doar un pur şi simplu olfactiv. Nasul lui señor Galba părea să fie acolo în recunoaştere.

Canişul stătea culcat la picioarele maestrului ; vîrful botului lui chel apărea de printre inflorescenţe gri. Ochii îi erau încercănaţi. Pe masa de machiaj, sub lumina celor şase becuri sclipind deasupra oglinzii, o sticlă de şampanie într-o frapieră, o sticlă de coniac şi una de apă minerală. Alături, flacoane de medicamente şi o scrumieră plină cu mucuri. Señor Galba îmi zîmbi, dar teama din ochi rămînea neschimbată. Un om care aştepta. Amabil, mi-a arătat un taburet. M-am aşezat.

— Ei, cum a fost la Caracas ? se interesă el.

— Vă promit că voi avea grijă de cuțan. Era beat ca de obicei. Luă o atitudine demnă.

— De ce ? Vi s-a spus cumva că astă-seară... o să se întîmple ?

— Voiam doar să vă liniștesc.

— Permiteți-mi, domnule, să fiu nedumerit. Intrați în cabina mea și cu un aer sigur îmi spuneți : „Voi avea grijă de cuțan" de parcă ați ști — din sursă sigură ! — că voi părăsi afișul chiar în seara aceasta. V-ați întîlnit cu... cineva pe coridor ?

— Nu cu cine credeți.

— Ah, da. Sînt atît de învățat cu music-hall-ul încît aproape mă obsedează punctualitatea, cele trei gonguri, intrarea, ieșirea din scenă, durata numărului, regizorul în culise cu ochii pe ceas, implacabil.

— Ascultă, Galba, dacă-ți spun că am să am grijă de cîine ! Poți să mori liniștit. Totul o să fie bine.

— Îți bați joc de mine ? Știi pe cineva care să fi murit liniștit ?

— Poate să ți se întîmple în somn, nu ?

— *Coño.* Asta-mi mai lipsea. N-o să mai pot închide ochii. Numai că, știi, Matto Grosso e un bun cîine de pază. Sînt sigur că o să latre.

— Nu știu cum îți faci numărul în starea în care ești.

— Altul nu există... Viața... Moartea...

Și mătură cu o mînă de senior aceste bagatele.

— Spun tot ce e de spus despre ele. Ai să vezi. Și am norocul să nu fiu înțeles. Altfel de mult m-ar fi dat afară din scenă cu huo. Publicul s-ar simți insultat. Nu-i place să tratezi cu atîta dispreț lucruri atît de grave. Ce vrei, noi, marii artiști, sîntem condamnați ca naufragiații la sticla aceea aruncată-n mare. Dealtfel, mări nici nu mai sînt, doar sticle. Am un asistent, Svansson, Sven Svansson — reține numele — un tînăr suedez care pregătește o teză de filozofie la universitatea din Upsala, despre viața și opera mea. Îți sînt recunoscător că ți-ai întrerupt călătoria ca să treci să mă vezi. Asta da, prietenie.

— Încerc să-mi omor timpul, am spus. Pot să dau un telefon ?

Făcu un gest amabil spre telefon și duse sticla de coniac la gură. Canișul nu-l slăbea din ochi. Tremura. M-am ridicat și m-am dus să formez numărul. Nu răspundea. Chiar eu îl întrerupsesem. Fusesem folositor pînă la capăt. În oglindă, sub lumina becurilor, vedeam un bărbat cu receptorul în mînă, formînd un număr de telefon, o dată, de două ori, cum ai șopti un nume.

Señor Galba s-a ridicat cu o oarecare greutate. Compensa prin distincție lipsa echilibrului.

— Paza aeroporturilor e foarte bine organizată, spuse. Dacă însă ai nevoie de un pașaport fals, știu pe cineva...

— Dar cum de-ai ghicit, señor ?

Mă lămuri arătîndu-mi vîrful nasului.

— O cunoaştere profundă a acestei lumi. Ştim să recunoaştem un om urmărit, nasul, cîinele meu şi cu mine.

A ieşit, iar canişul l-a urmat greoi. Am stat aşa cîteva minute imaginînd o instituţie unde erai luat în evidenţă, pentru a fi scutit de toate problemele curente : conştiinţa, remuşcările, amintirile, groaza şi unde prin răsucirea unor butoane se putea face tabula rasa. Nu aveam nici cea mai mică şansă să o scot la capăt singur dintr-un motiv foarte simplu : iubisem prea mult ca să mai fiu în stare să trăiesc din resurse proprii. Era o neputinţă absolută, organică. Tot ce făcea din mine un bărbat era prin raportarea la o femeie. Ştiu, se spunea uneori despre noi, aproape pe un ton reprobator : „Trăiesc doar unul pentru celălalt". Mă mîhnea acreala acestor accente, lipsa lor de generozitate, uscăciunea indiferenţei lor faţă de comunitatea umană. Fiecare iubire fericită ne poartă culorile : ar trebui să aibă milioane de suporteri. Fraternitatea noastră e îmbogăţită de tot ceea ce ne luminează. Bucuria unui copil, tandreţea unui cuplu strălucesc pentru toţi, sînt un meleag de-a pururi însorit. Iar să suferi din dragoste şi să-ţi pierzi totuşi speranţa în dragoste este o contradicţie cam ciudată. Am căutat în buzunar nota de plată cu cele două cafele şi am format numărul. I-am auzit glasul.

— Voiam doar să-ţi spun... Îţi datorez o explicaţie.

— Şi nu cunoşti pe nimeni în tot Parisul ?

— Haide. Nu poţi sta singură să asculţi flautul ăla indian la capătul puterilor... La el în Anzi e de înţeles : la 5000 de metri altitudine nu-ţi mai tragi sufletul, ţi-l dai... Dar nu în Saint-Louis-en-l'Ile... Totul pare posibil cînd doi oameni nu se cunosc, ca-n cazul nostru, o ştiu prea bine... Şi eu m-am născut de suficient timp ca să fi avut vreme să-nvăţ să nu mă-ncred în genul ăsta de spaţii goale, în care poţi scrie orice... Îţi dai seama că nu-ţi vorbesc de dragoste, nici măcar de prietenie... doar de întrajutorare. Avem nevoie amîndoi... de... un divertisment... Asta-i cuvîntul, un divertisment... să uităm.

— Ascultă, Michel, Michel te cheamă ?

— Da, Michel. Îţi aminteşti, te-am îmbrîncit adineauri cînd ieşeam din taxi...

— Eşti beat de suferinţă. Ce-ai făcut ?

— N-am putut pleca. I-am promis că voi pleca departe, ca să nu fiu tentat să alerg acolo... şi n-am fost în stare. Sînt ceea ce se cheamă un om slab, şi la noi, cei slabi, cînd iubim o femeie, asta capătă o forţă atît de mare încît, cînd ea e obligată să moară, din motive... tehnice, da, din cauza unor organe nenorocite, fiindcă ţi-ai dat seama prea tîrziu şi... Spuneam, cred, că la noi cei slabi, iubirea, despărţirile definitive, independente de voinţa noastră, aceste adevărate abuzuri de putere... capătă dimensiuni înfricoşătoare de... de tandreţe. Poate că eşti o femeie tare, poate, nu ştiu, nu te cunosc, iar în cazul acesta scuză-mă că te-am deranjat. Eu, doamnă — remarcă încă o dată că îţi spun

„doamnă“ ca să subliniez cît de străini sîntem unul față de celălalt — deci, eu, doamnă mă număr în tagma celor slabi deoarece forța nu e de partea slăbiciunii. Notează că am făcut un banc, așadar nu sînt lipsit de ironie, adică de resurse.

Tăcere. Am crezut că a închis. Ce femeie tare ! Apoi i-am auzit glasul.

— Unde ești ?

— În cabina lui señor Galba, la *Clapsy's*. Señor Galba, îți amintești ? Cel fără asigurări...

— Vin. Așteaptă-mă la bar.

M-am așezat la masa de machiaj. Șase becuri protuberante, o sticlă de coniac. În sănătatea îndrăgostiților, în sănătatea regelui Franței. Individul fără patrie feminină îmi ținea companie în oglindă. El, celălalt, eu cel fără de țară. Ți-au luat patria, bătrîne : izvoarele, cerul, ogoarele, livezile. Și cred că, din întreg ținutul meu, nu era loc, mai tainic și mai sigur, ca toate ascunzătorile copilăriei, cum era părul ei. Cînd îmi adăposteam ochii în foșnetul lui blond, trăiam parcă revelația ultimei cunoașteri, a rațiunii existenței, o rațiune devenită universală, ca și cum în sfîrșit aflasem ce lipsă, ce privațiune ascuțise spinii și-mpietrise stîncile. Aveam patrie feminină și căutarea încetase. Lumea mea avea o voce pe care viața o crease parcă anume pentru plăcerea ei. Și viața are nevoie de bucurie, judecînd după florile de cîmp, atît de frumoase în comparație cu celelalte. În casa noastră din Briac timpul nu intra : rămînea plin de umilință la ușă și atît de bine era dre-

sat că începea să latre doar cînd ea pleca în sat și întîrzia. Lucrurile pe care vi le povestesc, fiecare cuplu l-a trăit : ele au săpat cel mai vechi drum al nostru pe pămînt. Vă vorbesc despre o preafericită lipsă de originalitate, căci fericirea nu are ce inventa. Nimic din tot ce ne unea nu ne aparținea în exclusivitate, nimic nu era deosebit, unic, rar, ori ieșit din comun; era permanență și perenitate : era cuplu. Noi doi eram mai bătrîni decît memoria umană. Nu cred să existe fericire care să nu aibă gustul imemorialului. Pîine, sare, vin, apă, răcoare și foc : sîntem doi și amîndoi sîntem pămînt și amîndoi sîntem soare.

— Mă gîndesc de multe ori ce s-ar fi întîmplat cu noi dacă nu ne-am fi cunoscut...

— S-ar fi întîmplat ceea ce se înțelege prin „a te culca cu cineva“.

— Atîtea femei și bărbați se ratează ! Oare ce se întîmplă cu ei ? Pentru ce trăiesc ? E cumplit de nedrept. Am senzația că, dacă nu te-aș fi cunoscut, te-aș fi urît toată viața.

— Exact. De asta și vezi în jurul tău atîția oameni dușmănoși. E plină lumea de oameni care îi urăsc pe toți cei pe care nu i-au întîlnit.

— Și cînd voi avea șaizeci de ani și voi fi bătrînă ?

— Vrei să spui pîntecul, sînii, fesele...

— Da. Te înspăimîntă gîndul, nu ?

— Nu.

— Cum nu ? Cînd o să fiu o babă ?

— O babă ! Așa ceva nu există. Sînt doar povești din care dragostea lipsește.

Nopţile noastre ne erau insule. Buzele îmi vagabondau pe nisipuri fierbinţi. Luptam cu somnul : fură întotdeauna cîte ceva.

— Vorbeşte mai tare, Michel. Ţi-ai vîrît nasul în ceafa mea şi mormăi, murmuri, ce s-a întîmplat ?

— R-r-r-r-r...

— Vrei să ai amabilitatea să te explici, dacă tot m-ai trezit ?

— Nu vorbeam.

— Atunci ce-i zgomotul ăsta ?

— Oare de ce numai pisicile ar avea dreptul?

— Nu poţi să dormi ?

— Ba da. Pot. Dar nu vreau. E prea bine lîngă tine.

— Hai, vino încoace, aşa, hai, dormi.

— Yannik, cum e posibil, au trecut atîţia ani şi totuşi e ca-n primele zile, intact totul. Ei spun că orice trece, se strică, oboseşte.

— Asta li se întîmplă celor care doar trec, strică şi obosesc.

— Oare ce avem noi, tu şi cu mine, deosebit ? Problemele cuplului şi tot restul ?

— Ce-i aia problemele cuplului ? Ori e cuplu, ori sînt probleme.

— Se pare că de cele mai multe ori e foarte greu, dureros, se dezbină, se scufundă, se duce naibii.

— Ascultă, Michel, ce-i ideea asta să mă trezeşti în toiul nopţii şi să-mi vorbeşti de problemele cuplului ? Ţi-o fi căzut greu la stomac *paella* ?

— Vreau să ştiu de ce dracu n-avem şi noi problemele cuplului.

— Există întîlniri nereuşite, asta-i tot. Mi s-a întîmplat şi mie, şi ţie. Cum să deosebeşti adevărul de fals cînd crăpi de singurătate ? Întîlneşti un tip. Încerci să-l faci interesant. Îl inventezi pe de-a-ntregul, îl împodobeşti cu calităţi din cap pînă în picioare. Închizi ochii ca să-l „vezi“ mai bine. El încearcă să te tragă pe sfoară şi tu la fel : dacă-i frumos şi tîmp îl găseşti inteligent, dacă are impresia că eşti proastă se simte deştept, dacă observă că ai sînii căzuţi, i se pare că ai personalitate, dacă începi să simţi că-i cam mitocan, îţi spui că trebuie ajutat, dacă-i incult, ştii tu destul pentru amîndoi, dacă vrea... tot timpul, îţi zici că te iubeşte, dacă dimpotrivă, nu e prea darnic, spui că, la urma-urmelor, ce, asta contează ? dacă-i zgîrciob e pentru că a avut o copilărie grea, dacă-i bădăran îţi zici că înseamnă că nu-i ipocrit şi uite aşa, te faci luntre şi punte să negi evidenţa cînd ea e strigătoare la cer. Asta se numeşte PROBLEMA cuplului. Cînd nu se mai pot „inventa“ unul pe celălalt. Şi atunci începe nefericirea, ranchiuna, ura, cioburile pe care încerci să le lipeşti din cauza copiilor, sau pur şi simplu pentru că preferi să fii în rahat, decît să te trezeşti singur. Asta-i. Dormi. E clar ? Bun, şi-acuma mi s-a făcut atît de frică, încît n-am să mai pot dormi. Aprinde puţin lumina să te privesc ca să mă liniştesc. Of, tu eşti.

Am rîs, şi mai exista şi un pic de coniac într-o sticlă.

— „Douăzeci şi cinci de ani, Michel, am trăit, am respirat, am gîndit fără să te cunosc. Pen-

tru ce oare puteam să trăiesc, cu ce inimă, ce însemnau gîndurile mele fără tine ?..." Învăţam pe de rost scrisorile pe care mi le scria în timpul zborului sau din escale, „frînturi de eternitate", cum le numea ea, atît de banale i se păreau. Verigi imemoriale, cuvinte supravieţuinde, banalităţi, da, cîtă dreptate aveai, banalităţi elementare ca şi urmele de viaţă pe care ne ducem şi le căutăm cu atîta fervoare prin sistemul solar, ABC veşnic ameninţat cu uitarea de naufragiaţii sensului, voi cei ce căutaţi profunzimea şi daţi doar peste abisuri. Noaptea, la postul meu de pilotaj, ascultam şoapta fidelului comentator din pieptul meu, dar cei ce şi-au pierdut memoria nu mai sînt capabili nici măcar să-l audă pe străvechiul nostru sufler. Voi, oameni cu griji însemnate care vă întrebaţi de ce oare sînteţi aici, ce sens au toate astea, de ce există lumea — şi cîte nume ilustre nu şi-au strigat în felul ăsta pierderea cunoaşterii ! — astea nu sînt, cum încercaţi să ne faceţi să credem, întrebări despre univers, nu-s decît întrebări rostite fără buze. Sigur că existau şi limite fizice şi trebuia să ne despărţim respiraţiile, să ne îndepărtăm, să lăsăm spaţiul să pătrundă între noi, să ne ridicăm, să ne dedublăm şi totdeauna ieşeam în pierdere. Cînd ai două corpuri, te simţi uneori înjumătăţit.

— Nu sînt „invadatoare" ?

— Ba da. Teribil. Cînd nu eşti aici.

M-am sculat în picioare şi am plecat de la oglindă.

IV

AM URCAT LA BAR şi m-am trezit în mijlocul unei cantităţi incredibile de japonezi, dar poate oboseala era de vină. Señor Galba era în scenă. Şapte canişi albi şi unul roz şedeau pe scaune cu labele de dinapoi spînzurate ca nişte domnişoare în aşteptarea cavalerului, la un bal de subprefectură. În stînga, Señor Galba, în frac, cu pelerină neagră, ţilindru, eşarfă albă de mătase, plastron sclipitor, baston cu mîner de argint. Scoase din buzunar un trabuc şi se prefăcu că-şi caută chibriturile. Cimpanzeul intră pe scenă cu un aer aferat, în mînă cu o brichetă şi-i oferi stăpînului un foc. Señor Galba îi oferi la rîndul său un trabuc. Cimpanzeul muşcă vîrful trabucului, îl aprinse, respiră fumul, îl savură şi părăsi scena.

— Drace, a spus japonezul de lîngă mine. Îl priveam mirat.

— Jackson e cel mai mare cimpanzeu de la începutul erei noastre şi pînă-n ziua de azi, spuse barmanul.

Señor Galba trase cîteva fumuri din trabuc şi pocni din degete. Reapăru cimpanzeul. Se duse la picupul aşezat pe o măsuţă elegantă acoperită cu catifea, apăsă pe buton. Un *paso doble* izbucni. Cimpanzeul se îndreptă spre canişul roz aşezat alături de canişii albi şi-l invită la dans. Canişul coborî de pe scaun, se bălăbăni un moment pe labele de dinapoi, cimpanzeul îl apucă de mijloc, iar eu înghiţii repede unul după altul două pahare de tărie. Priveliştea unui cim-

panzeu păros și negru și a unui caniș roz dansînd cunoscutul paso doble *El Fuego de Andalucía"*, mi se păru de un sarcasm cinic și de netăgăduit. Iar japonezii rîdeau, ceea ce nu făcea decît să sporească răul. M-am sprijinit de bar, cu spatele la insultă și-am întîlnit privirea simpatizantă a barmanului.

— Vă e rău, domnule ?

— O să-mi treacă, cînd o să se termine.

— Señor Galba consideră acest număr opera vieții sale.

— De-a dreptul dezgustător, am spus eu.

— Sînt de aceeași părere.

Priveam pieziș oroarea. Era ceva revoltător, jignitor, aproape răuvoitor în opera lui señor Galba. Putea să fie „opera vieții sale", dar prin accentul ei sarcastic nu diminua doza de cinism, de insultă, ba dimpotrivă. Canișul roz și cimpanzeul țopăiau de-a lungul și de-a latul scenei, în lumina reflectoarelor, în sunetul alămurilor paso doble-ului. *El Fuego de Andalucía.*

— *L'Etre et le Néant* [1], spuse barmanul. *Neapole sub sărutul focului* [2].

— Ia mai lasă-mă în pace. E și așa destul de odios.

— N-am mai văzut un cimpanzeu și un caniș dansînd paso doble. E o revelație, spunea vecinul meu, japonezul, cu un pronunțat accent belgian.

L-am privit.

[1] *Ființa și Neantul* (1943), eseu de Jean-Paul Sartre.
[2] Roman de *Auguste Bally* după care s-au făcut două ecranizări, în 1928 și 1937.

— Sînteți cumva belgian de origine ?

— Nu, de ce ?

— Așa. Atunci poate că oi fi eu. Mai dă-mi un pahar.

— Trebuie să privim fără teamă în străfundul lucrurilor, zise barmanul.

— De ce-a vopsit-o în roz pe javra aia ?

— *La vie en rose* [1], îmi răspunse barmanul. Un pic de optimism, ce naiba !

— Și de ce tocmai paso doble ? Mai există și valsul, tangoul, menuetul, chiar baletul clasic, avem de unde alege, Dumnezeule !

— E foarte adevărat, spuse barmanul. Avem cu prisosință. În ceea ce mă privește prefer cançonetele. Dar señor Galba are Spania în sînge. *Fiesta brava.* Haina de lumină. Viața, moartea, *la muerta*, tra-la-la.

— *Smrt*, spusei.

— Poftim ?

— *Smrt*, de-a lungul piciorului, mai veninos decît un scorpion veninos, atît și nimic altceva.

— E cel mai frumos număr de dresură pe care l-am văzut în viața mea, spuse cu emoție japonezul de origine belgiană.

Barmanul ștergea un pahar.

— E discutabil. Întotdeauna e loc pentru mai bine. Practic, nu există limite. Ați venit prea tîrziu, adineauri a mai fost o atracție. Un contorsionist. Se răsucea în pofida tuturor legilor naturii pînă reușea să se vîre într-o cutie de pălării. Omul trebuie să trăiască, nu ?

[1] *Viața în roz*, șansonetă compusă și interpretată de Edith Piaf.

În spatele sticlelor, pe fundalul de oglinzi, vedeam cimpanzeul și canișul dansîndu-mi în spate. Îmi vedeam și chipul, aproape neschimbat. Întotdeauna descoperi că ești o secătură mai mare decît ai fi crezut-o.

Am cerut barmanului o fisă, am coborît la subsol și l-am sunat pe Jean-Louis. Nu-l mai văzusem de șapte luni. N-aveam încredere în prieteni ; pînă la urmă tot vorbesc. Yannik nu dorea să vadă în jurul ei nici compasiune, nici suferință. Hotărîsem ca în afară de fratele ei, să nu știe nimeni. În asemenea cazuri, chiar la prietenii cei mai bine intenționați, se creează un ceremonial de timiditate, de spaimă și de jenă pe care se străduiesc să și-l ascundă, combinat cu o căutare prea deliberată a firescului și a „ca-și-cum-nimic-nu s-ar fi întîmplat“-ului care ajunge să devină insuportabil. Timp de zece ani, Yannik fusese stewardesă pe cursele din India, Pakistan, Africa. „Acolo mi-ar fi fost mai ușor“, mi-a spus : „La noi, oamenii au pierdut obiceiul de a muri“. Am hotărît deci să nu stînjenim pe nimeni. A trebuit să-i spunem fratelui ei, nu că ar fi existat un atașament profund între ei, dar ea își iubise mult familia, și el era tot ce-i mai rămăsese. Un băiat cam șters, limitat, visînd mereu la o nouă mașină. Yannik în schimb era frumoasă, veselă, fericită. Aveam impresia că îi purta o oarecare ranchiună, ca și cum ea ar fi luat și partea lui de moștenire. Și-a pierdut capul, a început să vorbească de operații magice, cu mîinile goale, în Filipine, de un prieten al cărui tată încă trăia, după zece ani de la operație, de cercetări senzaționale care trebuie să dea rezultate dintr-un moment într-altul. În concluzie nu voia să înțeleagă nimic și se comporta ca tîmpiții care dau speranțe doar ca să nu fie ei deranjați. Apoi și-a petrecut două zile într-un Institut de radiologie, ca să fie examinat din cap pînă-n picioare : auzise că ar fi ereditar. „Își va face cadou o mașină nouă, drept consolare, spusese Yannik. În fond, l-am agresat“. Așadar mă îndepărtasem încetul cu încetul de toți prietenii. Cerusem un concediu de șase luni de la Air France și acum mă aflam în subsolul barului *Clapsy's*, într-un haos care, poate, era un semn de milă : mă scutea să mă ocup de obligațiile față de realitate.

— Alo, da...

Îl sculasem din somn.

— Eu sînt, Michel.

Între noi doi era o prietenie care se cimentase pe parcursul a douăzeci de ani, pe toate meridianele globului.

— Pușlama, de mai bine de șase luni...

— Dacă nici pe un prieten n-ai avea dreptul să-l lași baltă, unde-ar mai fi prietenia.

— Și de ce noaptea, mă rog ? După șase luni, nu mai puteai să aștepți cîteva ore ? Sau... E grav ?

— Ce face Monique ?

— Toată lumea e bine. Ce-ai pățit ?

— Întotdeauna m-a compătimit că nu pot să plîng. Zicea că nu știu ce-i bun.

Tăcea. Vocea îmi era, cred, frîntă. „Orfan de o femeie“, spusese ea.

— Michel, ce s-a întîmplat ? Vino încoace imediat. Te-ai dat la fund de parcă te-a înghițit pămîntul și acum... Ce s-a întîmplat ?

— Paso doble. O maimuță neagră dansează paso doble cu un caniș roz.

— Ce zici ?

— El Fuego de Andalucía.

— Ce ?

— Nimic. Chiar nimic. E un concurs de dresură dar nu se știe cine-s comanditorii. Stau în olimpul lor împuțit și se delectează. De la noi toți se cere imposibilul, așa-i adagiul, asta pretind ei de la noi. Un tip reușește chiar să se chircească într-o cutie de pălării. Unul dintre contorsioniștii noștri. Niște zei-maimuță hidoși s-au instalat pe olimpul mădularelor noastre și se delectează. Asta voiam să-ți spun : că sîntem toți niște capodopere umblătoare.

— Ești beat.

— Nu prea tare. Încerc.

— Unde ești ?

— La *Clapsy's*.

— Ce-i aia ?

— Un bar de noapte cunoscut în toată lumea.

— Vrei să vin ?

— În nici un caz. Ți-am telefonat așa, ca să mai treacă timpul. Se va termina în curînd. Poate s-a și terminat.

— Ce naiba cauți la *Clapsy's* ?

— Aștept o prietenă care are niște probleme. Am înființat o societate de întrajutorare. Iartă-mă că te-am trezit.

Jean-Louis tăcea. Era un adevărat prieten. Mă ajuta să treacă timpul.

— Ce face Yannik ?

— Ne-am despărțit.

— Fugi de-aici. Îți bați joc de mine ? Voi doi, nu se poate.

— M-a părăsit în noaptea asta. Poate de aia ți-am și telefonat. Simțeam nevoia să o spun cuiva...

— Nu-mi vine să cred. Vă știu împreună, de cît dracu, de doisprezece, ce, de treisprezece ani.

— Paisprezece ani și ceva.

— N-am văzut cuplu atît de...

— Unit ?

— Sigur. Nu-mi vine să cred. Ce s-a întîmplat ? V-ați certat, dar nu-i ceva... definitiv.

— E definitiv. Mă părăsește. Nu ne vom mai vedea niciodată.

— Pe ce linie lucrează acum ? U T A ? Michel, Alo ! Mă auzi, Michel ?

— Da. Te-aud. Scuză-mă că te-am trezit, dar... nu aveam altă soluție. Am discutat mult, cu calm. Începuse să devină insuportabil. Am hotărît să terminăm dintr-o dată. Fără agonie, fără suferințe prelungite. Era și puțină vanitate feminină la ea. Adică nu, pur și simplu mîndrie, demnitate. Să nu te lași în voia valului e o problemă de onoare. Prea ne-au dresat așa. Dar va veni, bătrîne, și ziua cînd noi vom fi cei care îl vom dresa pe celălalt, și chiar de pe acum... un señor Galba oarecare... în sfîrșit. Era și-o doză de refuz, de... de sfidare, la ea. Onoare, Jean-

Louis. Există o onoare umană. Jur că există. N-au nici un drept să ne facă așa ceva. Nu voia să fie jucăria nimănui, să se lase călcată în picioare. Am mai fi putut, bineînțeles, să rezistăm încă puțin. Am mai fi putut smulge poate o lună, cîteva săptămîni. Pînă la ultima limită. Dar o cunoști. E o femeie mîndră. Așa că am căzut de acord : eu plec la Caracas, iar ea... pe drumul ei...

— Ce poate fi mai dureros decît un cuplu care se destramă, care o tîrîie, cînd e atîta mizerie în jur. Adevărat, în asemenea cazuri e mai bine să se termine repede.

— Numai că, vezi, ceea ce destramă un cuplu, ajunge să-l sudeze și mai mult. Greutățile care îndepărtează sfîrșesc prin a apropia mai tare, altfel n-ar mai fi cuplu, ci doi nefericiți care au greșit macazul și s-au trezit deodată împreună...

— Niciodată nu mi-aș fi închipuit că tu și Yannik...

— Nici eu. E un act împotriva firii.

— Iartă-mă că te-ntreb... există altcineva ?

— Nu știu. Nu știu deloc. Eu nu sînt credincios. S-ar putea să fie pe undeva vreo lepădătură ordinară. Habar n-am...

— Michel, ai luat-o razna. Te-ntreb dacă există un alt bărbat în viața lui Yannik.

Nu-nțelegeam. Nu mai înțelegeam nimic. Despre ce vorbea ? Ce-i spusesem ?

— Scuză-mă, bătrîne. Sînt puțin cam dezorientat. Nu pricep prea bine ce vrei să spui.

Îmi pare foarte rău că te-am trezit... Sînt beat. Da, asta-i, sînt plin ochi. N-ar fi trebuit să te scol... Panica...

— Tu și panica ! Îți amintești ? Amîndouă motoarele în flăcări. Două sute de pasageri la bord...

— Da, da-i mult mai greu cînd n-ai pe cine să salvezi...

— Sigur nu vrei să vii ? Vrei să vorbești cu Monique ? E lîngă mine.

— Nu, o să-mi treacă. Plec cu avionul peste cîteva ore... cu o prietenă. Yannik ținea mult să plecăm împreună...

— Niciodată n-am să le înțeleg pe femei.

— Nu vorbi tîmpenii. E unicul lucru de înțeles, unicul care are sens pe lumea asta.

— Te părăsește, dar nu vrea să te lase singur, nu ?

— Da, știe prea bine că nu pot trăi fără ea.

— Și atunci îți trimite o prietenă. Bătrîne, am 11 000 de ore de zbor dar nu la altitudinea asta...

— Sînt un egoist. Tot egoism înseamnă și să trăiești pentru altcineva, făcînd din asta o rațiune de a trăi.

— E prea complicat pentru mine, Michel. Auzi ? Ai nevoie de somn, bătrîne.

— Nu, o să-mi treacă repede. Aștept pe cineva... Voiam doar să-ți spun că Yannik...

Nu aveam dreptul însă la o ușurare atît de lașă. Jean-Louis era un om profund responsabil. Și-ar fi făcut deîndată datoria, ar fi che-

mat poliţia şi în locul plecării line a unui vas cu pînze ar mai fi urmat încă o lună, poate două, de dresură odioasă, ca să-i lase timp morţii să-şi ascută ghearele.

— Voiam să-ţi spun doar, că dacă i-ai dat totul unei femei, devine inepuizabil. Şi să-ţi închipui că totul s-a sfîrşit, fiindcă pe singura femeie pe care ai iubit-o ai pierdut-o, înseamnă lipsă de iubire. În mine sălăşluieşte o parte hăituită şi... o parte plină de încredere. Este indestructibil. Se va întoarce.

— Asta ţi-am spus şi eu de la bun început.

— Se va întoarce. Nu va mai fi aceeaşi, bineînţeles. Va avea o altă privire, o altă înfăţişare. Se va îmbrăca altfel, nu ? E normal. E firesc ca o femeie să se schimbe. Să-şi schimbe aparenţele, să aibă părul alb de exemplu, o altă viaţă, alte necazuri... Bine, s-ar putea şi să îndrug astea aşa cum cînţi singur în noapte şi-ţi faci curaj. Nici eu nu mai ştiu bine. Sînt cam scrîntit. Te-am sunat şi-ţi vorbesc pentru că sînt incapabil să gîndesc iar cuvintele sînt la îndemînă pe lumea asta tocmai ca să ne scoată din încurcătură. Cuvintele-s ca nişte baloane pline cu aer, ştii, care te ajută să pluteşti la suprafaţă. Ţi-am telefonat ca să încerc să mă adun. Acum, cînd Yannik nu mai e aici, totul în preajma mea s-a transformat în femeie. Nu s-a terminat. Nu sînt un om sfîrşit. Atunci cînd omul este într-adevăr sfîrşit, merge mai departe. Mai e un nazism, care nu-i doar al naziştilor, o oprimare ce nu se sprijină pe nici o

poliţie din lume şi o rezistenţă fără arme. Zei-maimuţă joacă pe spinarea noastră, invizibil, sub masca destinului, a fatalităţii, a oarbei întîmplări, iar noi ne vărsăm sîngele ca să aibă ei ce bea. În fiecare seară, poate, se adună şi privesc în jos comentînd calitatea spectacolului. Rîsul le este necesar fiindcă nu ştiu să iubească. Dar mai există şi un stindard uman, o onoare. E făcut din refuzul nefericirii, din refuzul acceptării. Despre asta-ţi vorbesc, despre această luptă, o luptă pentru onoare. Îmi amintesc cu cîtă mîndrie îl asculta Yannik pe doctorul Thénon spunîndu-i că leucemia la tineri, că boala lui Hodgkin, şi cîte alte forme ale răului au şi fost înfrînte : nu mai era vorba doar de ea, ci de noi. De NOI. Nu ştiu dacă ştii ce înseamnă acest cuvînt, ca şi cuvîntul curaj, speranţă, fraternitate. Le vom smulge dinţii şi ghearele, îi vom face să putrezească în grajdul lor de Olimp şi din stîrvurile lor vom aprinde un foc şi vom petrece... Hai, salut, bătrîne,... ne vom vedea într-o zi.

— Michel !

M-am dus la toaletă şi mi-am dat cu apă rece pe faţă. Din nou m-a surprins înfăţişarea mea în oglindă : nici o legătură între ea şi ruinele dinlăuntru. Nu era chipul unui înfrînt. Marcat de oboseală, dar, în străfundul ochilor mai exista ceva. Nu spun „ceva invincibil", deşi poate că există şi invincibilitatea. Oamenii uită mereu că ceea ce trăieşte în ei rămîne astfel viu.

V

AM URCAT din nou scara și m-am trezit în obscuritatea pîcloasă a proiectoarelor verzi, roșii și albe concentrînd în jurul lor galaxii de fire de praf. Nu sosise încă. Barmanul mi-a întins un pahar cu apă și o farfurioară cu două pastile.

— Doriți o aspirină, domnule ?

— N-am nevoie de milă creștinească.

N-am văzut-o venind. În mînă mai avea cheile de la mașină. Era neliniștită, parcă furioasă că nu înțelegea ce se petrece cu ea. Tînărul în vestă mov, care pentru moment făcea oficiul de barman dar care cu siguranță avea și o altă existență, aștepta atent și discret promițător.

— Abia am reușit să parchez, și...

— Nu-mi spune ! A existat un locșor providențial între două mașini, pot să jur.

— Cum de-ai ghicit ?

— Păi fiindcă sînt un jucător înnăscut. *Maître de moi comme de l'Univers* [1].

Îmi zîmbi cu prietenie, o prietenie ce părea îndreptată nu spre mine, ci spre copilăria mea.

— Drăguț din partea ta că m-ai chemat.

— O femeie care, de îndată ce rămîne singură, ascultă muzică — ce vrei urgență mai mare.

— Mă dau în vînt după confidențe, spuse barmanul.

---

[1] *Stăpîn pe mine și pe univers,* Corneille, *Cinna,* actul V, scena III.

— Dacă am oroare de ceva, atunci e de barmanul beat, făcu o voce foarte italiană în spatele meu. Valet, șampanie !

Nasul mai cîștigase puțin în altitudine.

— Lydia, să ți-l prezint pe vechiul meu prieten señor Galba.

— Ne-am cunoscut deja, spuse Lydia.

— Nu beau niciodată în afara orelor de servici, spuse barmanul.

— Știți, e un copil tare bun, spuse señor Galba. Toate economiile i le trimite mămicuței. Un suflet delicat, tandru și sensibil.

— Am să mă plîng directorului, spuse barmanul.

— Haideți în cabina mea. Voi fi încîntat să vă țin companie. Mi-e groază de despărțiri. Și cîinele ăsta,... în sfîrșit, ce să vă mai plictisesc și cu poveștile mele personale... Aștept veterinarul.

— Pot să-mi spun și eu părerea ? întrebă barmanul.

— Nu ești cam tînăr ? replică señor Galba.

— Eu cred că ar trebui să-i faceți o injecție potăii. Zău, i-ați face un serviciu. Cînd v-a fost rău în scenă, acum cîteva zile, a urinat de frică. S-a săturat să vă tot aștepte. Ar trebui să-i faceți o injecție, zău.

— S.O.S., S.S., spuse señor Galba.

Apoi luă o sticlă și plecă falnic.

— E venețian, spuse barmanul. Ca marionetele lui Tiepolo.

— Hai să plecăm, rosti Lydia.

În momentul acela eram cu fața în direcția cuvîntului „ieșire“ a cărui lumină verzuie strălucea în întunericul cețos. Doi oameni intraseră și mă priveau.

— Oh, nu ! mi-am spus.

M-am întors repede cu spatele.

— Poliția, a spus barmanul și mi-a întins o hîrtie și un pix.

— Pot să vă cer un autograf, domnule ? Nu-mi imaginam că am onoarea să stau de vorbă cu un personaj atît de important.

Erau chiar lîngă mine.

— Michel, asta-i bună ! Credeam c-ai dispărut.

— Încerc, încerc...

— Ce mai face Yannik ?

— Mi-am refăcut viața. Dă-mi voie să-ți prezint...

— Doamnă.

— Domnilor.

Zîmbeau cu indulgență. Eram beat, simpatic și haios. Peste cîteva clipe unul dintre ei o să spună : „Păcătosul ăsta de Michel !...“

— Și voi ? Îți merge bine, Robert ? Ce mai face Lucette ? Și copiii ? Dar tu, Maurice ? Te menții în formă ? Așa trebuie. Lydia, dă-mi voie să-ți prezint doi eminenți oameni de afaceri cu probleme de investiții, rentabilitate, TVA, fiscalitate. Îi cunosc de ani de zile, așa că-ți poți imagina ce plăcere îmi face să-i revăd. Ați scăpat un număr prodigios : un caniș dansînd cu un cimpanzeu, dar dacă aveți răbdare, o să-i vedeți, mai dau o reprezentație peste două ore. Mai există și un individ care încearcă să

se facă ghemotoc într-o cutie de pălării și chiar și reușește ; omul trebuie să trăiască, nu ? Veți vedea, poate, în agresivitatea mea o dovadă de neputință, dar mă uit la voi și-mi vine în minte un vers nemuritor din Lamartine : *Un seul être vous manque et tout est surpeuplé* [1].

Erau jenați, dar simțeam în schimb că barmanului îi eram simpatic. Pe scenă era un număr nou, așa că au profitat de ocazie și s-au îndepărtat. Sunetul a acoperit pentru cîteva momente totul și am simțit pe mîna mea o mînă ca o amintire din copilărie. M-am întors spre acea privire care înțelegea : se contopeau în ea tristeți și zîmbete. Era o cunoscătoare. Ne-am urcat în mașină. Tăceam. Drăgălașa de „pudoare virilă“ care-ți încleștează maxilarele... și gîtul.

— De ce nu mi-ai spus... mai devreme ?

— Aveai și așa destule, Lydia. Nu mai încăpea.

— N-ai știut că uneori nenorocirea altora consolează ?

— E ceva adevărat în ce-ai zis, dar n-aș crede să fie ăsta genul tău de frumusețe.

— V-ați înțeles ca tu să pleci, departe, însă nu ai avut puterea s-o faci. Ai rămas aici... să dai tîrcoale în jurul ei. Și tot ce-mi ceri e să te ajut să... să treci momentul. Să treci noaptea asta. Ai nevoie de o prezență feminină alături

---

[1] Parafrază după Lamartine (*Meditații poetice I, Izolarea) Un seul être vous manque et tout est dépeuplé :* o singură făptură îți lipsește și iată, totul e *pustiu*“.

de tine. Întîmplarea a vrut să fiu eu. Nu, nu protesta, nu-ţi reproşez nimic. Dimpotrivă. Îmi este... familiar. Dar de ce n-ai plecat ? Ea ar fi vrut să te cruţe. Sau îi era teamă, poate, că dacă ai fi fost lîngă ea, n-ar mai fi avut curajul... Nu, nu cred. Era... este cu siguranţă o femeie curajoasă. La ce oră a...

Vedeam ceasul luminos al tabloului de bord.

— Nu ştiu, în momentul ăsta.

— Cu... cu ce ?

— Ca pentru dormit. Nu ştiu cît timp trebuie ca să...

— Aveai nevoie de uitare... Şi-am fost eu.

— Exact. Cum ai spus : aveam nevoie să-mi distrag atenţia... să mă gîndesc la altceva. Să-mi schimb gîndurile. Oricum : señor Galba, paso doble, tu... Ce porc sînt !

Se gîndea.

— Cît timp mai ai de „omorît" ?

— Menajera vine la ora opt. Are cheia. Am putea să pierdem vremea în nişte cîrciumi, să facem dragoste, să ne arătăm fotografii şi pe urmă să mergem să luăm micul dejun... Chiar în faţa casei noastre e un bistro simpatic. Cum se vor deschide magazinele, mergem să cumpărăm flori. Mă vei întreba care erau florile ei preferate, eu îţi voi răspunde : „Toate". Pînă atunci... Nu cumva ai *L'Officiel des Spectacles ?* Am putea merge la un spectacol de travesti. Sau să ne întoarcem la *Clapsy's.* Ai ratat cel mai frumos număr de pe lume : un paso doble. Trebuia să-l fi văzut. Ultimul răcnet. Ultimul răcnet în materie, de cînd chestia asta se tot învîrteşte. Sau să mergem direct la Roissy şi să ne urcăm în primul avion. Fiindcă e o poveste de dragoste, Lydia, şi poveştile de dragoste nu au sfîrşit. Prea mult am iubit o femeie, Lydia, ca acest lucru să se poată irosi.

Îi vedeam doar profilul, puţin aspru, cu trăsături drepte încadrat de albul părului.

— Nu, Michel. Ştiu că încrederea poate muta munţii din loc, dar nu te alegi uneori decît cu nişte munţi în plus de mutat. Şi la urma urmelor, ce-i aia mesianismul feminităţii ? Să ajuţi un bărbat să trăiască. Mulţumesc, nu am chemarea.

— Eşti aici, totuşi.

— Ţi-a trecut oare o clipă prin minte că şi eu... încerc să uit ?

O prostituată ieşi din hotelul de vizavi de *Clapsy's.* Zărind un cuplu tăcut, aşteptînd în maşină, s-a îndreptat înspre noi cu convingerea dată de o lungă experienţă.

— Veniţi ?

— Mulţumesc, nu ; nu e tocmai cum ar trebui dar nici pînă într-atît.

— Ascultă, asta-i prea de tot, spuse Lydia.

— Iartă-mă.

— Nu-i nimic.

— Pe aici e frecvent.

— Zău ?

— Şi am şi un client care ar fi trebuit să sosească, dar n-a venit. Are un număr cu cîini dresaţi la *Clapsy's* şi între două reprezentaţii îi mai ţin de urît. Nu suportă să stea singur. E cardiac, îi e tot timpul frică să nu moară. În

permanență trebuie să fie cineva lîngă el. Nu știu ce-și închipuie, zău așa.

— E o superstiție mexicană, i-am spus.

— Ah, daaa ? N-am știut.

— Da, moartea așteaptă să fii absolut singur ca să pătrundă.

— Și e mexicană ?

— Indiană. De la indienii zapoteci O regiune din San Cristobal de Las Casas. Foarte frumos ținut.

— Nu mi-a spus că-i mexican.

— Nici nu e, e italian. Dar fiecare-și culege speranțele de pe unde poate.

— Nu știam, scuzați-mă încă o dată...

— Nu-i nimic.

— Noapte bună.

— Noapte bună.

A plecat jucîndu-și poșeta încoace și-ncolo.

— Poate ar fi mai bine să așteptăm într-un cartier mai cuviincios am spus cu pioșenie.

Lydia băgase cheia în contact și rămăsese așa, aplecată, cu mîna pe cheie, privind înaintea ochilor. Simțeam cum se răfuiește cu ea însăși. Profil de femeie cu păr argintiu, privire de om neștiut, cuplu mitologic, muzeu de istorie naturală. Sigur, pentru prima oară de cînd ne cunoșteam, ne simțeam atît de aproape, ne asemuia un ascuțit simț al iluzoriului.

— Vorbeai mai înainte de întrajutor, domnule dragă. Accept oferta. Între noi doi e imposibilul : putem să-l facem pe din două. Nu știu ce m-aș fi făcut fără tine orele astea. O să-ți explic mai pe îndelete. Iubesc un om, pe care nu-l

mai iubesc și de aceea încerc să-l iubesc și mai mult.

— Nu te-am întrebat nimic.

— Puțin îmi pasă ce mă întrebi ori nu. Acum e vorba de mine. Sfîrșitul pămîntului nu are loc în exclusivitate la tine. Ci la noi toți... Și mergem înainte. Nu-i un motiv nici cît negru sub unghie. Ți-l voi prezenta pe soțul meu.

— N-am nici un chef să intru în astfel de detalii.

— Gata, prietene ! Am văzut că poți fi simpatic. Voi face ceva pentru tine. Îți voi arăta cum e... la alții. E timpul să te simți... mai puțin unic.

Opera, bulevardul Haussmann, Malesherbes. Tot ce-mi mai lipsea era un soț. Tăcea, cu un fel de hotărîre ostilă, de parcă se grăbea să sfîrșească odată.

— Mi-ai spus că bărbatul tău a murit.

— Știu bine ce ți-am spus. La telefon mi-ai declarat : „Îți datorez o explicație..." Și eu îți datorez ție una. La urma-urmelor, am fost a ta. Și cum m-ai chemat am venit. Vezi că încerc, și eu încerc...

— Nu văd de ce-aș merge să-ți privesc bărbatul în adîncul ochilor la o oră atît de tîrzie, am spus.

— Te vei simți mai bine, după.

Era o clădire aspectoasă de pe bulevardul Malesherbes. Am urcat la etajul patru cu un ascensor distins pe care-l trezisem probabil pe cînd visa la vremurile echipajelor. Am deschis

ușa și l-am oprit între etaje. M-am așezat pe bancheta de pluș de un roșu-aprins.

— E bine aici, nu ? Cred că am în mine ceva de canalie : iar am chef să fiu fericit. Contribuie și epuizarea nervilor care stau să plesnească, evident, și... tu. Nu știu ce înseamnă feminitatea. E poate doar o modalitate de a fi bărbat. Iar un bărbat fără femeie, o femeie fără bărbat, suflă în viața lor înjumătățită pînă ce aceasta se umflă și ocupă tot spațiul. Nefericirea își face bine propagandă : independență și iar independență. Bărbații, femeile, într-atît au fost de infectați cu independență că nici măcar n-au devenit independenți ; au devenit infecți. Infirmi și mutilați, care recuperează, erijează infirmitatea și mutilarea lor la rang de regulă de viață. Bravo ! Să li se decerneze ordinul meritului pentru serviciile aduse respirației artificiale. Am repurtat atîtea triumfuri contra naturii, încît putem, chiar foarte bine, să decretăm că adevărata modalitate de a respira este asfixierea. Unica valoare umană a independenței este o valoare de schimb. Cînd îți păstrezi independența doar pentru tine, putrezești cu viteza anilor — singurătate. Perechea, Lydia, restul nu-i decît împerechere. Cuplul, asta înseamnă un bărbat care trăiește o femeie, o femeie care trăiește un bărbat. Mă vei întreba atunci de ce nu m-am lungit alături de ea, de ce n-am luat-o în brațe și de ce nu i-am cules de pe buze ultima răsuflare. Aș fi putut chiar să o urmez pînă la capăt, să mor împreună cu

ea. Dar ea voia să rămînă vie și fericită și asta înseamnă acum tu și cu mine.

— Ești mai beat decît e permis.

— Da, da. Și mîine, poimîine, peste o lună, te voi privi în adîncul ochilor și te voi întreba : „Ce cauți aici ?" Dacă într-adevăr asta crezi, înseamnă că n-ai nevoie de un scop ca să trăiești. N-ai fost îndeajuns de înfrîntă. Putem să eșuăm, noi doi : știu, e greu să faci o corabie pentru largul mării din rămășițele a două naufragii. Atunci să zicem că ai cules de pe stradă un om fără cunoștință. L-ai ajutat o noapte și a doua zi l-ai părăsit, căci nimănui nu-i poți cere imposibilul. Dar nu pot să cred că-ți lipsește în halul ăsta slăbiciunea și disperarea. Da, există și infirmi care se simt întregi fără o femeie și mutilate care se simt întregi fără un bărbat. Asta dovedește încă o dată că sîntem în stare de orice, lucru pe care dealtfel îl știam și înainte de Hitler. Și ține cont că n-am spus că nu se poate trăi fără iubire : se poate, ăsta-i lucrul cel mai dezgustător. Organele continuă să asigure bunul mers fiziologic și simulacrul se poate prelungi timp îndelungat pînă cînd sfîrșitul funcționării îndreptățește starea de cadavru. Poți să-ți cauți refugiul și uitarea în sexualitate ; să trăiești din halte de autobuz. Atunci n-ai decît să spui : „Săracul, de două nopți n-a dormit, delirează". Dă dovadă de prudență, e oricînd o scuză bună. Sau hai să plecăm împreună mîine. Nu face prostia să treci pe lîngă, din exces de experiență. Vino cu mine, dă-i o șansă imposibilului. Nici nu-ți dai seama în ce

hal imposibilul e de sătul, în ce hal are nevoie de noi.

Ea îl privea cu prietenie pe acest credincios sălbatic, stînd pe bancheta unui lift oprit între etaje.

— Şi eu pot, Michel, să trăiesc ca tine, din expediente. De aceea şi sîntem împreună în noaptea asta. Ignorăm teribil durata efemerului. Am păr alb, asta te învaţă să nu ceri ani, orelor. Pleacă mîine singur la Caracas şi voi începe să cred în întîlniri.

A închis uşa şi a apăsat pe butonul de la patru.

— Am ajuns. Nu ştiu cum mă vei judeca, îţi voi părea fără îndoială crudă, e momentul însă să facem cunoştinţă.

VI

MA NUMESC Michel Folain. Părinţii mei erau irlandezi, iar numele meu era O'Folain, însă eu m-am născut în Franţa şi totul s-a aranjat. Sînt pilot de cursă lungă, am un metru optzeci, patruzeci şi cinci de ani, mă aflu pe palierul etajului patru al unui imobil de pe bulevardul Malesherbes, alături de o femeie, reală şi ea. Toate aceste date sînt sigure, certe, trăite, ori impresia de ireal pe care o resimţeam era perfect normală ; se datora tocmai acestui exces de realitate. Nici un motiv nu mă făcea să fiu aici şi nu într-altă parte, aşa au

vrut-o împrejurările, hazardul unei derive şi al unei mîini întinse. Viaţa nu are pilot automat.

Mi-a sărit în ochi *misusa* de pe perete, acel cilindru mic, metalic pe care evreii credincioşi îl ţintuiesc la intrarea casei ca Dumnezeu să-şi recunoască fiii şi să se ducă să bată la alte porţi.

Uşa s-a deschis : un servitor în livrea albă şi zgomot de petrecere.

— Domnul, doamna.

— Lydocika ! Vai ce fericită sînt !

O doamnă în etate, pătrată şi rotundă deopotrivă, venea spre noi cu braţele deschise, privind-o pe Lydia cu un zîmbet : *Tout est bonheur dans le meilleur des mondes*[1]. Părul, foarte negru, era împărţit de o cărare şi reîmpreunat la spate într-un coc în care era înfipt un pieptene magnific de baga. Era îmbrăcată cu o eleganţă demnă de Chanel : inele, brăţări, cercei mari şi rotunzi de aur, iar de avut avea probabil peste şaptezeci de ani.

— Lydocika, draga mea, draga mea.

Îi luă mîna Lydiei şi o păstră într-a ei cu o expresie de emoţie, încîntare, fervoare pe care tremolo-urile viorilor ţigăneşti veniră să o sublinieze la ţanc. Maître d'hôtel-ul trecu cu un platou cu icre negre. Pe pereţi, afişe cu concerte ce amuţiseră de mult : Stravinsky, Rahmani-

[1] Totul *este fericire* în cea mai bună dintre lumi, parafrază după : *Tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles,* totul este cît se poate de bine în cea mai bună dintre lumi, formulă celebră ce rezumă viziunea optimistă despre lume a lui Leibniz, reluată parodic şi polemic de Voltaire în *Candid.*

nov, Brailovski, Bruno Walter, fotografiile unor cîntăreţi de operă în costume, ale unor virtuozi în frac pe care nu-i cunoşteam dar care păreau a fi fost iluştri.

— Era neliniştit, tare neliniştit... Ţi-a telefonat de dimineaţă, ca de obicei... Credeam că n-ai să mai vii...

— Bună seara Sonia, Michel Folain, un prieten,... doamna Sonia Towarski...

Ne apucă de mînă :

— Un prieten al Lydiei ? Cît sînt de fericită!

— Ne-am cunoscut la Caracas, am spus.

— Sonia, te previn că-i aproape beat.

— Dar trebuie, trebuie ! Trebuie să bei! Trebuie să trăieşti ! Trebuie să fii fericit ! „Paharul să-ţi fie veşnic plin !" se spune la noi, în Rusia.

— *Piroşki !* am spus. *Haida troica. Volga, Volga. Oci ciornîie ! Kulebiak !*

Bătrîna doamnă era încîntată.

— Oh, dar vorbeşte pe ruseşte ? Sînteţi, sînteţi rus. Nu, să nu-mi spuneţi că nu e adevărat. De la început am simţit eu ceva ! Ceva de... *rodnoe !*

— Pardon ?

— *Rodnoe !* Ceva, de... de la noi ! Lydia... e rus...

— Pe dracu, a spus Lydia.

— Aproape că nu mai sînt ruşi la Paris, spuse bătrîna doamnă. Au fost cu toţii deportaţi în '43, ştiţi, după arestarea aceea în masă de la velodromul de iarnă ! Nici soţul meu nu s-a mai întors. Hai să bem pentru asta. Lydocika, vai ce drăguţă ai fost că l-ai adus... Sînt sigură că veţi fi fericiţi împreună...

Am văzut-o pe Lydia pălind. Nu pricepeam nimic şi mă bucuram din suflet.

— Ajunge Sonia. Ştiu, ţi-am luat fiul. Bunul Dumnezeu însă ţi l-a înapoiat. Există şi un Dumnezeu al mamelor. Ai avut noroc.

Bătrîna doamnă radia bunătate.

— Lydia, cum poţi spune aşa ceva? N-ar trebui, n-ar trebui...

Îmi explică :

— Ştiţi, noi sîntem evrei...

M-am înclinat.

— Încîntat.

Mă întrebam dacă ceea ce se auzea era imprimat stereo sau era pe viu. Balalaica, chitara, vioara. Ce-mi place !

— N-ar trebui să vorbeşti aşa, Lydocika. Dumnezeu e bun. El ne vede inimile. Dumnezeu e drept... Iart-o, e tare nefericită.

— Nu face nimic, doamnă, am liniştit-o eu. Am venit incognito.

Lydia avu un rîs uşor isteric. Ţinteam exact.

— Hai să te prezint prietenilor noştri. E aniversarea băiatului meu. Dă-mi haina. Sînt atît de fericită că aţi putut veni, amîndoi...

— Sonia are o fire de neînfrînt, a spus Lydia.

Mi-am dat seama că nu mai aveam geanta de voiaj.

— Ei, ai reuşit să mai uiţi ceva, observă Lydia.

Toată sfînta Rusie era pe pereţi : un rabin de Chagall, o colecţie de icoane, portretele lui

Tolstoi, Puşkin, tapiserii de Caucaz cu pumnalele încrucişate. Mai lipsea doar *şaşlîc*-ul şi *boeuf*-ul Stroganoff, or fi înăuntru.

Bătrîna doamnă îmi urmărea privirea.

— Soţul meu era din Tiflis... zăcămintele de petrol din Baku.

Am intrat. Trei saloane la rînd, gemînd de lume, unde doar Arthur Rubinstein mai lipsea. Ciudat, toate figurile îmi păreau cunoscute, probabil pentru că toţi erau foarte bătrîni. Ceea ce recunoşteam era doar maniera timpului care nu-şi dezminte niciodată stilul. Trei tineri în rubăşti, cizme şi *şaravari* înfulecau blinele şi cotlete Pojarski. De fiecare dată, bătrîna doamnă, prezentîndu-mă adăuga pe un ton confidenţial: „Un prieten al Lydiei", iar Lydia scrîşnea din dinţi, de parcă fraza aceasta ar fi ascuns nu ştiu ce răutate. Se vorbea mult despre muzică şi anume despre Brailovski, de Piatigorski şi de Rostropovici. Un domn micuţ şi chel m-a recunoscut ; mă confunda, bineînţeles, cu altcineva. Mă întrebă dacă mai ştiam ceva de Nicolas şi i-am răspuns că lucrurile stau din ce în ce mai prost.

— Da, spuse el clătinînd din cap. Tare mult s-a schimbat. Asta e o meserie insuportabilă, domnule. Uite eu, aşa cum mă vedeţi, şi...

Şi oftă, şi mai bău nişte şampanie.

— Da, şi pe urmă, totul se schimbă cu atîta repeziciune, am remarcat eu.

M-a strîns de braţ.

— Ştiu, ştiu, şi totuşi ultimul cuvînt îl va avea continuitatea. Restul, trece. Şi-acum ce faci ?

— Aştept şi eu să treacă.

— Dac-ai şti cît de bine te înţeleg. N-a fost vreo perioadă mai grea pentru adevăratele talente.

— Domneşte superficialitatea.

— Foarte just.

— Nu mai există criterii, am spus.

— Dar se va întoarce roata. Arta a ştiut întotdeauna să aştepte.

— Îl cunoaşteţi pe señor Galba ?

— Galba ?... Mărturisesc că... Galba aţi spus?

— Galba.

— E un abstracţionist ?

— Nu, nu, un ilustrativ. Are o viziune foarte personală asupra vieţii şi a morţii. Puţin prea crudă poate, prea brutală dar...

— Nu gust prea tare arta pumnului în gură. Am oroare de tot ce omoară sensibilitatea.

— Nu sînt de aceeaşi părere. Uneori omorîrea sensibilităţii e o problemă de supravieţuire.

Am dat peste cap unul după altul trei pahare de whisky, ţinîndu-l în loc pe chelner şi punînd pe platou paharele golite. Sonia mă purta de la un grup la altul.

— Vino Mişenka, vino...

Nu mai văzusem un surîs atît de imuabil ; şi-l scotea oare cînd se culca ?

— O cunoşti de mult pe Lydocika ?

— Oh, de-o viaţă.

Îmi strînse braţul.

— Sînt atît de fericită...
— De fapt de ce sînteţi fericită, doamnă ?
— Spune-mi mai bine Sonia.
— De ce eşti, Sonia, fericită ? N-aş vrea să fiu indiscret... dar există, poate, motive de a fi fericit pe care eu nu le cunosc încă, şi...
Mă observa cu un soi de antipatie radioasă. Am fost prezentat unei doamne la care totul era negru : ochii, părul, panglica de catifea de pe frunte, cea din jurul gîtului, cerceii, rochia, inelele, poşeta cu paiete.
— O cunoaşteţi desigur pe...
Nu mai călcasem pe la *Pleyel* de ani de zile şi încercam să ghicesc dacă era vorba de o pianistă sau de o harpistă. Doamna îmi zdrobi mîna, zîmbind cu toată gura şi-i spuse Soniei cu o voce de bas că a doua zi pleca în Statele Unite pentru bicentenar.
— E o elevă a lui Şaliapin ?
— Oh, Mişenka, nu fii rău.
Am mai băut două whisky-uri în timp ce o căutam pe Lydia care dispăruse şi am văzut o fetiţă cu nişte ochi imenşi, oferindu-mi cu gravitate o farfurie cu felii de friptură rece. Nu era destul aer. Lustra scînteia. La Palatul Garnier se va da trilogia lui Wagner. Cineva îl cunoştea bine pe Rolf Liebermann. Ceva era un scandal. Beirut-ul începea să fie de stînga. Cineva nu mai era ce fusese. Erau prea multe galerii de pictură. Dacă ar afla Berenson s-ar răsuci în mormînt. Nu mai existau hoteluri pe nicăieri. Toate operele se bat pentru el. Cineva spusese asta încă de mult. Fetiţa cu privirea

gravă a venit din nou cu o felie de tort: era fata portăresei portugheze. Sonia o sărută pe frunte. Bisericile din Rusia nu mai refuzaseră niciciînd atîţia oameni. Ar fi meritat premiul întîi. Nureiev. Makarova, Barişnikov. Cineva era cel mai mare. Te puteai aştepta la orice. Ţineţi bine minte numele ăsta, arareori mă înşel. Am zărit-o pe Lydia făcîndu-mi semn din celălalt capăt al salonului şi-am încercat să ajung pînă la ea cerîndu-mi scuze, nu mai există arhitectură, Metropolitanul şi Scala sînt în pragul falimentului.
— Ei, Michel, ţi-a făcut bine ? Te simţi... mai puţin singur ?
Băuse puţin.
— Ai vorbit cu Sonia ? Ţi-a spus că sînt un om fără inimă, nu ?
— Are un surîs destul de implacabil.
Părea extenuată. În jurul ochilor, numai negură. Nici chiar lustrele uriaşe nu reuşeau să ajungă pînă în aceste grote.
— Nu mai pot. Da, mi-a venit şi mie rîndul. Oare ce m-aş fi făcut dacă nu te întîlneam ? Nu mai am nici cea mai mică dorinţă să trăiesc.
— E modul cel mai vechi de a trăi.
— N-ar fi trebuit să te aduc aici.
— De ce ? Mai trece vremea.
— ...Dar promisesem că voi veni. Sonia e o femeie extrem de hotărîtă. A luat odată pentru totdeauna hotărîrea să înghită totul. Cu entuziasm, din moment ce Dumnezeu e cel care oferă meniul. I s-au întîmplat atîtea nenorociri în viaţă că nu mai poate fi decît fericită. Şi

apoi... ştii, sîntem evrei, de mult, de foarte mult timp... Şi atunci vine o vreme cînd ajunge să fie chiar o victorie.

Chelnerul ne aduse o farfurie cu prăjiturele. Am luat o *baba* cu rom.

— Poate plec mîine cu tine, dacă vrei. Ai să-l vezi pe Alain şi ai să înţelegi de ce m-am agăţat de tine.

— Te-ai agăţat de mine ? Dumneata ?

Chiar am reuşit să rîd.

— Da, eu. Cînd m-ai îmbrîncit pe stradă ne-am privit... oh, ştii, ştii bine cum e : e suficient să fii disperat şi eşti gata să crezi orice...

— Viaţa se apără, ce vrei.

— Aşa-i, pe urmă am dat să plec, cu multă cuviinţă. Însă nu aveai bani să plăteşti taxiul, erai dezorientat şi din nou, clipa aceea de absurdă speranţă. Păreai hăituit, la capătul puterilor.

— O mană cerească, ce mai...

— E minunat să poţi fi cuiva de ajutor cînd tu însuţi ai nevoie de ajutor. Ţi-am dat adresa şi numele, am plecat, m-am aruncat pe pat, am plîns şi... am aşteptat. Va veni, va veni, vreau să vină. Ca la şaptesprezece ani. Degeaba te încrezi în firele albe de păr, în maturitate, în experienţă, în tot ce ai învăţat, în toţi pumnii pe care i-ai primit în cap, în şoapta frunzelor de toamnă, în ceea ce viaţa face din noi cînd îşi pune mintea cu adevărat. Asta nu se schimbă; rămîne şi continui să crezi. Ai venit, dar m-a cuprins... neputinţa. Am primit, cum s-ar zice, o educaţie aleasă : acea educaţie care te împrej-

muie cu stavile. Trebuie un vînt de nebunie ca să le poţi dărîma. Te-am dat pe uşă afară. Noroc însă că erai cu adevărat încolţit... Te-ai întors... M-am culcat cu tine.

Avu un zîmbet jalnic.

— ...Oh, foarte prost. Eram blocată, interzisă. Să simţi, îţi dai seama ?... De la moartea copilului nu fac decît să-mi demonstrez că n-am dreptul la fericire. Să o fac pentru tine, mai era o scuză, ca un dar, un sacrificiu, era aproape moral, dar să o fac pentru MINE... bîîrrr... Morala, creatura asta bătrînă şi încîlcită. Cu un individ pe care nu-l cunoşti, să-ţi facă plăcere?... Asta-i nevroză curată. Sînt o isterică. Frigiditatea-i cînd morala se uneşte cu psihologia. Dacă ţi-ai pierdut raţiunea de a trăi şi totuşi încerci, te simţi vinovat.

Deodată se întrerupse ; părea înspăimîntată.

— Dumnezeule, Michel, am uitat că...

— Şi eu, i-am răspuns. Dar e foarte bine. Yannik dorea să plec. Am plecat puţin mai departe decît Caracas. Şi ce dacă.

A mai apărut un platou cu zacuscă. După prăjituri. I-am atras atenţia chelnerului cu severitate.

— Ei, da asta-i debandadă curată !

A ridicat din umeri.

— Ce-oţi fi vrînd, e o serată rusească.

O doamnă din alte vremi veni să o îmbrăţişeze pe Lydia : pleca a doua zi la Salzburg. Sonia îi remorcă pînă la noi pe cei trei muzicanţi care ne cîntară „Kalinka". Mă întrebam : oare, în afară de destinul pingelelor, o mai fi existînd

altul la fel de mizerabil ca destinul cîntecelor ţigăneşti ?

— De fapt sînt nemţi, îmi şopti Sonia la ureche, radioasă. Refugiaţi ca şi noi.

Li se servi vodcă. Prinţesa Golopupov întreba unde era toaleta. Ţinea la piept un grifon şi era italiancă. Sonia îmi explică că bărbatul ei pierduse totul în trei rînduri. Un bătrîn cu o ţeastă imensă mi-a vorbit despre Kesserling, despre Coudenhove-Kalergi, despre Thomas Mann, în timp ce ataşatul cultural neamţ mergea de la un grup la altul şi invita pe toată lumea la o recepţie la ambasada Germaniei.

— Vă mulţumesc, dar comiteţi o eroare, i-am spus cînd a venit şi rîndul meu. Eu nu-s evreu.

Păru mirat, mă privi de parcă m-ar fi bănuit că minţeam. Pe Lydia o pufni un rîs cu lacrimi. Un francez teribil de îngrijit, ornat cu un papion, îmi spuse că nu cunoaşte pe nimeni, că fusese invitat pentru că era director de teatre lirice. Pe o etajeră — o colecţie de ouă pictate. Cineva ceru să se facă linişte şi Sonia citi cu glas tare o telegramă : Rubinstein se scuza că n-a putut veni. Nu pricepeam de ce soţul nu era de faţă ; era doar aniversarea lui. Mai existau poate alte saloane ca acesta, cu o puzderie de invitaţi şi mai agreabili. Alte bufete, alţi ţigani, alte distracţii, alte oglinzi. Cum dragă, gata, ai şi plecat ? Nu, vino, trebuie neapărat să ţi-l prezint pe... moare de curiozitate să te cunoască. Am luat cupa de şampanie pe care Lydia o ducea la gură şi am dat-o deoparte.

— De ce ? De ce numai tu şi eu nu ? Şi eu am nevoie de curaj.

— Plecăm peste cîteva ceasuri. Cu siguranţă mai ai de pus la punct o serie de lucruri. Şi ai băut destul.

— Ieri bărbatul meu a încercat din nou să se arunce de la etaj. Cu toate că are un paznic care nu-l părăseşte o clipă. Se pune o problemă de etică : fereastra trebuie oare lăsată deschisă sau nu ? Cînd nu ai milă : cînd ai principii ? Ce-nseamnă să respecţi viaţa, cînd viaţa nu respectă pe nimeni şi nimic ? N-am dreptul să hotărăsc... Căci nu ştiu dacă, ajutîndu-l să moară, aş face-o pentru el sau pentru mine.

M-am dus să caut o sticlă de şampanie şi, în sfîrşit, cu uşurare, m-am simţit în pielea altora. Un soţ păzit pentru că încearcă să se azvîrle de la etaj în timp ce i se sărbătoreşte ziua de naştere, o mamă radioasă care-şi urăşte nora pînă în vîrful unghiilor *haida troika,* un director de teatre lirice, o femeie cu părul cărunt ajutînd o altă femeie să moară, gustă te rog, Mişenka, prăjitura asta, am făcut-o cu mîna mea, opera trebuie salvată, Nisa a devenit azi un oraş în care bătrînii îşi vor sfîrşi zilele lîngă ai lor, tu întotdeauna ai o glumă de spus, imaginează-ţi, mi-am luat inima în dinţi şi m-am dus să văd un film por-no-gra-fic, n-am încredere în apele termale dar se pot face nişte plimbări agreabile, sărmana Sonia, ce curaj, ce voinţă de fier. Lydia — sprijinită de perete, ochii cam prea strălucitori ; băusem prea mult, am pus sticla şi paharele pe jos.

— Acum cred că sînt în stare să mă duc... Vino cu mine.

La ușă, musafirii își luau rămas bun, un palton rătăcit îi căuta pe-ai lui, pupături pe ambii obraji, îți voi telefona, vino neapărat, fetița portugheză din care nu se vedeau decît ochii mari de deasupra maldărului de haine pe care îl ținea în brațe. Am urmat-o pe Lydia într-un coridor, dîndu-mă politicos la o parte să-i las să treacă pe cei ce se întorceau de la vestiar.

— Lydocika, crezi tu că-i bine să...

Era acolo, frămîntîndu-și șiragul de perle. Zîmbetul îi devenise parcă mai dur. Cel al Lydiei nici nu mai avea nevoie : nu-mi dădeam seama cît era nefericire și cît ranchiună, ori furie : n-aveam destulă lumină pe culoar să fac sortarea. Tot ce puteam spune era că cele două femei se cunoșteau bine.

— Mi-ai reproșat că nu am venit să-l văd, ai insistat să fiu de față în seara asta, și-acum socotești că prezența mea...

— E tîrziu. Alain e epuizat.

Uitasem de existența orelor.

— Știi prea bine că nu mai doarme aproape deloc.

Sonia jubila.

— Azi după-masă s-a odihnit un pic. Douăzeci de minute. Doctorul Gabot e foarte mulțumit. Da-i tare nervos, așa că poate ar fi mai bine...

Lydia se lupta să pară calmă. Efortul îi făcea vocea ca de copil.

— Pentru că sînt cu un prieten, nu ? Nu va ști niciodată, fii liniștită.

— Cine, Mișenka ? Oh, nu...

— Nu, că-i de-a dreptul comică mania asta a ta de a deforma rusește numele, Sonia.

— Ei, uneori îți trebuie mult comic să poți trăi, Lydocika, multă caraghioșenie. Nu, nu din cauza dragului nostru Mișenka.

Privirea ei mă scălda în bunătate. Era ură curată.

— Dimpotrivă. Alain dorește ca tu să fii fericită, draga mea.

— Oh, dar încetează, Sonia. Și mai întîi de unde știi ? Ți-o fi spus-o el !

— Îl cunosc. Îmi cunosc băiatul.

— Inimă de mamă, știu. La dracu ! Faci prea mult, Sonia. Toată lumea e la curent, ești o femeie mi-nu-na-tă.

Bătrîna doamnă surîdea și-și frămînta perlele.

— N-am nimic cu tine, draga mea. Te-nțeleg. Ești prea nefericită.

— Asta-i casa marii iertări. E iertat Dumnezeu, sînt iertați nemții, iertați rușii, se iartă totul. E *Yom Kippur* tot anul...

— Nora mea, Michel, a fost un om lipsit de noroc.

Mă înapoia Franței, ia te uită !

— ...Nu crede în Dumnezeu. Nu are din ce trăi. Dar tu ?

Nu mă așteptam la una ca asta pe un culoar.

— Iartă-mă, Sonia. Dar mă iei cam pe nepusă masă.

— Ah, şi tu. Pe nepusă masă. Ce păcat.

M-am scotocit prin buzunare. Trebuie să mai fi rămas ceva.

— Nimic, am spus.

— Eşti beat, Mişenka.

Mişenka : eram din nou adoptat.

— Sînt irlandez de origine, am spus. Ştiţi, există un basm celtic, care spune că Dumnezeu ar fi cumpărat pămîntul de la diavol şi i l-ar fi plătit peşin... cu toată liota de vieţuitoare... He, he, he !

Indiferenţă.

— Scuzaţi-mă, am spus cu umilinţă.

— Ţi-am cerut să vii, Lydia, pentru că prietenii noştri s-ar fi mirat dacă nu te vedeau aici în seara asta. Te-ar fi judecat cu asprime. Nu voiam să se spună despre tine că eşti o femeie fără inimă.

— Bravo ! Iată-ne ajunşi şi la asta. Şi ia seama, Michel, ce zîmbet larg şi bun...

Am făcut o încercare extremă.

— Ce-ar fi să mergem să ne terminăm noaptea într-un restaurant rusesc ?

— Niciodată nu te-am criticat, Lydia. Te-am apărat întotdeauna. Eşti doar soţia fiului meu.

— Ce crimă !

— Ţine mult la tine.

— De unde ştii ?

— Reuşeşte uneori să-ţi articuleze numele. Spune „mamă“ foarte uşor, foarte firesc. Şi azi-dimineaţă l-am găsit cu fotografia ta în mînă. Nu ştiu de ce ne deteşti într-atît. N-a fost vina

lui. Toţi martorii accidentului spun asta. Cred că-l urăşti doar pentru că nu-l mai iubeşti.

Lydia a închis ochii. Era îmbrăcată într-o rochie gri pal, cu un boa alb de pene cam nelalocul lui în toată istoria asta. Atunci nu m-am gîndit, mă gîndesc acum ca să mi-o amintesc mai bine. Fără inocenţă : mă gîndesc la ea ca să o uit. Şi-apoi din toate astea nu va rămîne nici urmă. Atunci de ce atîta furie, atît tumult ?

— Medicii sînt foarte optimişti. Aproape că nu mai are nici o dificultate în formarea cuvintelor, chiar dacă o face încă anapoda. Iar în privinţa literelor, situaţia e cît se poate de încurajatoare, face progrese imense. Vocalele sînt întotdeauna la locul lor. Încă puţin, draga mea, şi va putea spune tot alfabetul. E sigur, e cert. Dumnezeu n-o să ne lase.

Pricepeam din ce în ce mai puţin şi era o euforie.

— *Haraşo,* spusei fiindcă era unul din puţinele cuvinte ruseşti pe care le cunoşteam şi era şi potrivit cu momentul : însemna „totul merge strună“. Am auzit un rîs dinspre încăperile în care era petrecerea dar îmi părea că vine de la un etaj mult superior. Un bătrîn în derivă căuta o ieşire. De zece minute nu mai băusem nimic şi începeam să fiu neliniştit : simţeam că dintr-un moment într-altul îmi voi recăpăta cunoştinţa. Fetiţa portugheză trecu, cu ochi imenşi — la zece ani ai încă multe de văzut. Lydia avea într-o mînă o poşetă mică, argintie, şi în

cealaltă un ţigaret lung şi negru şi nu-i decît o mică ranchiună, o mică răutate din parte-mi. Vîntul îi joacă prin păr pe plaja unde scriu şi amintirea doar profită de paginile albe. Un chelner veni şi-i şopti Soniei că nu mai rămăsese nimic ; îi răspunse că oricum se terminase şi că deci nu mai avea nici o importanţă. Încă vreo cîteva ai, ai, aiii-uri ţigăneşti, dar persiflarea luneca în gol. A trăi cu pumnii încleştaţi, arată doar neputinţa pumnilor ; însuşi curajul e suspect, fiindcă te-ajută să trăieşti. Viori bipede îngenunchează ca-ntr-o rugăciune, iar cele dotate cu corzi deosebit de sensibile sînt avansate la rang de Stradivarius. Poate există şi un Paganini. Viorile fragile-s eliminate, căci e nevoie şi de putere de îndurare. Señor Galba şade alături de cei asemeni lui şi judecă calitatea dresurii la dreapta vreunui alt „cunoscător" necunoscut nouă. Va veni un mîine : să ne sacrificăm, să ne sacrificăm. Înfrînţii se îmbată cu viitoarele victorii. Mă durea ceafa, locul arcuşului de bună seamă.

Cele două femei vorbeau în acelaşi timp fără să le pese una de cealaltă : poate era vorba de o amărăciune mult prea mare, să poată fi doar personală.

— Vom pleca săptămîna viitoare în Statele Unite. Cei de-acolo fac minuni. Trebuie să încercăm totul. Trăim din speranţe.

— Trăim mai ales din clişee.

— Trebuie să luptăm mai departe, din toate puterile şi s-avem încredere. Nu avem dreptul să ne lăsăm pradă descurajării...

Directorul de teatre lirice trecu cerîndu-şi scuze ; greşise paltonul... ba nu, uşa. Sonia se întoarse spre mine.

— Mi-am pierdut bărbatul acum treizeci şi trei de ani, Michel. Aş fi fost moartă demult, dacă n-aş fi fost în stare să-i cinstesc memoria. Trăiesc bine. Am maşină, şofer, bijuterii. Vreau ca el să fie liniştit din punct de vedere material. Grija lui cea mai mare era să fiu la adăpost de griji. Mă adora. Poate-ţi pare caraghios, văzîndu-mă la vîrsta asta.

— Nu, Doamne fereşte, de ce ? Am spus foarte repede, ca şi cînd m-ar fi prins cu o minciună.

— Eram frumoasă cînd eram tînără. M-a iubit tare mult. Nu are mormînt, n-am unde să mă duc la el. De bijuterii, de şofer, puţin îmi pasă, Michel, n-am nevoie. Totu-i doar pentru el. Vreau să fie aşa cum a dorit-o el. Asta-i dorinţa lui, memoria lui, grija lui. Lydia nu poate înţelege, azi nu mai ai nevoie de o raţiune ca să trăieşti, trăieşti aşa, fără nimic, pur şi simplu.

Lydia strivi cu furie o ţigară într-o glastră cu gladiole.

— *Les sanglots longs / Des violons* [1], destul, zise Lydia.

Făcu cîţiva paşi repezi pe culoar, deschise o uşă şi mă aşteptă. Aruncai spre Sonia o privire

[1] *Al toamnei cînt / Viori de vînt / Îl plîng topite* /. Verlaine, *Cîntec de toamnă,* E.P.L.U. „Poesis", 1967.

neliniştită. Acel soţ şi fiu, care învăţa alfabetul, nu-mi inspira nici o încredere. Găseam că señor Galba exagera, că amuzamentul trebuie să aibă şi el o limită.

Sonia mă luă de braţ.

— Ce vrei, e o femeie teribil de... nu, nu dură, poate... impetuoasă. Da, ăsta-i cuvîntul potrivit : impetuoasă. Intră Mişenka, simte-te ca la tine acasă.

VII

MĂRTURISESC că nu mă aşteptam la o asemenea schimbare de decor. Nici urmă de *kulebiaka* rusească. Un birou foarte sobru, în care totul era parcă voalat de lumina albăstruie a abajururilor. Îl simţeai pe Proust şi întreaga Pleiadă în dosul vitrinei bibliotecilor. Nişte fotolii englezeşti, uşor visătoare, în care oameni au citit mult, au fumat pipă, au ascultat vorbe înţelepte. Pe perete, în spaţiul neocupat de cărţi, două măşti albe, senine, ţinute de mîini foarte blînde. Pe o masă foarte veche — un buchet de flori şi un glob terestru, care, ca un bătrîn cabotin arătînd publicului partea cea mai avantajoasă a profilului său, îşi arăta oceanele. Lydia — nemişcată, păr, obraz, rochie şi încolăcire de blană. Bătrîna doamnă de jad, cu surîs invincibil. Cerusem prea mult de la epuizare ; nădăjduisem că va pune capăt sensibilităţii ; mă alesesem doar cu spaima. Senzaţia de straniu sporea înfăţişarea ameninţătoare a realităţii. Eram înconjurat de iminenţă implacabilă : spaima îmi dejuca toate tentativele de paradă. Era imposibil să te dai în lături. Trebuia să faci faţă, să laşi să moară, să iubeşti pentru a păstra în viaţă. Pescăruşi şi corbi, ţipete, sfîşieri, ultime clipe, o plajă undeva în Bretania, fruntea ta lipită de buzele mele, străfulgerare de femeie, şi pleoapele grele luptînd să nu cadă ca alte atîtea scuturi.

Pe sofaua din mijlocul camerei şedea un bărbat cu picioarele încrucişate. Frumos bărbat, fără doar şi poate, ce-i al lui e-al lui, cu toate că figurii îi cam lipsea personalitatea din cauza trăsăturilor excesiv de fine şi regulate. Avea ceva de june prim cu cărare impecabilă. Însă senzaţia de prim amorez pe care ţi-o dădea era compensată de expresia plină de amabilitate şi de blîndeţe, care părea statornică ; un fel de curtenire faţă de orice. Avea probabil în jur de patruzeci de ani. Simţeai la el obişnuinţa de a fi plăcut şi de a-şi cere scuze pentru asta. M-a frapat ciudăţenia privirii pe care doar anormala lipsă de strălucire o făcea să nu fie ceea ce pe vremuri se numea „o privire catifelată". Era îmbrăcat într-un sacou bleumarin cu nasturi de metal şi un pantalon de flanel călcat cu grijă. Pantofii negri străluceau. Guler desfăcut, cravată Ascot bleu, cămaşă albă. Impecabil. Era unul dintre aceia care-şi pun te miri ce pe ei şi

par deîndată scoşi ca dintr-un jurnal de modă. Stătea absolut nemişcat şi privea drept înainte fără să ne dea nici cea mai mică atenţie.

Lîngă perdele, un flăcău atletic în *jeans*, maiou de corp, bicepşi, bascheţi, stătea într-un fotoliu şi citea o revistă de benzi desenate.

— Bună seara, Alain.

Omul a aşteptat un moment ca şi cum vocea ar fi avut nevoie de timp să ajungă pînă la el, apoi s-a ridicat cu oarecare bruscheţe. Ţinea o mînă în buzunarul sacoului şi era al dracului de elegant.

— Bărbatul meu, Alain Towarski, Michel Folain, un prieten.

Towarski a stat cîteva clipe, ascultînd ceva cu multă atenţie, apoi şi-a îndoit un picior, a rămas aşa un moment, cu genunchiul în aer fără vreun motiv aparent.

— *Cloclo baba pis pis macaş*, a spus el şi mi-a făcut un semn amabil spre mochetă, invitîndu-mă parcă să iau loc.

— Mulţumesc, i-am răspuns, că asta nu putea supăra pe nimeni.

Paznicul a pus *Rikiki*-ul pe un gheridon şi s-a ridicat.

— *Degeţel mordi eu pisează tac tac ?* întrebă Towarski.

Am aruncat o privire în jur dar nu exista nimic de băut.

— *Garda fui, înfrînge pilat şi terci agaga*, spuse Towarski. *Bebin pe cinste. Poligonul Vincennes ?*

Era un vorbăreţ, fără îndoială.

— *Camomel sau la la, hipogramul şi lăcusta. La cocoş are blapi dar macaragul are pşa pşa... pşi pşi... la păpuşică.*

Mă săturasem. Ştiam că mă aşteaptă o noapte împuţită dar nu aveam nevoie de distracţie la gradul ăsta.

— *Zip-zip*, i-am spus. *Puet puet Apsia-psia.*

Towarski păru încîntat.

— *Pruna mea momeală a atins Montaigu*, m-a informat el. *Clarinet cu os şi ruba ba ba ba.*

Sonia era fericită.

— Vezi, Lydocika, Alain pronunţă acum cuvinte întregi, foarte coerent...

— *Perrette cucă cap*, declară Towarski. *Pisbigoţii clădesc mănăstici.*

— Învăţăm împreună fabule de La Fontaine, ne explică Sonia. E un exerciţiu excelent.

— *Byono din Carpaţi la clapoc cu gura...*

Drace, gîndii eu. Poate că-i vreun poet. Nu-i prea ştiam pe moderni, mă oprisem la Eluard. Vedeam clar că Lydia plînge, deci scena era destul de emoţionantă. Dar eu nu pot să plîng şi apoi, în anumite momente, sînt capabil să apuc oroarea cu amîndouă mîinile, să-i sucesc gîtul şi, ca să crape mai repede, o silesc să rîdă. Rîsul e uneori felul în care crapă oroarea. Ce dracu să mai fac şi cu Towarski ? N-aveam oare tot ce-mi trebuia la mine acasă ? Îmi făcusem plinul. *Clapsy's*, paso doble, dresajul, viorile bipede, instrumentele de coarde, îmi primisem porţia. Nu

eram poate un Stradivarius, poate la Beirut performanțele erau și mai mari, dar de la mine se storsese tot ce aveam. Pe Towarski îl înțelesesem de la primele cuvinte. Marea jargonafazie a lui Wernicke o cunoșteam. Un prieten se zdrobise cu avionul și jargona așa cam de doi ani. O parte a creierului este atinsă și îți pierzi orice control asupra limbajului. Cuvintele se formează și ies la voia întîmplării. Știi ce gîndești dar nu mai știi ce spui. Cuvintele derutate se înhaită după bunul lor plac. Dar nu o știi. Îți trebuie timp ca să-ți dai seama. Pentru că gîndirea a rămas intactă, lucidă, normală. Nu reușește să se alcătuiască în foneme legitime, asta-i tot. Cuvintele se sparg, se desfac, se răsucesc, se pun de-a-ndoaselea, aruncă fraza în aer, o frîng, nu mai semnifică nimic, sau orice. S-ar putea face chiar o teorie din asta. Să eliberăm în sfîrșit limbajul de gîndire. Să jargonăm încă o sută de milioane de morți [1]. Și boala e-nsoțită, fără să-ți dai seama, și cu necesitatea de logoree și nu te mai poți opri din jargonat pentru că toate frînele sînt rupte, nu mai există control.

— *Cacacici mă escogesc dar pupitrele buricesc*, spuse cu amabilitate Towarski.

— Nu, mulțumesc, nu fumez.

— Michel.

— Legitimă apărare, Lydia. M-ai adus aici ca să-mi dovedești că nu sînt campionul lumii, mă

[1] Joc de cuvinte : *mot* = cuvînt, *mort* = mort.

apăr, ce vrei. Mai e și Beirut-ul, tortura și copiii care crapă de foame dar n-am nevoie de consolări d-astea, poți fi sigură. Recunoaște că nu toate verigile sînt biologice, celelalte sînt propria noastră operă și le putem rupe.

— Ce ușor e să te refugiezi în generalități, spuse Lydia.

Towarski s-a răsucit de trei ori. Apoi s-a înclinat foarte adînc, s-a îndreptat, și-a îndoit un picior înspre spate, apoi pe celălalt. Brațele făceau gesturi dezordonate. S-a așezat în patru labe. Paznicul îl ajută să se ridice.

Rezistam. Señor Galba ori vreun altul dintre maeștrii noștri de dresură nu se prea putea mîndri cu o realizare originală. Nu cu de-alde astea se stîrneau uimirea și aplauzele la *Clapsy's*. Asta-i deja ceva clasic. În marea afazie individul este adesea incapabil să-și conformeze mișcările scopului propus. Pierde înțelegerea folosirii obiectelor uzuale, de aici gesturile absurde.

— *Plîngăciță bizam mîngîie momo*, spuse Towarski. *E și mustabac și tăticuțu dar cacialmalele ursulează pupus...*

— Da, dar șmecherii au într-atît cît să mai dea și la alții, am replicat eu.

Sonia era fericită.

— Alain reușește din ce în ce mai bine fonemele. Profesorul Tourian are multe speranțe...

— Oh, taci, Sonia, taci.

Ceea ce era de o cruzime ieșită din comun era frumusețea lui Towarski, finețea trăsăturilor,

sensibilitatea, farmecul. Multă distincție, eleganță, ceva de Oxford. Făcuse probabil multă școală. Și expresia de gentilețe, de blîndețe. Era cu adevărat un instrument de mare valoare. Puteai obține accente sfîșietoare. Acum înțelegeam de ce privirea era lipsită de viață. Și văzul îi fusese, probabil, atins.

— Țineți cont, le-am spus, nu sînt un credincios : nu cred că zeii-maimuță premeditează. E de ajuns să te duci la grădina zoologică, să le vezi descendenții din cuști, ca să-ți dai seama că sînt foarte oarecare. Și apoi, cînd și cînd, apare banana. Ni se azvîrle un nimic ca să ne încurajeze să mergem înainte.

— *Mic pisic mumuc și solo solo ?*

Optam pentru dialog. De ajuns cu incomunicabilitatea.

— *Solo solo am spus. Și chiar grapui solo.*

Lydia s-a întors spre mine furioasă.

— Te rog, Michel.

Dar întreaga furie, neputința, disperarea, adunate și amestecate cu băutura mi se urcară dintr-o dată la cap. Știam bine, cancerul va fi alungat de pe pămînt. Le vom smulge, unul cîte unul, toți dinții putrezi pe care și-i înfig în carnea noastră, dar deocamdată eram încă un înfrînt iar vocea mea mușca doar țărînă.

— *Travadjà la mukère, travadjà bono !* urlai. Calcă-n străchini și zi-mi dacă-i fierbinte ciorba! *Iawolh Hitler, cuțu Azor !* Iartă-mă, Lydia, asta-i tot ce pot să ofer deocamdată !

Towarski păru viu interesat. Prin nu știu ce inveninată întîmplare, ajunsesem, poate, pînă la el. Întîmplarea-i cîteodată o adevărată tîrîtură.

— *Micro toto iubma didia ? Iubma didia ? Didia tebec ?*

Am închis ochiii : „IUBMA DIDIA. DIDIA TEBEC". Încerca să spună „iubita mea Lydia" și „Lydia te iubesc". Nu încăpea nici o îndoială. Nici o îndoială asupra dimensiunilor crimei. Towarski era un autentic stradivarius, iar un porc de Paganini se distra din tot sufletul. Am auzit, ironică, vocea Lydiei.

— Acum ți-e mai bine, nu-i așa, Michel ? Te simți un pic... mai puțin... ?

Mi-era rău de la stomac.

— *Didia tebesc.*

Didia tebesc. Voința dădea tîrcoale în jurul frazei : „Lydia te iubesc" dar nu izbutea să facă priză.

Alain Towarski a tăcut. Am ridicat ochii.

Pe sofa, lîngă el, erau niște volume din Jules Verne într-o frumoasă ediție roșie a „Călătoriilor extraordinare". Avea o privire de orb, însă. Bătrîna se așeza probabil alături de fiul ei și îi citea cu voce tare. El nu putea înțelege ce-i citea : cuvintele ajungeau pînă la el deformate. Ce dacă, ea îi citea totuși cu voce tare „Călătoriile extraordinare".

— Tino Rossi, am spus, Camus la mandolină, Dostoievski la chitară și Dante la contrabas.

Le-am întors spatele şi am plecat cu o demnitate nemăsurată. În salon mai erau doar cîţiva invitaţi, prea bătrîni să mai aibă puterea să plece. Am naufragiat la bufet printre resturi.

— Lipseşte Spartacus, i-am spus chelnerului.

— Da, păi au băut tot. Da' am pitit o sticlă de şnaps.

Mi-a umplut un pahar, dar eu i-am luat toată sticla. La urma-urmelor, era abia trei dimineaţa.

— Sectorul privat trebuie suprimat, i-am spus.

— Nu stă în obiceiurile casei, domnule.

— Trebuie suprimat sectorul privat al nefericirii. Să devenim pur şi simplu demografici, asta trebuie.

I-am turnat de băut chelnerului.

— Hai să bem, i-am spus. E ceasul frăţiei. Gata cu exploatarea. Prea e pe placul ălora de sus. Cizma de fier, luptele de gladiatori, iar celui ce scapă îi vine rîndul la scopit oleacă mai tîrziu. Noroc !

Era tînăr, avea o faţă veselă, inocentă. Nu avea decît douăzeci de ani şi evident avea încă tot timpul.

— Vezi, i-am spus, s-ar putea chiar să şi scapi. Alegere a victimelor nu există, totu-i la voia întîmplării. Am văzut chiar şi ţigani fericiţi. Există georgieni care trăiesc pînă la o sută de ani mîncînd doar iaurt. Iaurtul, bătrîne, aici e tot secretul. Nu mîncăm destul iaurt, de-aici ni se trage.

Se amuza. O punea pe socoteala băuturii. E tînăr şi nu ştie.

M-am dus la vestiar, şi mi-am recuperat impermeabilul şi pălăria. Nu-mi mai lipsea nimic. Ba da, geanta de voiaj. Puteam spera însă că o voi găsi. Mă simţeam mai bine. Am aşteptat-o pe Lydia, plin de tact, pe culoar. În fond şi la urma-urmelor era bărbatul ei, nu ? aveau probabil o serie de lucruri să-şi spună. M-a apucat rîsul. Mi-am căutat în buzunar ţigările, dar de fumat mă lăsasem de doi ani. Din cauza lui Yannik. Ea ţinea la asta. Zicea că o să fac cancer. Încă mai rîdeam cînd au apărut cele două femei. Oboseala îmi era de mare folos, smulgea nervilor mei resurse ascunse şi am simţit deodată în tot trupul, în sîngele meu, urcînd un val de încredere, de certitudine, asemeni unui cîntec nerostit. Nu-s atît de naiv, ştiam că-i doar cel de-al doilea suflu, ca să mă încurajeze să merg înainte. Voi merge. Fiecare din noi ştie că se naşte spre a fi înfrînt, dar mai ştie că nimeni şi nimic nu a reuşit şi nici nu va reuşi vreodată să ne înfrîngă. Altcineva, dar ce importanţă mai are, altundeva, cîndva, în cine ştie ce viitor îndepărtat, va reuşi însă să smulgă lanţurile şi atunci ne vom desena noi înşine în căuşul palmei linia viitorului.

Lydia plîngea cînd s-a întors, iar Sonia o ţinea afectuos de braţ.

— Iart-o, Michel. Lydia... şi tu, cu siguranţă, nu sînteţi obişnuiţi. Azi toţi au pretenţia să fie

fericiţi... pînă şi evreii ! Noi bătrînii însă am învăţat că...

Lydia îşi eliberă mîna cu un gest pe care îl socotii uşor brutal. Nu avea destulă consideraţie pentru cei bătrîni.

— E adevărat, Sonia. Ai învăţat. Te-ai obişnuit într-atît cu suferinţa încît a devenit la tine o a doua natură. Îţi este necesară. Este raţiunea ta de a trăi. Ţi-am luat de lîngă tine fiul şi timp de zece ani a fost fericit. Ce sacrilegiu ! Uite că acum nenorocirea ţi-a fost înapoiată. Şi lucrurile au reintrat în normal. Ştii pentru ce trăieşti tu ? Ca să dai dovadă de curaj. E admirabil. Acum nenorocirea a reintrat în drepturi. Familia noastră nu a fost masacrată de pomană.

— Nu asculta ce spune, Michel. Ea nu a trecut... prin cîte am trecut noi, bătrînii. Toată lumea pretinde să fie fericită azi. O să le treacă.

— **Souffrez,** *si m'en croyez, n'attendez à demain, cueillez-les dès aujourd'hui les* **larmes** *de la vie* [1]. Ştii că-i citeşte Jules Verne cu voce tare, această...

— Lydia, am spus, pentru că simţeam că o să iasă prost.

Sonia zîmbea, strălucind de bunătate.

---

[1] *„Suferiţi,* dacă vreţi să-mi ascultaţi sfatul, nu lăsaţi pe mine, culegeţi de pe acum *lacrimile vieţii."* Parafrază după Ronsard, *Sonnets pour Hélène,* II, 43. Textul corect : „*Vivez,* si m'en croyez, n'attendez à demain / Cueillez dès aujourd'hui *les roses* de la vie" : „*Trăiţi* dacă vreţi să-mi ascultaţi sfatul, nu lăsaţi pe mîine / Culegeţi de pe acum *trandafirii* vieţii".

— Tare îi mai plăcea Jules Verne cînd era copil. Nu are importanţă ce anume îi citesc. Nu înţelege cuvintele. Însă îmi aude vocea.

— Ai mare noroc, Sonia. Ţi-am furat fiul, dar viaţa ţi l-a dat înapoi. Datorită unui accident de maşină. Există o justiţie pe lumea asta. Eu mi-am pierdut fetiţa, tu, în schimb, ţi-ai recăpătat copilul.

— Ei, gata, ajunge, am spus. Sîntem totuşi în Franţa.

— Lydia nu-i un om rău. Dar nu e obişnuită să fie nefericită, Michel.

— Da, sînt o proastă evreică. Ascultă, Sonia, dacă vreodată vei pune piciorul în Israel, ori te vor băga într-un muzeu, ori te vor da afară cu şuturi în fund.

— Ce vrei, Michel, nu poate să înţeleagă. E o revoltată.

— O auzi ? O revoltată ! Cea mai gravă insultă. E într-adevăr nemaipomenit. Acceptarea, supunerea, resemnarea, cine o fi spus că evreii nu sînt creştini ? Hai să plecăm de-aici. Dacă vreodată voi fi fericită, Sonia, îţi făgăduiesc că mă voi duce în pelerinaj la Lourdes să mă tămăduiesc...

Bătrîna doamnă îmi reţinu o vreme mîinile într-ale sale.

— La revedere, Mişenka, la revedere... Să ai grijă de ea.

Lydia m-a apucat cu putere de mînă şi nu mi-a dat drumul decît odată ajunşi afară.

VIII

ÎN MAȘINĂ, cu ochii închiși, profilul calm, cu capul sprijinit de suportul special prevăzut pentru asta, ea aștepta în tăcere, în timp ce în jurul nostru se agitau îngrijitori invizibili, cei ce-i veghează pe campionii lumii cu atîta grijă, le ascultă sufletele, le călăuzesc pașii, le îndeplinesc rugăciunile, le șterg parbrizul, le fac plinul și le urează s-o țină în continuare tot așa.

— Am fost odioasă, bineînțeles, dar mă simt ceva mai bine. Unde-i Caracas-ul ? Mi s-a mai propus un post la Organizația de ajutorare a refugiaților, la Bangkok. Exces de mine însămi, știu. Din ce moment oare încetezi a mai fi o femeie nefericită și devii o cățea ?

— Pe directorul teatrelor noastre lirice, trebuie să-l întrebi asta, Lydia.

— Nu înțeleg nimic din dragoste.

— Fiindcă ea, dragostea, înțelege totul, are răspuns la toate, rezolvă totul, trebuie atîta doar : să o lași. Să iei un abonament, un permis portocaliu ca să poți schimba mijloacele de transport, atîta doar.

— L-am iubit cu adevărat, Michel, zece ani. Iar cînd am încetat să-l mai iubesc m-am străduit să-l iubesc și mai mult. Înțelege dacă poți.

— Vinovăția. Ne este rușine. Nu vrem să admitem. Ne luptăm. Cu cît iubim mai puțin cu atît încercăm mai mult. Uneori, eforturile pe care le facem sînt atît de mari încît ajungem să

ne sufocăm. Dealtfel ceea ce le place mai tare și mai tare lor, ălora de sus, nu-s nici izbînzile, nici înfrîngerile noastre : ci frumusețea eforturilor pe care le facem. Ați încercat cu propolis de albine ? Se pare că dă puteri.

— Nu pot pricepe cum de o iubire se poate sfîrși...

— E-adevărat, asta pare să discrediteze toată instituția.

— Uneori s-a sfîrșit, dar nu-ți dai seama, din obișnuință...

S-a oprit și mi-a aruncat o privire speriată.

— Cît e ceasul ?

— Avem timp berechet.

— Cînd Alain a ieșit din spital, am încercat. Am continuat să trăim împreună. Era atins de afazia asta jargonescă ; imposibil să comunicăm...

— În mod normal, asta ar fi trebuit să ușurece lucrurile, nu ?

— La tine nu mai e vorba de cinism, Michel, ci de... moarte.

— Ai dreptate, orice mijloc îmi este pe măsură.

— Era de o logoree înspăimîntătoare, căci, la bolnavii grav atinși de afazie, frîna mentală a limbajului este distrusă și nu se mai opresc din vorbit. Or, nu poți părăsi un om la nenorocire doar pentru că nu-l mai iubești... Dar oare trebuie să rămîi alături de el tocmai pentru că ai încetat să-l mai iubești ?

— Ar trebui să punem capăt psihologiei, Lydia. De prea mult timp e cap de afiș. Să schimbăm programul. O să vorbesc cu direcția.

— Uneori mă întreb dacă nu-mi inventez cu abilitate o scuză, cînd pretind că nu-l mai iubeam încă dinainte de accident. E oribil : să încetezi să mai iubeşti un om şi să-l părăseşti numai pentru că a devenit atît de... altfel. Drăguţ, nu ?

— Oh, e un concurs de frumuseţe, nu încape îndoială.

— Se schimbase, devenise altcineva.

— Daţi-ne banii înapoi ! Huooo !

— Aveam şi o scuză : chiar fără să fie vinovat era răspunzător de moartea fetiţei mele... Dar dacă şi această responsabilitate pe care i-o puneam în circă, nu era altceva decît încă o scuză ca să-l pot părăsi ?

— Psihologia abundă în tot felul de posibilităţi. În combinaţii nesfîrşite. E permis pînă să şi trişezi. E permis să adaugi, să scazi, să înlocuieşti piesele. Orice lovitură e acceptată. Iar veşnicul adversar sîntem noi înşine. Chiar dacă există un număr nesfîrşit de piese, un număr nesfîrşit de combinaţii, e doar o singură regină : vinovăţia. Păi ce, fără psihologie am fi nişte animale. Ce haz trebuie să facă animalele ! A fost un poet, Francis Jammes, care a scris un foarte frumos poem. Titlul : „Să mergi în paradis cu măgarii".

Un licăr de veselie prietenoasă a apărut în ochii ei.

— Michel, faci ce faci şi tot izbuteşti, ca şi contorsionistul ăla de la *Clapsy's* de care mi-ai

povestit. Te răsuceşti atît de bine, cu atîta furie, încît reuşeşti să te ghemuieşti într-un pumn şi să te vîri într-o cutie de pălării.

— Trebuie, oricum, să facem ceva cu viaţa asta a noastră, nu ?

— La ce servesc, Michel, toate strigătele astea ?

— Strigătele au fost întotdeauna lucrul cel mai nobil al omului. Toată umanitatea nu face decît să jargoneze şi nu găseşte un limbaj coerent şi frăţesc. Dar cel puţin strigă de la un capăt la altul al pămîntului, şi strigătele ei sînt perfect inteligibile. Poate omul nu va fi mai milos, Lydia, poate că nu se va pune capăt cruzimii şi nu se vor anula pedepsele. Nu ştiu dacă într-o zi va apărea un Spartacus şi se va sfîrşi cu sclavia, dar ceea ce ştiu este că de pe acum printre noi se află faimoşi sfărîmători de lanţuri. Fleming a învins infecţia, Salk, poliomielita, tuberculoza e biruită şi sînt convins că şi cancerul îşi are zilele numărate. Sîntem atît de slabi încît putem să ne facem orice speranţă : întotdeauna slăbiciunea a trăit din imaginaţie. Forţa n-a inventat nimic, că ea se crede suficientă sieşi. Doar slăbiciunea a fost genială. Ce mutră trebuie să fi făcut întunecimile cînd omul, pentru prima oară, le-a băgat focul pe gît ! Şi ce-au făcut întunecimile ? Au rupt-o la fugă să se plîngă lui tăticu. Nu, nu-i un cînt barbar, Lydia. E doar slăbiciunea care murmură astfel şi am încredere în ea. Chiar în acest moment, undeva

într-un laborator, se află un om slab care luptă și care ne va aduce izbînda. În laboratoare umanitatea-și desenează linia destinului în căușul palmei. În laboratoare prinde viață și trup Declarația Drepturilor Omului. Noi doi am fost înfrînți. Înfrînți, fără îndoială. Dar toate victoriile trec prin asta. Poate sînt beat, țîcnit, amețit de lovitură. N-am nimic de care să mă agăț, mîinile mele sînt mori de vînt. Așa e. Poate încrederea mea-i doar o iluzie îmbătătoare de smintit. Fie. Dar sîntem mult prea slabi ca să ne putem permite a fi înfrînți.

Conducea foarte încet de parcă îi era teamă să n-ajungă undeva.

— Există ceva nepieritor, Lydia, în noi. E nevoie de mult ridicol. Altădată i se spunea : onoarea omului. De ce nu l-ai... ajutat ?

— Ca tot restul vieții să mă gîndesc dacă nu cumva l-am ajutat pe bărbatul meu să moară, ca să curm o suferință pe care EU nu mai puteam să o suport ? Vorbeai de fraternitate... Am încercat. Dar să te devotezi unui om în numele eticii nu are nici o realitate vie. E un umanitarism care nu mai are nimic uman, un act contra naturii, iar Alain n-ar fi acceptat-o niciodată cînd era... întreg. La început nu-și dădea seama că nimeni nu-l poate înțelege. I se părea că se pusese la cale un complot, făcea un adevărat delir de persecuție. Am văzut la spital doi afazici gata să se ia la bătaie pentru că fiecare credea că celălalt își bate joc de el... Un bărbat foarte

frumos, foarte distins, mă lua de mînă și-mi spunea plin de tandrețe : *„popo ulcică cococo“* și-o ținea așa ore în șir. Gîndirea e intactă dar rămîne ferecată. Și din văz îi mai rămăseseră abia două zecimi. Pentru mine nu mai era decît autorul accidentului. Cu cît eram mai pornită împotriva lui, cu atît încercam mai tare să-l iubesc. În numele cui ? În numele cui, Michel ? Al unei anumite idei despre dreptate, cred... ori despre nedreptate. Al unei solidarități între ființe. Al unui refuz de supunere în fața barbariei. Aproape că era o problemă de... civilizație, cum să-ți spun. Dar în același timp eram obligată să recunosc că în toată povestea asta nu mai era nici urmă de Alain. Nu unui om mă devotam, ci unei anumite idei despre om și totul sfîrșea prin a nu mai avea nimic uman. Uraaa ! pentru stindard, ura ! pentru onoare, dar asta nu mai era viață ! Și mai era și Sonia. Încrederea ei în nefericire se dovedea pe deplin justificată și a fost la înălțime, adică demnă de admirație. De treizeci și cinci de ani trăia ca să facă dovadă de curaj : nu eram de talia necesară unei asemenea competiții. Ea și-i regăsea pe toți. Soțul, frații, fiul. Pentru ea masacrarea întregii familii nu era o monstruozitate : era legea războiului. Nu știu dacă legea asta e cu adevărat scrisă pe table de piatră, dar e probabil ; ea este de piatră. Valea Plîngerii. Am venit pe această lume să suferim. Facă-se voia Domnului. De piatră, nu alta, și pînă la urmă nici

nu te mai poţi dispensa, fiindcă-i o scuză perfectă. Nu poţi fi fericit, nici măcar nu trebuie să încerci, totu-i strălucit aşa cum e. Se pot spune multe lucruri despre Orestii şi despre întreaga tragedie greacă, pentru mine însă lucrul cel mai semnificativ este faptul că se jucau sub cerul liber, ca cineva acolo sus să se poată tăvăli de rîs. Ce vreau să spun cu asta este că în umanitate e şi o parte de nebunie, parte care nu-i umană. Asta-i. M-ai ascultat. Eşti drăguţ. Sper că poate te-am ajutat puţin să... uiţi.

— Ştii, în viaţă, fie că o mărturiseşti, fie că nu, întotdeauna mizezi pe sosirea ajutoarelor.

— Ce iluzie...

— Poate, dar uite, sîntem acum, aici, tu şi eu.

— Vorbeşte-mi despre ea.

— Ce să-ţi spun ? Într-o zi a zis : „Pînă aici, nici un pas mai departe". Nu era vorba doar de a refuza suferinţa : era dragostea de plenitudine. Prea îi era în sînge sentimentul plenitudinii, ca să poată accepta să lingă resturile din farfurie. I-am răspuns cu laşitate : „Atunci, amîndoi". S-a înfuriat cumplit. „Nici nu-ncape vorbă. Vorbeşti de parcă ai iubi de unul singur. Dacă e ceva ce n-aş putea îndura, e ideea de a muri luînd cu mine raţiunea pentru care am trăit. Niciodată n-am înţeles prea bine ce e aceea o femeie «foarte femeie» sau un bărbat «foarte bărbat» cît timp nu înseamnă mai cu seamă cel sau cea pe care o iubeşti. Aşa că promite-mi. Promite-mi că nu vei face din durere o

facilitate, o fugă. O vizuină cenuşie înconjurată de mărăciniş şi de ruine. Oh, nu ! Nu vreau ca izbînda morţii să fie şi mai mare. Nu te vei fereca îndărătul zidurilor de amintiri. Nu vreau să fiu complice pietrei. Am fost fericiţi, asta ne creează obligaţii faţă de fericire". Ce ţi-aş mai putea spune ? da, : i-am dat totul, iar acum tot acest tot mi-a rămas pe cap. A iubi e singura avuţie care sporeşte cu risipa. Cu cît dai mai mult, cu atît mai mult îţi rămîne. Am trăit pentru o femeie, nu ştiu cum s-ar putea trăi altfel. Vrei amintiri ? Să-ţi povestesc. Era culcată. Începuse să aibă dureri mari. Eram aplecat peste ea. O mînă puternică, o prezenţă virilă, liniştitoare, de genul : „Sînt lîngă tine..." Să-ţi vină să urli. Mi-a atins obrazul cu vîrful degetelor. „Atît de mult m-ai iubit încît ar putea fi opera mea. Ca şi cînd aş fi reuşit să fac ceva cu viaţa mea. Pot să încerce cît or vrea cei ce se numără cu milioanele : numai cuplul o poate realiza. Nu poţi număra cu milioanele decît pînă la doi." Alte detalii ? Era blondă... Veselia se îndrăgostise parcă de buzele ei şi n-o mai părăsea. Nu-ţi semăna, tu eşti foarte altfel şi-apoi nu e vorba nici de mine, nici de tine, ci de ceea ce ne uneşte... prin absenţa ei... Există o expresie foarte cunoscută, făcută anume să placă, pentru că se vrea înţeleaptă : „Sacrifică focului o parte, dacă vrei să păstrezi restul". Ei bine, nu, şi asta pentru că partea focului e cea care niciodată nu se stinge şi nici nu se va stinge

vreodată. Ai văzut pe stradă perechi de bătrîni nedespărţiţi sprijinindu-se în mers unul pe celălalt ? Asta e partea focului. Cu cît rămîne mai puţin din fiecare, cu atît este mai mult din amîndoi.

Lăsă puţin din vremea nopţii să treacă şi întrebă în şoaptă :

— Doamne, şi ce-ai să faci cu tot ce-ţi rămîne ?

Mi-am plecat pleoapele să pot apăra mai bine. Voi trăi pîn-la adînci bătrîneţi să-ţi dau memoria mea în dar. De-a pururi voi avea patrie şi glie, izvor, grădină şi casă : fulger de femeie. O unduire a şoldurilor, zborul părului, cîteva riduri pe care împreună le-am scris şi voi şti de unde sînt. Voi avea de-a pururi patrie feminină şi singur voi fi doar o santinelă. Tot ce-am pierdut îmi dă o raţiune de a trăi. Intact, fericit, nepieritor... Străfulgerare de femeie. Vedeam, te apărai încă, făceai eforturi să mă asculţi de parcă trebuia să judeci doar calitatea timbrului, noutatea inspiraţiei. La un moment dat, ca să mă îndepărtezi de tine cu ajutorul zeflemelii, care ne este atît de folositoare, ai pus o casetă cu un gest furios, iar vocea mea a fost acoperită de alte valuri de muzică, gata înmagazinate. Au mai fost nişte străzi, tu plîngeai puţin, de ciudă, furioasă pe tine că cedai credinţei acestui autentic credincios de lîngă tine, iar cînd am ajuns la tine şi-ai regăsit în braţele mele, la pieptul meu, acel loc uitat de nefericiri

unde nimic nu ne putea atinge, eu, custodele de suflet, am înţeles că totul era salvat. „Nu te lăsa în voia uşurinţei, Michel, nu face din mine o scuză spre a nu mai iubi : moartea şi-aşa-i destul de scîrnavă, nu vreau să o îmbogăţesc. Voi dispărea, dar vreau să rămîn femeie." Cînd mi-ai şoptit, Lydia, fără urmă de reproş : „Niciodată nu va mai exista o alta, nu-i aşa ? va fi tot ea ?" am ştiut că aveai multă duioşie pentru cea pe care ţi-o încredinţam. Ajunsesem la ţărm : era sfîrşitul peregrinărilor, pacea estuarului, sfîrşitul marei prigoane, ca şi cum reuşisem să ajungem într-un ţinut ocrotitor în care regăseam tot ceea ce ne fusese furat. Chiar dacă n-ar mai fi fost vorba de tine şi de mine, ci de lupta pentru onoare, chiar dacă în îmbrăţişare eram ca două amintiri, era totuşi o victorie a umanităţii. Nu ştiu dacă sufletul meu e cel ce şopteşte astfel sau poate-i vocea bătrînului recitator din pieptul meu ; e întuneric, dar nu un întuneric ostil, căci limpezimea-i mai frumoasă în acest sipet.

— Cînd Yannik mi-a anunţat ziua şi ora, eram pe un cîmp, la Eyre, aproape de cătunul Imance — nu-mi închipuiam că-mi voi reaminti aceste nume, memoria se încarcă ades cu detalii fără importanţă. Mi-a vorbit despre tine cu atîta veselie, cu atîta prietenie, că pentru prima oară, de luni de zile, a apărut un licăr de speranţă. „Acestei surori necunoscute vreau să-i spui cîtă nevoie am de ea. Aş fi vrut să o întîlnesc, să-i

zîmbesc, s-o îmbrățișez. Oamenii se împart în adversari ; sîntem prea... biologici și ades viața ne-o petrecem de parcă am avea o etichetă lipită pe spate : «A se agita înainte de întrebuințare». Sîntem slabi și fără apărare, or, asta a însemnat întotdeauna : luptă ! Poate sînt foarte egoistă dar de ce oare să nu continui să trăiesc, să fiu fericită și cînd nu voi mai fi ? Ceea ce îți cer este să nu faci din amintirea mea o avuție pe care să o aperi cu gelozie. Risipește-mă. Dă-mă unei alteia. În asta îmi va fi salvarea. Voi rămîne femeie. Adormind, mă voi strădui să mi-o închipui, să știu ce înfățișare voi avea, ce vîrstă, cum mă voi îmbrăca, ce culoare vor avea de-acum înainte ochii mei..."

Lydia a aprins lumina. Chipul ei răvășit de riduri atît de duioase, aceste urme a tot ce împreună trăisem separat, ne dădeau douăzeci de ani de viață în comun. Privirea, umerii, alba dezordine a părului, urmele de vulnerabilă naivitate din linia buzelor, toate erau freamăt, teamă, tumult.

— Faci parte din acea seminție de francezi dispărută : făuritorii de catedrale... Nu mai știu ce înseamnă „mîine", Michel. Nu am obiceiuri din astea luxoase. Sînt făcută din mărunte „astăzi". E străveche și nobila lupta, știu, bărbatul, femeia, cuplul pro și contra totul, dar n-am nici o aspirație să devin istorică. Voiam să ne văd chipul ; întunericul e prea complice. Erai întins lîngă mine printre atîtea armuri și săbii

frînte. Iar eu... eu ce caut în toată povestea asta ?

— Am ani de viață înainte, vreau să-i dăruiesc.

— N-am nevoie de viața ta, Michel. Nu o vreau cu nici un preț. Sînt, și așa, sătulă de a mea. Tu ai izbutit un lucru de-a dreptul admirabil : ai luat totul de la Dumnezeu și l-ai dat iubirii. E prea măreț pentru puterile mele. E prea mult pentru o femeie care muncește. Uită-te la mine, prietene, privește-mă bine, sînt plină de lovituri. Nu voi pleca în cruciadă să eliberez mormîntul cuplului. Înainte cel puțin, bărbații se duceau singuri la război pentru țara făgăduinței. Am chef să fiu fericită pentru mine, nu să lupt pentru fericirea speciei. Nu sînt în stare nici măcar să zbor, închipuiește-ți. N-am aripi. Prea sînt un nimic iar de la viață cer și mai puțin de-atît. Puțină blîndețe, puțină duioșie, drăgălășenie, atît și-apoi să se ducă cu vîntul — și de ce la urma-urmelor, de ce n-ar fi și vîntul fericit ?

— E un fel de a-mi spune că de fapt ești extrem de pretențioasă...

— Da, într-adevăr. Foarte.

— N-o să începem să mutăm munții din loc. Fii liniștită. Vin munții și singuri să ne găsească. Iar dacă ai impresia că sînt în starea : „Ajutați-mă cu ce vă lasă inima, doamnă", te-nșeli. Nu-ți spun „te iubesc" ci „hai să încercăm". Ce motiv am avea să respectăm nenorocirea. Nici unul.

Își puse un halat, își aprinse o țigară și începu să se plimbe nervos dintr-un capăt în altul al camerei, gesticulînd cu acea voință de luptă dezarmantă a celor fără apărare.

— E vorba în primul rînd să salvăm o femeie, nu-i așa ? Ți-a spus „fă din mine o alta“, nu ? Dar eu n-am chef să fiu doar maniera ta de a-ți depăna amintirile. Oh, iartă-mă. Nu mai știu ce spun. Nu-s capabilă poate de luciditatea aceea supremă de care ai nevoie ca să poți continua să lupți și care se numește orbire. Nu știu cine a spus că în viață toate izbînzile sînt de fapt eșecuri ratate.

— La Rochefoucauld ?

— Nu, nu La Rochefoucauld.

— Oscar Wilde ?

— Nu.

— Atunci Lord Byron.

— Nici.

— Ascultă, Lydia îți ofer ce poate fi mai bun : La Rochefoucauld, Wilde, Byron. Culmile. Pentru mine nu există decît culmile. Rîzi. Așa vezi, parcă s-a mai luminat. Și să nu-mi spui : „Știi, nu te cunosc îndeajuns“ sau : „Mi-e teamă să nu greșesc“. Sper că n-ai să-mi vorbești despre luciditate cînd unica noastră șansă este noi doi contra neînțelesului. Închide ochii și privește-mă. Nu toate adevărurile sînt confortabile. De cele mai multe ori nu ai încălzire, dîrdîi de frig. Neantul nu mă interesează, tocmai pentru că există.

— Ești un romantic ?

— Da, în raport cu mocirla, da. Nu neg realitatea, problema este doar să nu capitulăm. Dacă eu și Yannik am fi fost mai puțin fericiți împreună, într-atît de fericiți încît am uitat că mai există și dușmani, boala ei ar fi fost poate luată din pripă și acum era poate salvată. Dar uitasem că întotdeauna gheare împrejmuiesc fericirea. Invizibile la început, nebănuite. Dușmanul nu s-a arătat decît cînd devenise stăpîn pe situație. O adevărată și dușmănoasă porcărie ; lașă și dușmănoasă. Vorbeai de săbii frînte și de scuturi sfărîmate ; eh da, se adună. Mai e nevoie încă de multă slăbiciune. Dar această slăbiciune, această fragilitate, freamătul nostru de viață fugară, tocmai asta înseamnă forța sufletului. N-ai observat că vorba „suflet“ a dispărut din vocabularul nostru ? Oamenii preferă să nu-l atingă : căci el măsoară. Poate sîntem caraghioși împreună, două colace de salvare încercînd să se ajute, accept onoarea de a fi grotesc. Și-ți atrag atenția că, ceea ce aproape putem numi chip omenesc, din scuipaturi și din tarte cu frișcă încasate s-a format. N-aș vrea să pui vreun moment la îndoială credința deplină pe care i-o port celei care nu mai este : nu se va stinge ; și acum e rîndul tău...

Cîteva încercări de luptă în ochii ei, în vocea ei. Cunoșteam bine aceste accente, această agresivitate dezarmantă, această zbatere de aripi ; era încolțită de panică fiindcă se descoperea încă în stare să creadă.

— Nu știu dacă-ți dai seama cu cîtă indiferență, ca să nu spun cu cîtă cruzime acționezi față de mine ca să izbutești să mai iubești încă o dată, o altă femeie, iar eu văzîndu-te cum încerci să traversezi înot oceanul, îmi vine să mă arunc în apă să te salvez de la înec... Ce înșelător e un om disperat.

— Și-atunci ?

— Atunci, ce păcat, Michel, că nu știu să cînt la chitară. Am fi făcut un șlagăr. Sonia îl cunoaște pe directorul teatrelor lirice, poate ar putea să ne aranjeze o audiție.

— Sigur, ironia. Fiecare se apără cum poate. Dar Lydia, în ziua în care voi înceta să mai iubesc nu voi mai avea plămîni. Ești aici — e clar de femeie și nenorocirea încetează a mai fi o calitate a vieții. E cinci dimineața, s-a sfîrșit cu siguranță, n-a mai rămas piatră pe piatră, și asta înseamnă că trebuie să clădim. După ce ai fost complet demolat vine un moment cînd totul redevine intact. Îți cînt un imn primitiv, sălbatec, dar n-a existat vreodată un alt fel de a trăi. Despre *Iliada* se spune că este o epopee și toți îi admiră miile de lupte pline de eroism. E mult mai greu să evoci cupluri îmbătrînind tandru, or, astea-s victoriile noastre cele mai frumoase. Nu simți, poate, cît am iubit... iubesc o altă femeie, de asta ești în stare să-mi întorci spatele. Sau atunci spune-mi : „Ne-am săturat și noi femeile să fim mame rentabile". Dar ce, despre aceste jumătăți rătăcitoare e vorba aici ? E vorba de cuplu, or, într-un cuplu nimeni nu știe cine-i pămîntul și cine e soarele. E o altă specie, un alt sex, alt tărîm. Sau atunci, hai, povestește-mi despre „independență", acea faimoasă independență a separatiștilor, acele vespasiene, „doamne" și „domni", în care te izolezi și te apleci plin de dragoste asupra ta însuți. Bărbatul „independent", femeia „independentă" e un zgomot ce vine din alte lumi, ale marilor pustietăți înghețate acolo unde mai sînt doar atelaje de cîini, și acest zgomot e nevoie să-l asculți cu respect: e onoarea neînzestraților. Mă vei părăsi în curînd, însă anumite momente au memorie. Efemerul viețuiește din străfulgerări iar eu nu cer fericirii rentă. Mă voi uita la ceas, mă voi ridica, mă voi îmbrăca, îți voi mulțumi : „Drăguț din partea ta că mi-ai ținut de urît, timpul a trecut foarte repede, sper că vocea mea nu i-a deranjat prea tare pe vecini", tu ai putea să te piepteni, să te machiezi, „ne vom reveni", cum spun lucizii, acești lucizi și lucide al căror nume chiar și seamănă cu acela al grăsimilor din sînge. E atît de banal, se întîmplă atît de des în bîlciul nostru plin de nimicuri, trăim din flecuștețe, e ușor ca un batic : a iubi, s-a mai făcut, e tocit pînă la urzeală, îți vine să-i ucizi pînă și ecoul, pentru că se repetă, iar ca să putem spune ceva nou ar trebui mai întîi să ne smulgem coardele vocale. Nu-i semeni deloc și tocmai de aceea îi asiguri continuitatea.

— Michel, Michel.

S-a așezat lîngă mine pe pat. Poate mă asculta, dar voci nu aveam încă. Vocea noastră era doar o vomă forțată.

— Tare mă tem, prietene, că viața nu va fi la înălțimea așteptărilor. Obosește prea repede. Din nefericire, există și pietre care nu visează la ecou și sînt ca ele mulți.

— Da, un mare poet a spus asta admirabil, un mare poet care n-a scris nimic, nu a vorbit despre iubire și a spus prin asta ce loc imens ocupă în inimile noastre absența ei... Îi deplîng. Cînd ai iubit o femeie cu toți ochii, cu toate diminețile, cu toate pădurile, cîmpurile, izvoarele, păsările, știi că nu ai iubit-o îndeajuns și că lumea-i doar un început a tot ce-ți rămîne de făcut. Nu-ți cer să devii preoteasă împreună cu mine, știu că ai vrut doar să ajuți o femeie, să-i faci mai ușoară moartea. Toată noaptea am vorbit și nu ți-am spus aproape nimic : buzele tale îmi vorbeau de ea. Nici n-ai să știi vreodată ce mult credea în tine, cîtă încredere avea. Ne duceam ades la Flot, pădurea adîncă îi plăcea mai mult decît marea, care-i atît de schimbătoare. Știa de pe-atunci că este condamnată, dar așa ceva natura nu reflectă. Dacă o întrebai ce zodie este, răspundea rîzînd : „cărăbuș". Îi plăcea să pipăie rocile negre, visătoare de freamăt și de efemer. Ne plimbam printre copaci în căutarea altui cuplu, peste o mie, peste zece mii de ani pentru că viața are și ea nevoie de o rațiune de a exista. Spunea că o idealizam

și că din cauza asta se pierdea realitatea ei de femeie ; cu atît mai bine, în felul ăsta se simțea mai puțin pieritoare ; puțin păgubită de umanitate era mai puțin muritoare. Îmi amintesc foarte bine colțul acela, drumul acela ; era un iaz verzui, iluminat de libelule, fugare licăriri între soare și umbră. Dușmanul ajunsese stăpîn ; zilele ne erau numărate ; în tine-și punea toată speranța. „Aș vrea să vină aici, în același anotimp, cînd pata asta mov de sulfină va fi tot aici, și în mîna ei, mîna ta își va reaminti de-a mea. Ar mai trebui și niște poeme frumoase, dar de unde ? Pentru poeți, să vorbești despre dragoste înseamnă lipsă de originalitate, lucru care cere resurse imense. Iubire, cuplu, cînd sîntem pe cale să explorăm planeta Marte și să punem piciorul pe Lună, nu, să lăsăm gluma, ăsta-i paseism curat. Și totuși cine a spus că tot ce este feminin înseamnă bărbat și tot ce este masculin înseamnă femeie ? Nimeni. Știu, pare incredibil de stupid să fiu nevoită să te părăsesc din motive tehnice într-un fel, din cauza unor organe, a unor viruși, a dracu știe cui, dar crede-mă, îți voi fi o altă femeie. Mă gîndesc mult la ea. E aproape caraghios cu cîtă grijă o înconjur. Nu o cunosc, i-ar putea lipsi fraternitatea și atunci vom cam avea probleme, noi două. Totuși am ajutat-o foarte mult, tu nu poți trăi fără mine or, asta înseamnă un loc gata pregătit pentru o alta. Nu vreau să plec ca o hoață ; trebuie să mă ajuți să rămîn femeie ; cel

mai crud fel de a mă uita ar fi să nu mă mai iubești. Spune-i asta..." Dar la ce bun, Lydia ? O știi și tu, ai trăit-o, sîntem acum, aici. Pîinea nu trebuie inventată, apa nu are de dat lecții izvorului, inima nu-i explică sîngelui din ce trăiește... De multă vreme am aflat cum s-au format lumile înanimate, din ce împietritoare absență de buze de femeie. Ceilalți n-au decît să regrete și de acum înainte că pămîntu-i doar țărînă, mie mi-e atît de indiferent dacă știu sau nu cine-i țărîna, cine-i Dumnezeu, cînd nici țărîna și nici Dumnezeu nu e femeie. Uneori mă duceam să privesc catedralele din Reims și din Chartres, să văd cît de tare se poate înșela omul. Sensul vieții are gust de buze. Acolo iau ființă. Din asta-s plămădit.

S-a aplecat spre mine, obrazul ei era atît de aproape și totuși nu știam, era în sfîrșit cu adevărat lîngă mine sau îmi dădea doar să beau. Apoi, într-o pornire neașteptată, mă strînse-n brațe lipindu-mă de ea ca-n cele mai vechi amintiri ale mele.

— Ești un hoț, Michel. Un jefuitor de biserici. Vei fi arestat într-o zi pentru deturnare de catedrale.

Mi-a luat mîna și i-a zîmbit.

— Ai și pumni ? La ce-ți servesc ?

— Să visez la pumni. Pumnii n-au existat ; Homer i-a inventat. E o legendă pe care lanțurile bătrîne le-o povestesc celor tinere ca să le oțelească.

— Și-atunci, Michel ? Și-atunci ?

Mi-am apropiat buzele de-ale ei, abia atingîndu-le, îndelung, ca degetele mele să poată binecuvînta, iar mîna mea își astîmpără setea în părul ei, ce luase de la vîrstă ce fusese mai limpede, în cutele chipului, ale surîsului, a frunții — verticală asemeni unei păsări răstignită între cele două aripi ale privirii, atît de blîndă, atît de delicat săpată. Viața e celebră pentru operele sale.

— Și-atunci ești aici, e clar de femeie. Alți bărbați sînt poate în stare să trăiască altunde, eu însă nu.

IX

CÎND AM DESCHIS OCHII, paloarea zilei se ridica prin perdele, cu întregul ei alai zgomotos de lăzi de gunoi. Întunericul își pierdea intensitatea în fuga grăbită a apelor nopții : mobilele, obiectele, hainele, cadranele orare mă-nconjurau cu dovezile lor materiale. Vedeam doar un braț al Lydiei zăbovind prin meandrele nopții și o mînă goală, singuratică. M-am aplecat asupra ei și m-am ascuns acolo încă o clipă. Se prefăcea probabil că doarme, ca să ușureze lucrurile. Poate aștepta să plec, viața e lungă, și cred că începuse să i se facă frică. M-am ridicat, m-am îmbrăcat. Menajera venea peste o oră dar

voiam să ajung înaintea ei, voiam să mă așez lîngă Yannik, să aștept puțin ; la urma-urmelor nu știm mai nimic despre moarte iar noi doi nu avusesem vreodată nevoie de cuvinte ca să ne înțelegem. Cu toate că hotărîsem să nu ne revedem, după.

— Habar n-am ce mutră voi avea. Pari calm, liniștit, se pare, care-i exact încă o porcărie.

M-am întors în cameră. Lydia nu mai era. Am găsit-o în bucătărie. M-am așezat pe scaunul din fața ei și am băut cafeaua în tăcere. Lumina zilei îi scormonea chipul și cît de dragi îmi erau acele brazde, acele palori negricioase, acele riduri ! Telalul de dimineață trecea zadarnic și te făcea să iubești tot ce venea să veștejească.

— Aș vrea să mergi cu mine acolo, Lydia.

— Bine.

— Pe urmă vom pleca. Ai pașaportul ?

— Da, mă pregătesc de la o vreme să fug.

— Mergem direct la Roissy. Am putea să ne oprim în Mexic.

Sună telefonul. Îndelung. N-a reacționat.

— E Alain. În fiecare dimineață mă sună. Nu vin cu tine așa departe, Michel. E-n tine un soi de ardoare religioasă de a iubi o femeie, mai potrivită cu ardoarea religioasă decît cu o femeie. E prea înaltă pentru mine prăbușirea ta. Cazi prea sus. Ești beat de nefericire, nici măcar nu știu cine ești cu adevărat. Du-te singur și peste trei, ori șase luni cînd te vei întoarce, vom încerca să facem cunoștință. Aș vrea să mă înșel, chiar mi-o doresc, dar trebuie să mă ajuți. E greu, e un efort de zi cu zi, de pas cu pas, milimetric. O cățărare continuă a unuia spre celălalt. Deocamdată tu nu ești tu. Ești ea și aș spune că nu-i vorba doar de ea sau de tine, de mine cu atît mai puțin, cît de o luptă nobilă. Dai un fel de bătălie sălbatică pentru onoarea oamenilor. Refuzi înfrîngerea. Ești cu pumnii încleștați. Înțeleg perfect că ne privește pe toți, ca de fiecare dată cînd e-n joc sfîrșitul nefericirii. Mă gîndesc la acei chirurgi elvețieni, ori la suedezii aceia care salvau de sub dărîmăturile Beirut-ului mai mult decît cei pe care-i salvau. Salvau și atunci cînd nu reușeau să salveze pe nimeni. Iar tu iubești într-atît o altă femeie încît e prea la îndemînă.

— Îți faci socotelile, Lydia. Nu știu ce înseamnă să speri cu luciditate. A iubi e o aventură fără hartă și fără compas, unde doar prudența te face să te rătăcești. Te-ai gîndit bine și ai ajuns la concluzia că la mine ar fi vorba de-o credință oarbă : feminitatea. „S-a oprit în prima capelă ivită în cale să se roage“. Dar spune-mi cine în vremurile astea ți-ar vorbi așa ? Cine ar îndrăzni ? Cine ar îndrăzni astăzi să-și susțină continuitatea ? Cine ar îndrăzni să spună că onoarea, virilitatea, simțul și curajul de a fi bărbat este femeia ? Și-ți spun încă o dată : nu-ți cer să mă iubești, doar fraternitate. Îți cer să-mi fii alături în adîncurile nefericirii.

Nu-i altă celebrare umană mai înaltă. Un bărbat, o femeie... Și iată că *un coup de dés abolira le hasard*[1]. Ne trebuie multă pietate ca să ne descurcăm printre atîtea false catedrale.

— Michel, respirația artificială te poate readuce la viață dar nu-i un mod de a trăi.

— Vom trăi după aceea. Deocamdată e vorba doar să-i dăm o șansă șansei. E o epocă în care toată lumea urlă de singurătate și nimeni nu-și dă seama că de iubire urlă. Întotdeauna cînd urli de singurătate, urli de iubire.

— Ce pot spune e că poate ar fi mai bine să rămînem la Paris pentru că e mult mai greu decît ar fi într-o țară de basm. Așa, vom afla mai repede la ce ne putem aștepta.

Își plecă ochii. Mîna ei se juca nervos cu fărîmiturile de pe masă. Totul se năruia. Fugea și nu știam cum s-o opresc.

Telefonul sună.

— Vezi, am spus. Aici va suna tot timpul. Pentru tine, pentru mine. Trebuie să plecăm.

Își ținea cu amîndouă mîinile ceașca de cafea și se gîndea. Într-adevăr, eram în plină zi și într-o bucătărie.

— Fie. Îmi voi face valiza.

Dintr-o dată mi-am amintit unde-mi lăsasem geanta de voiaj: în cabina lui señor Galba. Erau

[1] „Un zar aruncat *abolește* hazardul", parafrază după Mallarmé, *Un coup de dés jamais n'abolira le hasard* : (Un zar aruncat *nu va aboli vreodată hazardul*).

în ea și pașaportul și cecurile de voiaj. Lydia căută în cartea de telefon numărul de la *Clapsy's*, dar nu răspundea nimeni. Mi-am reamintit că maestrul locuia la Quillon și am sunat la hotel.

— Aș vrea să vorbesc cu señor Galba, vă rog.

Mi-a răspuns o voce de femeie și-am repetat rugămintea.

— Cine-l caută ?

— Spuneți-i că-i prietenul lui de la Las Vegas.

Tăcere.

— Sînteți prieten cu el ? El... el, n-ați putea veni încoace, domnule ? Nu se simte bine.

— De la inimă ?

— Nu, dar se poartă foarte ciudat și...

Am recunoscut vocea : era fata de pe trotuarul din fața *Clapsy's*-ului.

— Am mai stat de vorbă azi-noapte, domnișoară, eram în mașină cu o prietenă.

— Ah, atunci îl cunoașteți bine. M-a rugat să stau cu el la hotel și... Nu vreau să mai rămîn aici. Mă sperie.

O nouă tăcere și apoi am auzit vocea lui señor Galba.

— Ah, dumneata ești. Da, geanta e la mine. Ai uitat-o în cabină... Apropo, știi că a murit Matto Grosso ?

— N-am citit încă ziarele.

— Da, n-a mai rezistat, inima. Așa... pluf !

— *Smrt.*

— Exact. Li se întîmplă şi celor mai buni. Eram foarte ataşat de el, soţia mea îl iubea mult. Era bătrîn şi se temea că rămîne singur. A ales să se ducă primul... Era un mare anxios. Dar eu sînt bine, am contracte pentru doi ani de aici înainte. Indivizii ăia ştiu ce fac, îţi dai seama că nu vor să se trezească cu o gaură, de mărimea mea, în program. Matto Grosso îmi va lipsi teribil, dar în privinţa asta s-a înşelat. Dovadă că-ţi vorbesc. Şi n-am glasul unuia care va da ortul popii dintr-un moment într-altul, nu ?

— Deloc.

— Sînt în plină formă. Mi-am petrecut chiar noaptea cu o femeiuşcă.

— Felicitări.

— Dar nu ştiu ce-o să mă fac fără cîinele ăsta.

— Găseşte-ţi un altul.

— Da, bineînţeles, dar o prietenie cere timp. Nu se clădeşte de pe azi pe mîine. Sînt amintiri comune, obiceiuri. Avea un fel de a-şi pune botul pe labe şi de a mă privi de parcă eram unicul lucru important din viaţa lui. Ştii ce înseamnă asta ?

— Ştiu. Mi s-a întîmplat şi mie. Mi s-a întîmplat să-mi pun botul pe labe şi să privesc pe cineva ca pe unicul lucru important din viaţa mea... Trebuie să te las, Galba. Sînt aşteptat.

— Cîinele ăsta a murit prematur. S-a înşelat. Şi totuşi era un mare intuitiv. Ar fi trebuit să simtă că mai am încă zile. S-a înşelat în pronosticuri. Debordez de viaţă, poţi să mă crezi. Am cel mai bun număr din lume. Şi în noaptea asta l-am repetat. I-re-fu-ta-bil ! Asta spune tot ce se poate spune. Poftim ?

— Trec mai încolo să-mi iau geanta. Las-o la portar.

— Nu, nu, urcă, urcă. La 57. Şi dumneata pleci ?

— Da.

— Departe ?

— La Caracas.

— Tare frumos oraş. Urcă direct la mine. Era o prietenă la mine dar a plecat. Nici banii nu şi i-a cerut. O speriată. Vino, hai, vino. Mi-e groază de camerele de hotel. Mă bizui pe dumneata.

— Ascultă, Galba, mi-a murit nevasta în noaptea asta, trebuie să trec s-o văd. Dar o să trec după.

— Perfect. Şi mai cu seamă să nu te trezeşti din beţie.

— Nici o şansă !

M-am dus în bucătărie, uitasem ceva nu ştiu unde, ceva pe care-l căutam, dar nu mai ştiam ce anume. În bucătărie nu era, m-am dus în salon, apoi în dormitor, dar nu era nici acolo. Lydia deschidea dulapuri şi-şi arunca lucrurile într-o valiză. Se ferea să mă privească de parcă-i era teamă să mă vadă. Se întreba poate ce mai aşteptam, de ce nu plecam ; există şi momente de gol, de vid, nu poţi fi fericit tot

timpul. Uneori scîrţîie. Am văzut o dată la Valldemosa nişte măslini atît de încolăciţi că nu-i mai puteai deosebi unul de celălalt. Dar asta-i doar la măslini. M-am dus în hol unde mi-am găsit impermeabilul şi pălăria. Mi le-am pus. M-am întors în salon, m-am aşezat într-un fotoliu şi am rămas aşa o vreme, încercînd să-mi amintesc ce-mi lipsea, ce căutam. Mă durea braţul şi pieptul, locul de unde fusese smulsă. M-am ridicat în picioare şi am scotocit cu grijă prin buzunare pentru că eram leoarcă de năduşeală. M-am dus în dormitor.

— Iartă-mă, poţi să-mi împrumuţi o batistă ? Ţi-o dau înapoi cînd ne revedem.

Mi-a aruncat o privire stranie, s-a dus să ia o batistă dintr-un dulap şi mi-a întins-o.

— Îmi pare rău că mă vezi în halul ăsta, i-am spus. N-am avut vreme să mă schimb.

Mă asculta cu foarte multă atenţie, nu spunea nimic, evita să mă privească şi îşi alegea îmbrăcămintea de pus în valiză. M-am aşezat. Eram mulţumit că puteam vorbi cu cineva.

— Nu mi-am scos cămaşa de pe mine de trei nopţi, maşina de ras electrică e în geanta de voiaj pe care am uitat-o la señor Galba, care face un număr de dresură la *Clapsy's,* un număr celebru în lume. Nu ştiu cum să-ţi mulţumesc.

— Ar trebui să mănînci ceva.

— Nu, mulţumesc, iartă-mă, am să-mi revin îndată.

— Vrei să-ţi chem un taxi sau să te duc eu ?

— Cred că, dac-ai putea să mergi acolo cu mine, ar fi mult mai simpatic. Vezi tu, lucrurile nu-s deloc lăsate la voia întîmplării din moment ce ne-am întîlnit. Există bunăvoinţă, solicitudine, ajutor şi protecţie. Sînt sigur că señor Galba are multă grijă de animalele lui, cu toate că divertismentul ăsta al lui mi se pare foarte crud. Şi cred că ar fi şi mai frapant dacă nu ar apărea şi el în scenă, dac-ar rămîne nevăzut, în culise. Ar părea mai adevărat, într-o oarecare măsură. Cred totuşi că trebuie să ne continuăm eforturile. Întotdeauna e loc pentru mai bine. Al doilea suflu e foarte încurajat şi de al treilea, al patrulea, nici nu se vorbeşte, din discreţie. Trebuie să lărgim permanent limitele puterii de a îndura, nu există record mondial, oricînd se poate face mai mult. Trebuie să nu-ţi precupeţeşti truda, în asta stă totul. Nu ştiu ce gen de señor Galba vom găsi acolo sus, dar îi vom tăia urechile, începînd cu cancerul, puterea, ura şi nebunia, vom birui pentru că sîntem cei mai puternici, în lume se pregătesc forţe uriaşe care n-au arătat încă ce pot...

Dar nu aveam nici o putere asupra acestei priviri calm aţintite spre mine. Am întrebat-o :

— Mă pui sub observaţie ?

— Nu poţi continua aşa...

— Pot, Lydia. Nu există record de neîntrecut. Poţi oricînd să faci şi mai bine. Data viitoare mă voi duce doar să mă antrenez în altitudine, ca Viren, campionul, cînd se pregătea pentru jocurile olimpice.

Telefonul sună din nou. Mă săturasem să fiu la capătul firului. Am ridicat. Am auzit o voce sacadată, intensă.

— *Dzidzia ? Cocomo biscuiţi no no mazabiti ţuin ţuin...*

Am început să rîd. Señor Galba, — Celălalt, cel care se fereşte să iasă din culise — nu se dădea de bună seamă în lături de la nimic. *Cocomo biscuiţi no no mizabiţi, ţuin ţuin...* Făcea orice să-şi obţină micul efect comic. I-am întins receptorul Lydiei.

— E campionul lumii. Bărbatul tău. Cred că el e deţinătorul titlului în acest moment.

Îmi smulse aparatul din mînă cu o privire care ţintea prea sus şi prea departe pentru mijloacele noastre optice şi care, în trecere, se oprise la mine. Abia plîngea, cruţîndu-şi lacrimile : îşi spunea probabil că ziua abia începe.

— Da, sigur, Alain, ştiu toate astea. O ştim cu toţii. O aflăm de cîte ori o face Dumnezeu şi sfîrşim prin a o învăţa. Ştiu că nu ai nici o vină. Nu eşti răspunzător. A fost ceea ce se cheamă un accident stupid. O puseseşi pe fetiţă în spate, conduceai atent. Ştiu ce vrei. Dar nu te pot ajuta, Sonia e mereu lîngă tine, mă suspectează. M-a şi percheziţionat acum cîteva zile. Aşa că trebuie să mergem înainte, să ne luăm răul cu răbdarea, e o expresie tare izbutită. Sînt sigură că acum poţi înţelege cîteva cuvinte, faci progrese. Reuşeşti să spui *„didia“* şi *„tebec“*. Va merge din ce în ce mai bine. Ai să vezi. Ştiu că

Sonia e lîngă tine şi că zîmbeşte. Curaj, curaj şi încă o dată curaj. Trebuie să mergi mai departe. Vei reuşi, Alain, nu încape îndoială, vei reuşi...

I-am sugerat :

— Spune-i : vom învinge pentru că sîntem cei mai puternici. Am pierdut o bătălie dar războiul nu-i încă pierdut. În întreaga lume se pregătesc forţe uriaşe care n-au intrat încă în luptă. Soldaţi, din înaltul acestor piramide... *Aux armes citoyens ! / Autour de nous de la tyrannie. / L'étandard sanglant est levé.* [1] Le vom veni de hac. Vom opri chiar şi metastazele. Dumnezeul lui de Dumnezeu al dreptăţii şi al bunătăţii ! Cele două urechi şi coada ! *Ole, ole !* Trei miliarde de Spartacus. Libertatea ne călăuzeşte paşii. La zid ! *No pasaran !* E lupta finală. Cît timp vor mai exista oameni. Şi de la capăt : vom învinge pentru că sîntem cei mai puternici.

I-am simţit mîna pe umărul meu.

— Iartă-mă, Lydia, scîrţîie puţin dar aşa-i întotdeauna cînd zgîlţîi lanţurile.

M-am ridicat.

Pe stradă era o florărie.

— Ce flori îi plăceau ?

— Toate.

---

[1] „La arme cetăţeni ! / *În jurul nostru* tirania, / Stindardu-nsîngerat şi-a ridicat“, parafrazare după Marsilieza : „...*contre* nous de la tyrannie...“ *(împotriva* noastră ţirania...).

S-a întors cu o jerbă albă şi mov. I-am pus valiza în maşină.

— Unde e ?

— Pe strada Vaneau.

În faţa casei se adunase lume.

Erau acolo şi portarul, şi coaforul, şi nevastă-sa.

Mă priveau cu respect de parcă nenorocirea m-ar fi înălţat în ochii lor.

Cumnatul meu era prăbuşit într-un fotoliu.

— Ştiai că o va face, nu-i aşa ? Vă înţeleseserăţi. Nu aveai dreptul să o laşi... Cît timp există viaţă, există şi speranţă.

— Exact. Am pierdut o bătălie, nu şi războiul. În lume forţe uriaşe ce n-au intrat încă în luptă, se pregătesc.

Ridică din umeri şi încercă să fie rău.

— Şi acum ce-ai să faci ? Vei redecora apartamentul ?

I-am spus adevărul :

— Voi încerca să fiu fericit. Doamna Lydia Towarski... cumnatul meu...

Doctorul Taller îmi strînse cu putere mîna, cu cealaltă aşezată pe umărul meu şi mă privi îndelung în ochi.

— Curaj, spuse, de parcă mai aştepta pacienţi.

— Doctorul Taller, reprezentantul corpului medical, doamna Lydia Towarski.

— Încîntat, spuse doctorul, şi nu m-am putut opri să nu rîd.

Am auzit în spatele meu vocea cumnatului :

— E complet beat... Evident, ei îi datorează totul.

M-am întors spre el :

— Aşa-i.

Şi-am adăugat :

— Şi aşa va fi şi de acum înainte. E suficient pentru o viaţă întreagă, chiar şi pentru două. Ea ne lasă cu ce să trăim.

Se uitau la noi cu jena aceea care încearcă să nu vadă prea multe. Venisem cu o altă femeie, se putea ghici fără mare greutate că între noi doi exista o complicitate foarte tandră, iar aerul încurcat pe care şi-l luau era de un comic nebun. Eram un mitocan. Nu respectam suferinţa, drepturile ei, privilegiile, convenţiile şi convenienţele. Mă sustrăgeam cu aroganţă de la ceea ce i se cuvenea. Asta era sfidare, nesupunere, refuz de subordonare, ceea ce întotdeauna înseamnă lipsă de bună creştere. Era lez-majestate, profanarea sacrului, insultă la adresa şefului statului, ultragiu la adresa puterii, iar femeia aceasta care stătea liniştită alături de mine, ca şi cînd ar fi asigurat continuitatea, nici măcar nu avea aerul că pricepe că se află într-un loc de doliu. Şi totuşi vedeam că Yannik nu mai respiră, era „moartă“ cum spun frecvent cei ce nu se îndoiesc de nimic. Îşi pusese iar bluza de la pijamaua mea şi nu cred să o fi făcut doar din obişnuinţă. Mi-am luat un scaun şi m-am aşezat în faţa patului. Perdelele erau trase dar bătea destul soare.

— Vezi, e aici. Ţi-a adus flori. Aşa cum ai dorit. Vom încerca să te facem fericită. Va fi

cam greu, vor fi şi căderi, goluri, stîngăcii, momente, cînd îţi lipseşte inspiraţia, ca în orice operă de respiraţie întinsă, dar am trăit mult fiecare pe contul lui şi asta sapă întotdeauna o gaură pentru doi. Ştiai bine că n-aş fi putut trăi fără tine şi în felul ăsta i-ai făcut mult loc. Nu-i voi mai vorbi niciodată de tine, cum ţi-am promis, nu doreai s-o stinghereşti cu prezenţa ta, nu voiai să-i impui gusturile tale, obiceiurile, o doreai liberă de orice referinţă. Voi ascunde toate fotografiile tale, toate obiectele pe care le-ai iubit şi nu voi trăi din amintiri. Îmi va ajunge să văd doar pădurile, cîmpurile, mările, continentele, lumea, ca să iubesc puţinul ce-mi rămîne din tine. A trecut atît de repede, a zburat atît de departe. Îţi aminteşti de cei doi măslini de la Valldemosa, atît de strîns îmbrăţişaţi că nu-i mai puteai deosebi unul de celălalt ? Am fost despărţiţi cu tăişul securii. Mă doare, sigur, mai ales braţul şi pieptul de acolo de unde mi te-au smuls, ochii, buzele, peste tot unde s-a săpat golul absenţei tale, iar amprenta asta adîncă, de neşters, a devenit un sanctuar al femeii, unde totul e pregătit spre a o primi, spre a o binecuvînta, a-i da să iubească. E aici, te priveşte să vadă cine sînt, de unde vin, din ce-s plămădit. E neliniştită, avem nevoie de timp, ne simţim încă puţin străini unul altuia, ezităm, sîntem nesiguri, ne lipsesc certurile, neînţelegerile, înfruntările, descoperirea hachiţelor, a defectelor, a micimilor fiecăruia, a tuturor incompatibilităţilor care ne vor permite să ne sculp-

tăm mai bine unul în celălalt, să ne meşteşugim raporturile, să ne ajustăm, să ne lipim încetul cu încetul contururile şi atunci tandreţea va veni să îmbogăţească ceea ce-i lipseşte unuia cu ceea ce îi lipseşte celuilalt.

Vedeam în penumbră o siluetă ridicînd mîna şi atingîndu-mi buzele de parcă în respiraţia mea ar fi fost nu ştiu ce forţă ce putea fi transmisă, nu ştiu ce slăbiciune care nu putea lipsi.

X

ŞI AU MAI FOST nişte priviri, tăceri încărcate de respect, poze de circumstanţă, mîini pe care a trebuit să le strîng, să mulţumesc, să nu sparg nimic, să nu răstorn ceva, la ce bun să le tulbur tabieturile, nu eram un tribun, nu aveam nici steag, nici baricade, nu aveam de gînd să-i chem la luptă, să le vorbesc despre viitoarele victorii.

O doamnă în vîrstă pe care n-o cunoşteam mi-a zîmbit pe scară.

— Sînt doamna Jambel, locuiesc la etajul doi spre curte. Băiatul meu a fost ucis în Algeria.

I-am mulţumit. Încerca să mă îmbărbăteze.

Aproape de locul unde era parcată maşina, se afla un chioşc cu ziare purtînd pe prima pagină titlul : VIAŢĂ PE MARTE : NOI SPERANŢE.

Casa în care scriu acum este pe malul mării ; îi ascult şoapta. O ascult cu atenţie pentru că

vine din negura timpurilor. Vor exista poate noi lumi, voci încă neauzite de nimeni, o altă fericire ce nu va fi doar gust de buze, o bucurie încă neimaginată, o plenitudine ce nu va fi doar clar de femeie, eu însă trăiesc din ecoul nostru străvechi. Nu poți trăi decît din ceea ce nu piere. Prietenoase, nopțile vin și mă lasă să iau un dram din somnul lor. De îndată ce pleoapele mi se închid, totul redevine intact. Ziua îl am tovarăș pe fratele meu, oceanul: doar oceanul are resursele vocale să poată vorbi în numele omului. Știu, bineînțeles, am greșit purtîndu-mă cu Lydia ca și cînd ar fi fost... ea : ne cunoșteam atît de puțin, atît de fragil era totul, în jurul nostru orașul, străzile, mașinile, nu era un loc de rugăciune și care femeie acceptă să fie doar templul în care vii să proslăvești eternul ? Mă asculta cu încordată atenție de parcă tot ce-i spuneam venea să-i dea dreptate. Părul răvășit, chipul închis, ostil aproape, părea să extragă din vocea mea acea forță capabilă să o îndepărteze de mine.

— Ce s-a întîmplat, Lydia ?

— Știai că Pavarotti, tenorul, nici măcar nu se uită la parteneră cînd dă tot ce are mai bun în el ? Unii credincioși trăiesc doar pentru credința lor, cultul devine propriul său obiect, asta le-a și permis religiilor să se lipsească pînă la urmă de Dumnezeu.

— Nu-nțeleg.

— Te oprești în prima capelă ivită în cale și te rogi. Dintre bași, bulgarul Cristoff are vocea

cea mai frumoasă. Și Placido Domingo îmi place. Și apoi rapsodiile, și Beethoven, Wagner, Vivaldi și toți ceilalți. Tăcerea se dă în vînt după strigătele noastre, îi stau bine. Și corurile gregoriene, le știi ? De la un capăt la celălalt al pămîntului. Ar fi timpul să-l concediem pe directorul teatrelor noastre lirice, Michel. *Les plus désespérés sont les cris les plus beaux* [1], figurează de prea multă vreme pe afiș. Sîntem bifteck-ul tartar al cuiva. Și mai e încă ceva : n-am chef să fiu o femeie teoretică.

— Și asta ce-nseamnă ?

— Biserica. Credința. Cultul. N-am nici cel mai mic chef să fiu un obiect de cult. Femeia — noastră — care — ne— ești — în — ceruri. Sînt un cîine bătut, asta sînt, Michel. Nu știu care pe care ne-am ajutat mai mult în noaptea asta. Să zicem că ne-am susținut reciproc. E deja foarte mult. Niciodată n-am să uit. Mi-ai redat un anumit sentiment al posibilului. Îl pierdusem. E enorm, știi, să descoperi după patruzeci de ani că încă se mai poate. Nu cer mai mult. Mi-ai redat dorința de a fi din nou femeie. Uite, cred că am ajuns. Du-te și i-ați geanta de voiaj. Te aștept în mașină.

— Lydia.

— Du-te. M-am smiorcăit destul.

[1] „Cele mai frumoase *strigăte* sînt cele disperate", parafrază după Musset, *Noapte de mai :* „Les plus désespérés sont les chants les plus beux" („Cele mai frumoase *cîntece* sînt cele disperate").

— În sfîrşit prima izbucnire, i-am spus. Am început cu adevărat.

Am traversat holul printre plante verzi şi i-am lăsat portarului cele cîteva momente de care avea nevoie ca să-mi marcheze indiferenţa sa.

— Cu señor Galba, vă rog.

— La 57. Îl mai aşteaptă cineva.

Îşi căută un creion galben în dosul urechii şi îl aţinti peste umărul meu. Svansson era instalat, cu picioarele răşchirate, lîngă telefon. Era îmbrăcat în ţinuta sa de turul lumii, Afganistan, Kaşmir, Katmandu, Mexico, cizme roşii cu ţinte argintii, jeanşi, şi în jurul gîtului lanţuri cu simboluri esoterice. Jeanşii şi vesta din piele erau înstelate cu etichete ca o valiză : moteluri din Arizona, *ashram*-uri de *Pondichery, Hertz rent a car,* Acropole, *Schwab's on the strip,* hotelul Nôtre-Dame, Disneyland, ţara distracţiilor. Pletele şi barbişonul aveau ceva de Hristos ieftin de ilustrată veche şi de prost gust, iar ochelarii negri ofereau ajutor şi protecţie unei priviri de copil.

— Am aflat trista veste, i-am spus. Cîinii ar trebui să trăiască cît zeii lor.

— Da, legea e rău întocmită. Erau tare legaţi unul de celălalt. Însă cred că señor Galba e acum mult mai uşurat. A scăpat de o mare grijă : îi era teamă că moare primul şi că-şi lasă singur cîinele. Cîinele la fel. Adică Matto era un cîine de pază bun dar se temea că nu va fi la înălţimea

sarcinii. Începuse cu adevărat să le fie frică unuia de celălalt. Era de ajuns ca señor Galba să se simtă puţin obosit, că trebuia imediat chemat veterinarul. De trei ani fac ocolul lumii împreună cu el. Pregătesc o teză la universitatea din Upsala despre divertisment.

— Ard de nerăbdare să o citesc.

— Unul din ei doi trebuia să înceapă dar se opreau unul pe celălalt şi se împiedicau să moară în linişte, înţelegi ?

— Înţeleg.

— Cînd nu iubeşti pe nimeni poţi să o ştergi fără grijă, aşa...

— *Smrt,* am spus.

— Exact. Poate ar fi mai bine să trăim fără cîini... dacă s-ar putea.

— Stoicismul.

— De asta cred că totuşi pentru señor Galba e o mare uşurare.

— În sfîrşit liber ?

— Exact. Cînd a murit Matto Grosso şi m-a chemat în cabină, eram îngrijorat. Numărul trebuia să continue, e o capodoperă a dresurii, publicul nu se mai satură. Eram deci tare îngrijorat şi l-am întrebat : „Cum vă simţiţi, señor ?“ Îi place să-i spui señor cu toate că-i italian din Triest. „Bine Sven, cîinele ăsta era un mare nervos... Va trebui să repet în noaptea asta, nu mai am ritm“. A comandat şampanie şi apoi s-a dus la hotel cu Jackson, cimpanzeul, şi cu Dora, ştiţi, canişul roz. E omul care nu poate trăi fără

companie. A invitat și o tînără persoană din mediul trotuarului, pentru care îl apucase o prietenie trecătoare. Îi plac mult persoanele din mediul trotuarului : „Ele nu-ți lasă timp să te atașezi", după cum mi-a explicat. Trebuie să vă spun că a iubit tare mult o femeie care l-a părăsit și am băgat de seamă că lucrurile astea lasă urme...

— Așa-i.

— A trebuit să dau 200 de franci bacșiș paznicului de noapte, ca să-i lase să urce în apartament, pentru că un cimpanzeu, un caniș roz și-o tînără persoană de trotuar sînt lucruri care trezesc bănuieli pornografice. Am venit de dimineață să-l ajut să-și facă bagajele, avem avion după-amiază. Am să-l las să doarmă puțin, o merită. Cel mai frumos număr din lume, domnule, nu încape nici o îndoială. În materie de dresură nu există altul mai bun. Nu, domnule, nu există.

A tăcut și a așteptat, lăsîndu-mi parcă timp să-mi scormonesc viața în căutarea unei replici.

— Nu sînt suficient de informat, m-am scuzat eu.

— Îmi veți spune, poate, că, să-ți consacri toată viața unui număr de o atît de mare inutilitate... exact, domnule, exact ! Cine zice altceva ? Tocmai asta e !

— Ar trebui să te întorci la Upsala să-ți termini doctoratul, Svansson. Iartă-mă, dar sînt așteptat. Aș vrea să-mi recuperez geanta de voiaj.

Avu un zîmbet obosit.

— Înțeleg, înțeleg, fără îndoială, îl preferați pe Shakespeare. Dar operele lui Shakespeare, domnule, aduc cinstire vieții și morții în timp ce señor Galba le tratează cu o suverană batjocură.

— Nu pot să hotărăsc între două capodopere. Și acum...

— Bine, haideți.

Am bătut discret la ușa apartamentului 57 dar nu am primit răspuns. Ne-am fîțîit puțin pe culoar în căutarea femeii de serviciu care nu a vrut să ne lase să intrăm. A trebuit să-l sunăm pe portar și cum autoritatea superioară s-a pronunțat în favoarea noastră, femeia de serviciu ne-a descuiat ușa.

Perdelele erau trase, iar lumina aprinsă.

Señor Galba ședea într-un fotoliu lîngă șemineu. Cimpanzeul, instalat pe genunchii lui, îl căuta în cap de păduchi. Canișul roz, culcat lîngă fotoliu, dădu din coadă la vederea lui Svansson.

Señor Galba era în pijama. Avea ochii larg deschiși, fața parcă i se micșorase. iar nasul cu nări proeminente părea acum și mai mare, de parcă ieșise în întîmpinarea dușmanului. Señor Galba murise.

Cimpanzeul ne-a privit, apoi și-a sărutat stăpînul și l-a mîngîiat pe obraz.

Femeia de serviciu a strigat ceva în portugheză, pe urmă a luat-o la fugă să-l anunțe pe

director că la 57 clientul urcase cu animale în cameră.

Atunci Svansson a comis greşeala :

— Jackson ! strigă el.

Nu ştiu dacă cimpanzeul şi-a pierdut capul, sau poate, din contră, dădea dovadă de o admirabilă prezenţă de spirit, nu ştiu, dar a răspuns la auzul numelui său printr-un reflex de mare profesionist. A scos un ţipăt înspăimîntat, a ţîşnit spre picupul de pe gheridon şi a executat întocmai gestul pe care-l văzusem făcîndu-l pe scenă : a declanşat mecanismul. Paso doble-ul *El Fuego de Andalucía* răsună în toată splendoarea lui, iar ceea ce urmă făcea cu siguranţă cinste acestei arte a dresurii ale cărei limite, doar în privirea fixă şi sticloasă a lui señor Galba, se puteau citi.

Într-o clipă cimpanzeul şi canişul fură unul în braţele celuilalt, în mijlocul salonului, dansînd paso doble-ul, aruncîndu-ne în răstimpuri priviri terorizate de parcă înţelegeau că era vorba despre o chestiune de viaţă şi de moarte.

— Fir-ar să fie, spuse Svansson nu fără o umbră de emoţie.

M-am dus spre sofa, mi-am luat geanta de voiaj şi am ieşit repede pe culoar. Înainte de a da bir cu fugiţii, lucru ce întotdeauna îţi pare încă posibil, mi-am aruncat o ultimă privire spre prietenul meu de la Las Vegas: era emoţionant acest ultim omagiu adus de un cimpanzeu şi un caniş roz unei opere de-o viaţă. Señor Galba avusese deci ultimul cuvînt.

Am coborît scările în fugă urmărit etaj după etaj şi apoi pe trotuar de melodia antrenantă a paso doble-ului, deşi cu siguranţă nu se mai auzea. Şi aveam senzaţia că ochii goi ai prietenului meu de la Las Vegas priveau cu o indiferenţă încrezută eforturile pe care le făceam să mă sustrag dresajului. Cînd am văzut că maşina Lydiei nu mai era acolo, am rămas un moment sub arcade, cu geanta în mînă, ascultînd paso doble-ul ce răsuna în jurul meu, amplificat parcă de megafoane, am coborît pe stradă, printre maşini şi înjurături, m-am învîrtit o dată sau de două ori pe loc, pocnind din degete ca să marchez ritmul şi cînd în sfîrşit un taxi a oprit, întîi a ezitat să mă ia, gîndindu-se la pernele maşinii. I-am dat adresa Lydiei şi l-am rugat să închidă radioul pentru că ascultam muzică şi mă deranja. Vedeam în retrovizor cum mă priveşte bănuitor. Îmi făceam socoteala că eram în floarea vîrstei şi că s-ar fi putut să o mai duc aşa încă mult şi bine dacă nu fumam şi dacă făceam gimnastică. În euforia mea am hotărît să-i fac conversaţie şoferului.

— Ştiaţi că, după statistici, media de viaţă a fost prelungită cu şapte ani ?

— Dacă vi se pare că eu conduc imprudent n-aveţi decît să vă daţi jos.

— Nu asta am vrut să spun... Făcusem o observaţie optimistă cu caracter general.

— Mai scuteşte-mă cu conversaţia dumitale.

Drumul nu dura mai mult de 10—15 minute, dar am reuşit să-l fac într-o oră. Timpul mă

trata cu o minuțiozitate de artizan și își cizela fiecare minut ca pe o bijuterie. Îmi mai lipsea doar foarte puțin ca să fiu dresat : un dram de cinism, de „amin“, o fărîmă de micime, un aer de stoicism, cîteva picături de ironie în plus. Dar iubisem o femeie, cum numai o femeie e în stare și nu puteam capitula.

Am sunat și la început am crezut că nu-i nimeni acasă. Apoi mi s-a deschis și m-a primit o bătrînă, toată numai zîmbet, care-și imagina probabil că era vorba de o ceartă de îndrăgostiți.

— Intrați, intrați. Doamna vă roagă să așteptați. O să dea telefon.

Pe masa din salon erau cafea și cornuri calde.

— Vreți să vă fac niște ouă ?

— Nu, mulțumesc.

— Doamna a spus că trebuie să mîncați și să dormiți puțin.

— Unde e ?

— Nu știu, nu știu deloc. O să vă sune.

Am așteptat o oră. Știam că se va întoarce. Acum, cînd o știam aici, pentru totdeauna, eram capabil să stau și singur. Mă voi duce să cumpăr flori și i le voi duce prostituatei care stătuse lîngă señor Galba, căci omul mai are nevoie și de altceva în afară de un cîine.

Am lăsat telefonul să sune o bucată de vreme. Tot era ceva.

— Michel.

— Știu, Lydia. Înțeleg.

— Sînt la Roissy. Plec pentru cîteva luni.

— Ai dreptate.

— Te-am ascultat toată noaptea cum te rugai și... e prea mult spațiu. E prea înalt pentru mine. Nu-mi lași suficientă micime. Tu ești un ziditor de catedrale iar eu trăiesc într-un apartament de două camere, 80 metri pătrați. Ai pierdut o femeie care era întreaga ta viață și acum încerci să faci din viață o femeie. Ți-a lăsat miliarde. M-aș fi simțit mai liniștită știindu-te mai sărac : ai fi avut mai multe de dăruit. Nu se poate trăi fără iubire, știu. Numai că neputința de a trăi fără iubire este și ea un mod de a trăi. Îmi dădeam perfect de bine seama ce fac. Eram atît de nefericită încît simțeam nevoia să ajut pe cineva. Am încercat să vă ajut pe amîndoi. E foarte egoist, știu... În sfîrșit, vorbeai despre fraternitate, îți amintești...

— Sigur. E singurul lucru pe care femeile și bărbații nu l-au încercat încă împreună. Nu există orificiul cu pricina.

— Nu pot iubi ca și cînd ar fi un sacerdoțiu. E prea greu de cărat.

— Ce altceva merită să fie cărat ? Nu plînge.

— Michel, nu se poate trăi așa.

— Ah, atunci da, ai de ce să plîngi.

— O femeie, nu poate fi doar un bărbat. Un bărbat nu poate fi doar o femeie.

— N-am nici o putere. Tu ești condiția mea biologică. Strigătul meu celular.

— La tine e mai mult un soi de credință absolută, sălbatecă și barbară, decît destinul personal pe care îl putem avea...

— Da.

— Cînd întîlneşti la un bărbat o asemenea nevoie de a iubi, nici nu mai ştii dacă exişti pentru el, dacă eşti iubită sau dacă eşti doar un instrument de cult... Şi eu trebuie să trăiesc. Nu vreau să mă călugăresc. Nu de adoraţie avem nevoie, Michel. Adoraţia ajunge întotdeauna să pretindă sfinţenia, şi sfinţenia ne-a mai tras odată pe sfoară. Aş zice chiar că sîntem sătui şi că astăzi prostituatele au poate mai mult dreptul la cuvînt şi mai multe lucruri de spus decît sfintele.

— Ai avut, cred, o noapte fioroasă.

— Am avut o noapte, Michel, şi am ajutat o altă femeie. Acum plec. Plec pentru că eşti beat de nefericire şi pentru că nici măcar nu ştiu cu adevărat cine eşti. E prea multă disperare, prea multă panică, la tine... şi la mine. E prea uşor. Într-o zi cînd nu vom mai fi naufragiaţi, cînd vom fi cu adevărat noi înşine, ne vom revedea... şi vom face cunoştinţă.

— Lucizi.

— Da, şi totul va fi mult mai greu. Poate ne vom privi, ascunzîndu-ne mirarea „Nu poate fi adevărat" vei gîndi, iar eu „Nu e el, nu-i cu putinţă".

Hohotea. Eram fericit. Începusem să fim împreună.

— Lydia, pleacă liniştită... Du-te cît poţi de departe. Rămîi acolo cît timp te îndoieşti. Fă alte cunoştinţe. Trăieşte un timp din efemeride. Nu-ţi fie teamă, nu se va întîmpla nimic. La întoarcere te voi aştepta.

— Pe curînd. Poţi locui la mine, dacă vrei.

— Nu, am oroare de iluzii, dacă poţi să-ţi închipui. Du-te. Voi încerca să mă trezesc din beţie.

A rîs.

— Nu prea mult totuşi.

— Fii liniştită.

Afară, m-am oprit în faţa florăriei. „Ce flori îi plăceau ? — Toate". Prefera liliacul dar va trebui să aşteptăm primăvara. Acum trebuia să-mi car trupul acasă, să-l spăl, să-l hrănesc, să-l primenesc, să-l pun la loc în vitrină printre ai săi, mai putea fi încă folositor. Oamenii mă priveau într-un fel ciudat pentru că fantoma asta fără femeie nu părea să fie de prin preajma locului. Pe deasupra acoperişurilor, celălalt soare se înălţa. Simţeam în jurul meu cum lucrurile încearcă să mă antreneze în cursul lor, dar era o problemă de eternitate, de univers, de ani-lumină, şi cerul se prefăcea, dar îl trăda imensitatea, adevăratul cer, e mic cît palma doar. Eram uimit văzînd în jurul meu atîţia bărbaţi demni şi mîndri care nu cerşeau, atîtea femei cu ochi ce nu rugau. Pe trotuar, o fetiţă medita la pantoful căzut, pe care încerca să şi-l pună. Era o acţiune dificilă care necesita ajutor. A ridicat o privire gravă spre domnul care se aplecase zîmbind şi care i-ar fi putut fi de folos.

— Nu știu să-mi pun pantoful, a spus, vrei ?

M-am sprijinit într-un genunchi și m-am descurcat foarte bine. Fericirea blondă îmi atinse în treacăt obrazul și am simțit atunci o adiere atît de blîndă, atît de ușoară, încît am închis ochii.

— Mulțumesc, ce drăguț ești. Locuiesc peste drum.

M-a privit cu atenție și a decis că mai puteam fi folositor. M-a luat de mînă.

— Haide, a spus. O să te ajut să traversezi.

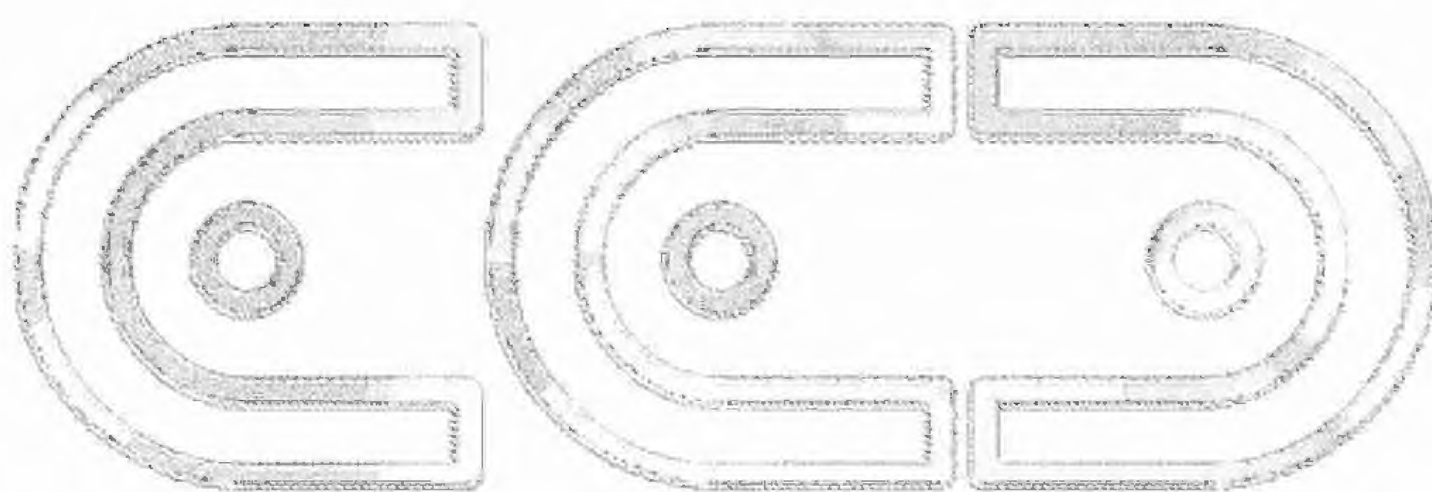
Lector : ANGELA CISMAŞ
Tehnoredactor : ELENA POPESCU

Tiraj 40.110 broşate. Bun de tipar : 29.05.1979.
Coli tipar 4,5.

Comanda nr. 80 668
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Piaţa Scînteii nr. 1 — Bucureşti,
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

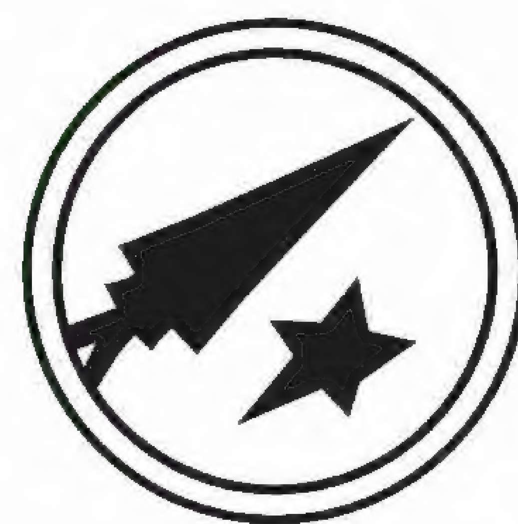

de

Anonim

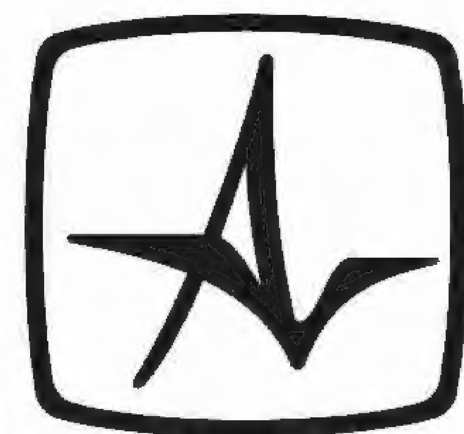
și

CAT Graur

Antwerpen

2024

